

**Інститут Східної Європи
Кафедра українознавства
Університету «Львівський Ставропігон»
The Eastern-European Institute, Kafedra
Ukrajinoznavstva University «L'viv Stavropigon»**

Віктор Ідзьо

**Хеттська цивілізація в істричному,
мовному, культурному процесі
етнотворення українського народу**

Івано-Франківськ «СІМІК» 2015р.

**Друкуються за рішенням Кафедри українознавства Інституту Східної Європи
Університету «Львівський Ставропігон», протокол №1, від 3. 01. 2015р.**

Монографія директора Інституту Східної Європи, завідувача Кафедрою українознавства Університету «Львівський Ставропігон» доктора історичних наук, професора, академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя «Хеттська цивілізація в істричному, мовному, культурному процесі етнотворення українського народу» досліджує вплив Хеттської держави, культури та мови, що виникла в (XVIII-XVI ст. до н. е.) на процеси етнотворення та розвитку українського етносу на території України.

Наукова праця приурочена 55-ти літтю з дня народження (1960-2015pp.), 35-ти літтю науково-педагогічної діяльності.

Монографія також вивчає процеси етнотворення населення Карпат, Прикарпаття та Подністров'я та впливу Хеттської держави, культури та мови, за свідченнями Біблії, хеттських, єгипетських, вавілонських, античних, римських, візантійських та вітчизняних джерел.

У дослідження включена проблема державних, мовних, політичних, торгово-економічних взаємовідносин стародавніх хеттів з племінними об'єднаннями Центрально-Східної Європи на прикладі території України, процесів українського культурного, мовного та релігійного етнотворення.

На основі досягнень сучасної науки в монографії «Хеттська цивілізація в істричному, мовному, культурному процесі етнотворення українського народу» робиться глибокий, фактологічний аналіз письмових, археологічних, лінгвістичних, топографічних та картографічних джерел, більшість яких під таким кутом зору аналізується та апробується вперше.

Рецензенти:

В.Грабовецький-доктор історичних наук, професор, академік АНВШ України.

В.Кабузак-доктор історичних наук, професор, завідувач історичного відділу Українського державного університету м.Москви, провідний науковий співробітник Інституту Російської Історії РАН.

Я.Калакура-доктор історичних наук, професор Київського національного університету, академік Академії Наук Вищої Школи України.

П.Кононенко-доктор філологічних наук, професор УУМ, голова вченої ради Українського державного університету м.Москви, віце-президент академії Академії Наук Вищої Школи України, академік УАПН, академік МСАН; директор Національного науково-дослідного Інституту Українознавства Міністерства освіти і науки України.

М.Плющ-доктор філологічних наук, професор, завідувач філологічного відділу Українського державного університету м.Москви.

О.Огірко-доктор філософських наук, професор кафедри філософії Львівської національної академії ветеринарної медицини ім. С.З.Гжицького.

М.П.Недоха - доктор філософських наук, професор, академік Академії НВШ України, провідний науковий співробітник науково-дослідного Інституту Українознавства МОН України.

**Хеттська цивілізація в істричному, мовному,
культурному процесі етнотворення
українського народу**

Зміст

Вступ.....	4
I.Огляд джерел та концепцій історичного етнотворення племінного об'єднання хеттів-гетів-карпів-хорватів.....	6
II.Стародавні хетти-гети в історичному та культурному етногенезі українського народу...68	
III.Аналіз мовного та історичного розвитку Хеттської цивілізації, її впливу на розвиток української мови та культури в населення території України у XV- XII століттях до нашої ери.....	93
Висновок.....	114

Вступ

Монографія «Хеттська цивілізація в істричному, мовному, культурному процесі етнотворення українського народу» досліджує вплив Хеттської держави, культури та мови, що виникла в (XVIII-XVI ст. до н.е.) на процеси етнотворення українського етносу на території Карпат, Прикарпаття та Подністров'я.

У науковому дослідженні «Хеттська цивілізація в істричному, мовному, культурному процесі становлення та етнотворення українського народу» буде розглянута діяльність великого конгломерату народів під назвою «Хеттів», що прийшов в Малу Азію і за коротку історію свого становлення, набрав велику політичну силу.

Хетти, що прибули з Індії в індо-європейському конгломераті народів, а це предки кельтів, латинів, германців, даків та слов'ян, українців та інших індо-європейських народів, які пермогли державу Вавілон, розгромили державу Мітані і навіть загрожували розгрому стародавньому Єгипту, є предметом цього дослідження в якому буде зауважено, що по усьому просторі поширення Хеттської держави від Анатолії до Подунав'я, Карпат, Прикарпаття та Подністров'я, були створені етнічні, політичні, культурні та релігійні інфраструктури. На цій обширних територіях від столичного центру Хаттуси, хетти заклали близько 1600 міст, фортець, замків та військових таборів які зокрема мали вплив на території Подунав'я, Карпат, Прикарпаття та Подністров'я.

Хеттська цивілізація є єдиною з найбільш стародавнішніх, яка безпосередньо була найближчою і у безпосередньому сусідстві з територіями розселення цивілізації українців-слов'ян і тому є предметом нашого подальшого дослідження.

Самим важливим доробком в історії Хеттської держави, хеттського народу є те, що нею були закладені основи хеттської писемності, яка мала великий вплив на виникнення та розвиток писемності та мови всієї індоєвропейської спільноти народів в тому числі й в українців-слов'ян.

У монографії «Хеттська цивілізація в істричному, мовному, культурному процесі етнотворення українського народу» буде наголошено, що всі народи від Дворіччя та Єгипту створили свої цивілізації, очолений хеттами індо-європейський конгломерат зовсім мало досліджений в контексті генерації та створення цивілізації в слов'ян та українців зокрема. Тому монографія розглядає розвиток населення Карпат, Прикарпаття та Подністров'я в контексті впливу та взаємовідносин Хеттської держави, культури та мови на слов'яно-українську цивілізацією, за свідченнями Біблії, хетських, єгипетських, вавілонських, античних, римських, візантійських та вітчизняних джерел.

У дослідження включена проблема державних, мовних, політичних, торгово-економічних взаємовідносин стародавніх хеттів з племінними об'єднаннями Центрально-Східної Європи на прикладі території України, процесів українського культурного, мовного та релігійного етнотворення.

На основі досягнень сучасної науки в монографії «Хеттська цивілізація в істричному, мовному, культурному процесі етнотворення українського народу» буде зроблено глибокий, фактологічний аналіз письмових, археологічних, лінгвістичних, топографічних та картографічних джерел, більшість яких під таким кутом зору буде аналізуватися та апробуватися вперше.

РОЗДІЛ І.

Огляд джерел та концепцій історичного етнотворення племінного об'єднання хеттів-гетів-карпів-хорватів

Держава хеттського народу, що прийшов в Малу Азію, виникла в XVIII-XVI століттях до н.е., за коротку історію свого становлення набрав велику силу. Хеттські народи, що прибули з Індії в індо-європейському конгломераті народів, а це предки кельтів, латинів, германців, даків та слов'ян, українців та інших індо-європейських народів, пермогли Вавілон, розгромили державу Мітанії і навіть загрожували розгрому стародавньому Єгипту. По усьому простору поширення Хеттської державної та етнічної інфраструктури вони заклали близько 1600 міст, фортець, замків та військових таборів. Особливо красивою була столиця Хеттської держави місто Хаттуса.

**Рис.1,2.Реконструкція царських воріт та міської вулиці
столиці хеттів міста Хаттуса.**

Самим важливим в історії Хеттської держави є те, що вони заклали основи хеттської писемності, яка мала великий вплив розвитку на виникнення писемності та мови всієї індоєвропейської спільноти народів.

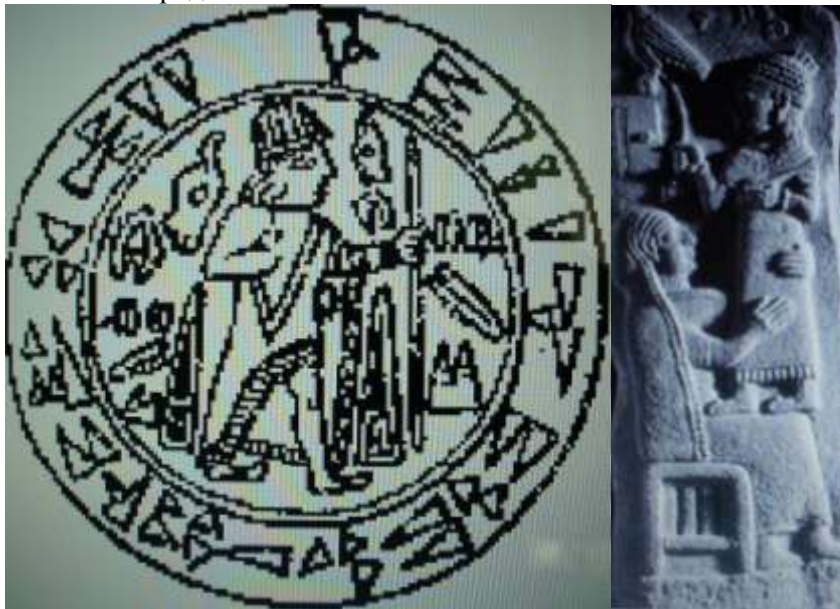

Рис.3.Печатка з клинописними написами хеттською мовою царя Таркумувуса.

Рис.4.Базальтова стелла VIII ст. до н.е. з Південної Туреччини з зображенням малолітнього письця з писчими інструментами по каменю у матері на колінах.

В той час, коли в стародавній історії нам відомі по досконалих дослідження вчених цивілізації Дворіччя та Єгипту, які створили могутні цивілізації з писемністю, зовсім мало дослідженою в контексті генерації слов'ян та українців зокрема, залишається писемність цивілізації хеттів[30, с.12 - 20; с.5-14; с.8-9].

Ще у XVIII столітті європейські мандрівники, які вивчали етногенез європейських народів: герман, слов'ян-українців та інших, локалізували праукраїнську прабатьківщину в східних областях Малої Азії. Власне тут вони звернули увагу на хеттське

письмо, яке на їх думку могло слугувати виникненню праслов'янської, а отже праукраїнської письменності.

Рис 5. Написи з клинописами хеттської мови з печатки хеттського царя Табарна. Рис 6. Золота печатка з клинописами хеттської мови хеттського царя Супілуіума I (близько 1400/1200 роки до н.е.).

Однак перші спроби вивчити хеттське чи праукраїнське письмо, були зроблені в контексті вивчення індоєвропейської писемності, французьким дослідником у 30-х роках XIX століття, Тексьє. Скопіювавши старохеттські пам'ятки та письмена з міста в Богаз-кей, що в східній частині Малої Азії в 1839 році, француз Шарль-Фелікс-Марі Тексьє(1802-1871рр.) вперше пов'язав їх з давньоєвропейським етносом та його мовою. Внаслідок цього відкриття у 1861 році, археологами Гійомом і Перро, в Богаз-кей, були проведені перші археологічні дослідження. За період з 1861 по 1902 роки на території Хеттської держави та у прилягаючому до неї басейні Чорного моря були проведені масштабні археологічні роботи, які дали можливість усвідомити писемність, культуру, релігію, віру, військо-політичну сисмеу стародавніх хеттів. Ряду дослідникам, німецьким, чеським, російським та українським вдалося доказати, що Хеттська держава та культура притаманна для витоків індоєвропейської групи народів, а писемність та культура, релігія притаманна слов'янам та праукраїнцям, які найблище були в сусідстві, та в торгово-екорномічних, релігійних та політичних відносинах в епоху

найвищої політичної могутності Хеттської держави[30, с.12 - 20; с.5-14; с.8-9].

Проведені в 1902-1907, 1927-1931, 1931-1934, 1936-1946 роках широкомасштабні археологічні дослідження столиці Хеттської держави, на території Туреччини та в прилягаючих до слов'янського світу частинах чорноморського басейну, де знайдені стародавні хеттські поселення, які розвивалось неперервно з епохи неоліту і носили всі ознаки хеттської клинописної писемності, пам'ятки, які тягнулися до слов'янських земель Тавру(Криму) та Нижнього Подністров'я та Подніпров'я. Виявлені в цих районах клинописні написи, які очевидно є праписьмом слов'яно-української Велесової Книги, вдалося розшифрувати тільки чеському вченому Бедржиху Грозному[30, с.12 - 20; с.5-14; с.8-9].

Слід наголосити, що вивченням хеттських старожитностей займались і російські вчені Люндеквіст та академік Я.І.Смірнов, які серйозно звернули увагу на хеттське питання та вивчення його в контексті розвитку слов'янського етносу. Одним і з першим досконало почав вивчати хеттські старожитності в контексті етногенезу стародавніх слов'ян на початку ХХ століття академік Б.О.Тураєв. На стародавню писемність хеттів в контексті вивчення етногенезу слов'янських, в тому числі й української, мов, звернув увагу й українець, прекрасний філолог і великий знавець стародавніх мов народів Передньої Азії, професор В.К.Шиленко, який зробив ряд прекрасних перекладів хеттських написів.

Академік В.В.Струве присвятив вивченню етногенезу хеттів та слов'ян декілька праць. Вивчаючи суспільний лад, закони хетів, дослідник прийшов до висновку, що Хеттська цивілізація відіграла ключову роль у формуванні державності, культури, господарства на території Причорноморського та Дністро-Дніпрського басейнів. Академік В.В.Струве наголошував, що особливо це яскраво прослідковується в питаннях мови, культури та релігії. Особливо це видно по тотожності господарства та мові хеттів-слов'ян. Хеттські племена, що населяли територію, особливо Причорноморського регіону мали зі слов'янами ряд спільних мовних діалектів. Вони прослідковуються на всіх етапах становлення хеттів та слов'ян-українців від мов родових до мов

племінних, від мов племінних до мов народностей та національностей. Особливо це видно на слов'янських мовах, особливо, українській. Оскільки давньоукраїнське суспільство знаходилося у безпосередньому сусідстві з Хеттської цивілізацією то зрозуміла ситуація його пріоритетного мовного становища в епоху утворення в III тисячолітті до нашої ери Хеттської держави, яку об'єднала в цей час протохеттська і протослов'яно-українська мова. Як показали широкомасштабні дослідження чеського вченого Бедржиха Грозного хеттська мова близька, а в контексті вивчення старовіукраїнської мови, близька до індоевропейської групи мови. Особливо це ми бачимо на прикладі вивчення української мови, культури та релігії. Цілий ряд слів, словосполучень, фраз, висловів у пізньохеттській мові буде близька до давньослов'янських мов, особливо давньоукраїнської. До цих слів належать слова: Хто, Що, Дуже. Пори року: Зима. Літо. Весна. Осінь. Поселення: Селі - села, Хата - Хатті. Всі ці слова в українській мові є і сьогодні. Більше того притаманні чи тотодні як для хеттської так і для української відмінювання іменників і в дієслівних формах зокрема в дієприкметниках. Виходячи із цих мовних тотожностей давньохеттської і давньоукраїнської мов приходимо до висновку, що клиписне письмо хеттів це першопочаток старовіукраїнських писемн Велесової Книги. Ще визначені вчені ХХ століття вірно зробили висновок на основі вивчення мови хеттів, що Хеттська держава, внаслідок міграції народів з Європи (очевидно слов'ян та українців) була заснована вихідцями з Європи, як наголошували німецькі вчені «представниками арійських народів». Таким чином утворення Хеттської держави, хеттської мови та письма, цілком вірно, гідно висновками вчених, вірно ототожнюються з ознаками слов'янськими і особливо праукраїнськими[30, с.12-20; с.5-14; с.8-9].

Як відомо землеробська хеттська термінологія, яка виникла внаслідок розвитку навколо рік Малої Азії та Причорномор'я в контексті розвитку релігійної сонячної теорії, має особливу тотожність з давньою українською, яка досить досконало була відома ще київському літописцю Нестору, який теж ще добре знав істрію строданіх хеттів-слов'ян-українців-русичів.

Київський літописець XII століття Нестор так характеризував стародавню історію слов'ян-русичів: «...Звідки пішла Руська земля і хто в ній почав спершу княжити, і як Руська земля постала... Після потопу, отже три сини Ноеві розділили Землю - Сим, Хам і Яфет. І дістався Схід Симові: Перседа, Бактрія і аж до Індії в довготу, а в широту ж до города Рінокорури, як ото сказати, від сходу аж до півдня, і Сірія і мідія і є Єфрат-ріка і Вавілонія і Кордуена і Ассірія і месопотамія, Аравія, Старіша, Елимаїс, Індія, Аравія, Сильна, Коля, Коммагина, Фінікія вся.

Хамові ж дісталася Південна частина: Єгипет, Ефіопія, прилегла до Індії і друга Ефіопія з якої витікає ріка ефіопська Червона та, що плине на Схід, горож Фіви, Лівія, прилегла аж до Кіринії, Мармарія, Сірт, Лівія друга, Нумідія, Масурія, Мавританія, котрає навпроти города Гадіра. А з країв що на схід він узяв Кілікію, Пімфлію, Пісідію, Місію, Лікаонію, Фрігію, Кавалію, Лікію, Карію, Лідію, Місію другу, Троаду, Еоліду, Віфінію, Стару Фрігію. І острови також він узяв: Сардинію, Крит, Кіпр, і ріку Гіону, яку називають Нілом.

Яфетові ж дісталась Північна сторона і західна: Мідія, Албанія, Армения Мала і Велика, Каппадокія, Пафлагонія, Галатія, Колхіда, Боспорій, Меотія, город Дервія, Сарматія, Таврїанія, Скіфія, Фракія, Македонія, Далматія, Малоссія, Фессалія, Локрія, Пеленія, якка Пеллопонесом зветься, Аркадія, Іпіротія, Іллірія, Слов'яни, Ліхнітія, Адріакія, Адріатичне море. Узяв же він і острови: Британію, Сіцілію, Евбею, Родос, Хіос, Лесбос, Кіфкру, Закінф, Кефаллінію, Ітаку, Куркіру і частину азійської сторони, яку називають Іонією і ріку Тігр, що тече межі Мідією і Вавілонією. Узяв він також краї до Понтійського моря на північних сторонах: Дунай, Дністер і Кавкасієські гори, себто Угорські, а звідти, отже до самого Дніпра. І дісталися йому й інші ріки: Десна, Прип'ять, Двіна, Волхов, Волга, що йде на Схід у частину Симову...

І був тоді один народ. А коли намножилося людей на Землі, то намислили вони у дні Іоктана й Фалека спорудити башту до неба. І зібравшись на містині поля Сенаар зводити башту до небес і город навколо неї Вавілон, будували вони башту сорок літ. І не була вона завершена, бо зійшов Господь глянути на город і на башту і сказав Господь: «Се народ один і мова одна». І змішав Бог

народи, і розділив на сімдесят і дві мови і розсіяв їх по всій Землі. По змішанні ж народів Бог вітром великим розвалив башту, однак є останки її межі Ассірією і Вавилоном: і є він у висоту[?], а в ширину 5433 ліктів. Багато літ держиться останок той...

Після того ж, як було розвалено башту і розділено народи, взяли сини Симові східні Краї, а Хамові сини - південні краї, Яфетові ж сини захід узяли і північні краї.

Від цих ото сімдесяти і двох народів, од племені таки Яфетового, постав народ слов'янський, так звані норики, які є слов'янами. По довгих же часах сіли слов'яни по Дунаєві, де є нині Угорська земля і Болгарська...».

Рис.7. Титульна сторінка літопису Нестора літописця.

Щодо розселення та проживання слов'ян в басейні ріки Дунаю, то такої точки зору, цитуючи літописця Нестора, притримувався і російський мовознавець О.М.Трубачев[68, с.23-47, с.91-128,с.145-176; с.1-2].

Таким чином ми бачимо із історичного екскурсу літописця Нестора, що після Вавилонського стовпотворіння «через многи віки..., сіли слов'яни на Дунаї»». Отже це свідчення цілком витримує хетський період історії українців-слов'ян, що бачимо із історичного екскурсу Нестора літописця, хід свідчень якого співпадає із ходом нашої історичної реконструкції. На прикінці III тисячоліття до н.е. у Східній Частині Малої Азії та Причорномор'я виникає Хетська держава розвиток якої, розвиває і слов'янський етнос, а отже, як вважав Нестор, в XVII до н.е. Хетська держава досягає свого піку розвитку. Її територія розширюється до Причорномор'я і за дослідженнями окремих вчених досягає до Попруття, Подністров'я та Подніпров'я[30, с.12 - 20; с.5-14; с.8-9].

Близько 1600-1500 років до н.е. хетти поширюють свою культуру, мову, закони в регіони Східної Європи. Подальше вивчення присутності хеттів у Східній Європі наголошував дослідник В.І.Авдієв дасть можливість встановити дуже важливий процес культурного та мовного взаємопроникнення між найдавнішими хетськими народами та народами Східної Європи[21,с.12-20; с.5-14; с.315-340; 190-215; с.107-126; с.80-84;с.15-28;с.16-71].

Нешошавно в історіографії появилася підсумкова наукова праця А.Волкова, М.Непом'ячено «Хетти. Невідома імперія Малої Азії», яка вивчала хетський народ, що розміщувався в Анатолії, на території, що омивається Чорним, Мраморним на Середземними морями. Власне ця цивілізація хеттів, за висновками дослідників, і сприяла розвитку як державного, слов'янського, а отже українського етносу. З хетських літописів відомо, що у хеттів найбільшою рікою була ріка Галліс, що впадала в Чорне море. Рельєф місцевостей хеттів, це гори та плоскогір'я, що сприяло розвитку скотарства, бжолярства, яке було основним способом діяльності, а в Приморських областях - землеробства, яке інтенсивно розвалось по берегах ріки Галліс. Серед ремесел виділяється обробка металів, заліза, срібла, міді, свинцю. Внаслідок розвитку державних форм Хетська держава простягалась з Заходу на Схід - від Егейського моря до Єфрата, а з півночі на Південь від від Чорного до Середземного морів та по суходолу до Сирії. В основному Хетська держава зорміщувалася

на території сучасної Турції. Тут, в епіцентрі Хеттської держави, відкриті археологами такі основні їх центри, як: Хаттуса, Пуррусханд, Самуха та інші. Дослідження А.Волкова, М.Непомящено дають підстави говорити про велич і могутність Хеттської цивілізації. На території хеттських міст археологи дослідили храми та палаци[21,с.12-20; с.5-14; с.315-340; 190-215; с.107-126; с.80-84;с.15-28;с.16-71].

Слід наголосити, що батько історії Геродот, до речі уродженець Малої Азії, як і в подальшому всі решту давньогрецькі та римські історики нічого не знали про історію великої країни хеттів. Хоча Хеттська імперія декілька століть диктувала свою волю як Єгипту, епохи фараона Рамзеса II, так і по усьому Причорномор'ю, Українському Карпатському регіоні, Прикарпаттю, Подністров'ю, Побужжю та Подніпров'ю де хетти добували метали. Хетти також згадуються як великий народ декілька разів уже у Верньому Завіті Біблії. Так у Книзі «Буття» наголошено, що: «Пророк Авраам поселившись на півдні Палестини і зустрів тут хеттів... І говорив він синам Хеттовим, я у вас прийшлий і поселенець»(Книга Буття 23,с.3-4).

Хетти віднесли до Авраама радісно...(Книга Буття 23, с.20-30). У Біблейському Словнику про хеттів наголошено, що хетти народ хаанський. Коли народ Ізраїлів на чолі з Мойсеєм прийшов в Палестину, хетти вже проживали на Південній частині Землі і в Горах(Чис.13,с.30). Самий відомий хеттський цар відомий Біблії - Урія Хеттиянин(2.Цар.11,с.3). Слід наголосити, що Біблія перераховує і племена, які входили у Хеттську державу: Моявитяни, Аммонітяни, Мідіанітяни та інші[21,с.12-20; с.5-14;с.315-340; 190-215; с.107-126; с.80-84; с.15-28; с.16-71].

В XIX столітті вченим вдалося розшифрувати писемність єгиптян і всі вчені були здивовані, бо всі єгипетські джерела говорили про могутню сусідню Хеттську державу. В XIX столітті на території Туреччини, різного рівня мандрівники та вчені, почали знаходити хеттські написи, базальтові стелли. Матеріал по історії хеттів накопичувався, що дало можливість іншому досліднику А.Сейсу в 1870 році написати наукову статтю «Хетти Малої Азії». Автор вперше на основі зібраних матеріалів прийшов до висновку, що хетти проживали в Малій Азії. В 1884 році

наступний вчений Уільям Райт випустив книгу «Імперія Хеттів» в якій вперше подав гіпотезу розшифрування хетських написів. В 1887 році в Каїрі випадково були відкриті єгипетські таблички, які розповідали про грізний народ Передньої Азії, хеттів. Внаслідок віднайдення території хеттів, почались пошуки цієї країни. В 1830 році француз Шарль-Фелікс-Марі Тексьє(1802-1871рр.) в 150 кілометрів від Анкари відкрив руїни міст цивілізації Хеттів. В своїй книзі «Опис цивілізації Малої Азії», яку він випустив у 1839 році Шарль-Фелікс-Марі Тексьє подав усі зображення культури хеттів, які йому вдалося виявити на території Туреччини. Таким чином на початку ХХ століття вченим за сумою наявних джерел, було відомо, що хетти своєю цивілізацією впливали як на Єгипет так і на народи Причорномор'я(Європи). Впливом Хеттів на Причорномор'я та на території Карпат, Прикарпаття, Побужжя та Подніпров'я, з якими хетти вели торгівлю, зацікавилися російські історики в ХІХ столітті. Так історик ХІХ століття Борис Тураєв вважав, що хетти впливали на Причорноморський регіон. Наступний історик Роберт Віппер в своєму дослідженні «Історія стародавнього світу» вважав, що хетти в Причорноморський регіон прийшли з Російського Туркестану. Внаслідок системного дослідження хетських старожитностей досліднику Хуго Вінклеру вдалось розшифрувати хетський архів, який був віднайдений в столиці хетів, місті Хаттусі. По табличках цього архіву і була реконструйована історія Хеттської держави[21,с.12 - 20; с.5 - 14; с.315-340; 190-215; с.107-126; с.80-84;с.15-28;с.16-71].

В 1903 році чеський вчений Бедржих Грозний у «Віснику Віденської Академії Наук» робить сенсаційну заяву: «що він відкрив і дешифрував хетську мову». Отже внаслідок дослідження чеський вчений Бедржих Грозний переклав, розшифрував і прокоментував всі хетські таблички. Внаслідок вивчення хетських табличок Бедржих Грозний пише свою книгу «Стародавня історія Передньої Азії». В 1910 році Бедржих Грозний остаточно розкрив історію стародавнього хетського народу. На основі хетського клинопису він реконструював історію Хеттської держави, яку назвав «Злаки про стародавню Вавілонію». В 1914 році Б.Грозний для вивчення хеттської мови приїжджає з дружиною в Стамбул. Поступово вивчаючи хеттські таблички

Б.Грозний відкивав їх мову та історію. Йому стало відомо, що хетти, як індоєвропейці, задовго прийшли у Європу і мали своє письмо задовго до епохи Гомера. Вивчивши хеттську мову він прийшов до висновку, що хеттська мова споріднена з італо-кельтськими, латинськими та слов'янськими мовами, а ті племена, які входили в Хеттську державу очевидно були : кельти, латини, слов'яни, українці, а це ховорить, що в українців, які були споріднені і найбільш близькі етно-територіально до політичних стародавніх центрів Хеттської цивілізації, появились стародавні історичні коріння, де пра-українську мову можна виводити із хеттської, по крайній мірі так засвідчив нам своїми дослідження чеський мовознавець та хеттолог у 1910 році Бедржих Грозний, який наголосив: «що хеттська мова є родинно споріднена з пра-українською мовою, яка розвинулася в Карпасько-Дністровському. Побужському та Дніпровському регіонах сучасної України і про функціонувала скрізь віки, модернізуючись до сучасного часу». Таким чином, мова Хеттського царства в період його розквіту заклала початки розвитку праукраїнської мови».

Рис.8.Археолог та мовознавець Бедржих Грозний у 1915 році.

В 1915 році чеський вчений Бедржих Грозний у статті «Відкриття нової індоєвропейської мови» яку вчений опублікував у «Віснику Чеської Академії Наук, літератури і мистецтва» він показав, що мова хеттів споріднена з мовою слов'ян. В 1916 році в монографії «Мова хетів, її структура і приналежність до індоєвропейських мов», Б.Грозний продемонстрував повну дешифровку хеттської мови. В 1948 році, оглядаючись на проведену важку роботу Бедржих Грозний наголошував: «після 10-років перевірки мого відкриття всіма вченими істориками та філологами, можу заявити, що моя дешифровка хеттської мови і моя теорія хеттської мови, як індо-європейської(слов'янської), зробилась величчю сучасної великої науки і ніхто вже не може в цьому засумніватися...». Таким чином зробив висновок чеський вчений Бедржих Грозний: «хеттська клинописна мова є майбутня західно-східна мова слов'ян, тобто мова сучасних, чехів, словаків, українців, поляків, білорусів, племена та народи яких входили у стародавню Хеттську державу і були її складовими народами, племенами, про які нам розповідає Верхній Завіт Біблії»... [21,с.12-20; с.5-14; с.315-340; с.2-60; с.107-126; с.80-84;с.15-28;с.16-71].

За обставин розуміння, що стародавні слов'яни мовно та етнічно витікають із стародавньої Хеттії, про що туманно розповідає і київський літописець Нестор, що після Вавілонського стовпотворіння, а тобто розпаду Хеттської держави, слов'яни самостійно почались ровиватись на Дунаї, Карпатах та Дністро-Дніпровських басейнах, попаробуємо реконструювати історію стародавньої Хеттії, складовою якої були слов'яни, й в тому числі українці[68,с.23-47,с.91-128,с.145-176; с.1-2, с.6].

Як засвідчує реконструкція вивчення хеттських старожитностей, історія централізованої Хеттської держави починається після 2500 років до нашої ери. Вона опирається на вивчення економічного розвитку сільськогосподарства, головно скотарства та ремесла, становлення у хеттів металургії, обробки заліза, срібла, міді, олова та інших металів, виготовлення з них знарядь праці та зброї. Основою хеттської цивілізації в цей час стає винайдення клинописного письма та окремої хеттської мови, яка схожа на інші індоєвропейські мови. За науковими висновками

російського вченого-історка Ігора Дьяконова хеттська мова, як виразник Хеттської держави і культури є яскравим вираження мови індоєвропейських народів, серед яких були і слов'яни. За свідченнями турецького дослідника Екрема Екурґала, прилизно у 2000 році до нашої ери, хетти з економічною інфраструктурою, мовою, культурою, державною системою, яку вони розвинули в Анатолії, поширюються через Босфор в Причорномор'я, Балкани в Східну Європу Карпато-Дністровські та Дніпрівські регіони, несучи сюди культ сонячного бога - Хорса, «вийшовного із Чорного моря». Їх рух у Карпато-Дністровські та Дніпрівські регіони заклав початок формуванню-праслов'ян-кімерійців. Такий відхід з Анатолійського регіону хеттів вчені пов'язують з 1380 роками, коли хетти зазнали великих військових поразок від єгиптян, де останні пі орудою фараона Тутмоса III та Аменхотепа III, витіснили хеттів з Сирії. Під ударами Єгипту Хеттська федерація відкочувалась на Балкани і Подністров'я, де в Карпатах створила, притаманну для хеттів в 1200 році до н.е. пастушо-металургійну культуру на осові сонячного бога Хорса, що поширюється в цей час також у споріднених народів хеттів-кімерій Дністро-Подніпров'я та Причорномор'я. Зокрема в Криму, згідно свідчень джерел хетти створюють місто Тархунтас. До цих пір українські археологи не вінайшли в Криму це місто хеттів. З хетських джерел відомо, що воно розміщувалося на південь від гір Тара (Кримського хребта). Цей хетський торгово-ремісничин центр стає в Криму опорним пунктом поширення Хеттської цивілізації на всю територію України та в степову частину Дніпро-Донського регіону. В цей час швидкому поширенню хеттів в Централь-Східку Європу було зумовлено винаходами хеттами колісниць. На територію України хетти приносять свою систему торгівлі, свої хеттські закони, фінансово-економічну систему, ремісничу культуру, військово-політичну організацію. Завойовницька політика Хеттського царства в Східній Європі стає основою в торгово-економічній та політичній, а в подальшому і міграційній політиці хеттських царів та князів. Внаслідок того, що хетти не могли завжди в покорі тримати великі народи Східної Європи і було зумовлене федеративне облаштування Хеттської держави. Отже територія слов'янської України, з найдавнішою назвою

Кімерійців, була федеративною, самоуправлюючою власними князями складовою Хеттської імперії, на яку назва, хетів, не поширилась[21,с.12-20; с.5-14; с.315-340; с.150-165; с.107-126; с.80-84;с.15-28;с.16-71].

Це було зумовне демократичністю хеттської державної мишини. Хеттські царі не схожі на вавілонських, східній деспотів, оскільки хеттські царі номінально об'єдували регіони та міста Хеттської держави. Така політична реалія проглядається срізь віки, аж до падіння Хеттської імперії. Після падіння Хеттської держави, кімерійці Східної Європи залишили собі у спадок від останньої мову, культуру, релігію та військово-політичну систему та основу пастушо-землеробсько-ремісничих, в перешу чергу металіргіно-виробничих досягнень хеттів[21,с.12-20; с.5-14; с.315-340; с.190-215; с.107-126; с.80-84;с.15-28;с.16-71].

Падіння Хеттської держави почалсь з концентрації могутності Трої, яку підтримувала мікенська Греція-Аххіяви, що бачимо із джерел які знайдені в столиці Хеттського царства, місті Хаттусі. В своїх листах в Мікени хеттський цар скаржився в Мікени про напади греків та троянців, які ставали все більше агресивними проти Хеттської держави, які відбувалися приблизно 1300 1220 років до н.е. Все це привело до падіння Хеттського царства. Про цю минулість слави греків, їх напад на хеттів і починає свій вступ знаменита «Ілліада» Гомера, який очевидно е не вимисел, а розповідь про реальне знищення греками «Троянського чи Хеттського царства». Вчені схиляються до думки, що греко-троянська війна, цілком могла бути греко-хеттською, яка і поклала кінець Хеттської держави. Місто Троя впала біля 1200 року до н.е. Тоді ж впала і Хеттська держава. З історичних джерел відомо, що після падіння Хеттської держави в східній Європі постали, відомі з грецьких джерел могутні Кімерійці[21,с.12-20; с.5-14; с.315-340; с.262-263; с.107-126; с.80-84; с.15-28; с.16-71].

Як вважають історики хетти спасаючись від «Народів моря» втікли у Східну Європу та на Кавказ. Так вважали російські історик XIX століття Борис Тураєв, мовознавець XX століття М.Марр, німецький історик Йоган Леман, який виложив свою позицію в книзі «Хетти. Народ тисячі богів» в якій наголошував:

«що втікші в Східну Європу хетти заклали там підвалини германців та слов'ян-кімерійців. Римський історик Корнелій Тацит теж згадував хеттів і наголошував: «що вони прийшовши в Європу з Малої Азії поклали початок германців та слов'ян». Деякі археологи теж вважають таку версію цілком ймовірною і за таких обставин історія слов'ян-хеттів-кімерійців, що переселилися на територію Східної Європи (Україну), після розгрому Хеттської держави народами моря (греками) заслуговує на подальше дослідження... [21, с.12-20; с.5-14; с.315-340; 190-215; с.276-277; с.80-84; с.15-28; с.16-71].

Таким чином наприкінці II та на початку I тисячоліття до нашої ери територія Українського Південного Причорномор'я населяли найдавніші і найвідоміші під власною назвою з давньогрецьких та інших античних джерел «кімерійські народи». Перші відомості про кімерійців ми знаходимо у давньогрецьких джерелах, які відносяться до першого періоду знайомства давньогрецьких мореплавців з узбережжям Чорного моря. Свідчення цих джерел виглядають як легенди, міфи та сказання. Так за поемою Гомера «Одіссея»: «Територія Причорномор'я це дуже відома країна і в той же час віддалена. Цю країну кімерійців досяг Одісей». Поема так характеризує місцевих жителів, кімерійців: «Зайшло сонце і покрилися тьмою всі шляхи, а судно наше досягло меж океану. Там народ і місто людей кімерійських, які окутані імлою і хмарами» [15, с.266; с.71].

У Геродота, батька історії, що творив у V столітті до н.е., Страбона, що жив у 63 р. до н.е. - 23 р. н.е. є повідомлення: «що вся країна, яка раніше належала кімерійцям, зайнята скіфами» [15, с.267; с.71].

Ці ж джерела називають ряд місць Причорномор'я, які пов'язують з життям та діяльністю кімерійців. Тут в Причорномор'ї знаходились «кімерійські стіни», «кімерійські переправи», а саме Чорне море називалося «Босфор Кімерійський». З джерел також відомі назви «кімерійські переправи». В середині країни було місто Кімерік. В Західній частині Причорномор'я, поблизу гирла Дністра, за переказом Геродота, знаходились могили останніх кімерійських царів. Це говорить про те, що кімерійці займали всю територію від Дону до Дністра та Карпат.

Археологічні джерела дають можливість пов'язувати кімерійців з археологічними пам'ятками зрубницької культури степового Причорномор'я і ділити її на два потоки. Перший цей потік ряд вчених означають під назвою «фарбованих скелетів». Характерно те, що ця археологічна «хетто-кімерійська» культура простягається на усьому просторі вздовж Чорного моря від Кубані до Подністров'я, на півночі захоплює полуденну Київщину і Харківщину. Вживання при похороні червоної фарби (посипання нею, або мащення трупів) виступає як елемент хеттсько-кімерійської культури, релігійного культу його народу. Сам процес і спосіб поховання покійників в скорочекній так званій утробній позиції, відомий не тільки в степу та навколо басейну Чорного моря, він притаманний і для території Подністров'я, де зустрічаються аналогічні поховання. Тому поява звичаїв уживання червоного, червоно-чорного кольору, дає можливість припускати її приналежність кімерійцям, та їх одноплемінникам, можливо хорватам. Поява ритуалу фарбування, говорить про соціальні і культурні зміни, які відбулися ймовірно з червоним кольором, що можна пояснити, як символ вогню, сонця, символ крові. Ці релігійні символи виходячого з Чорного моря червоно сонця, мали оживити обезкровленого(померлого). Розповсюдження таких поховань великими гніздами в кількості десятків і навіть сотень тисяч могил в степах Причорномор'я і в Подністров'ї, дає можливість зрозуміти про місцезнаходження і міграцію із Причорномор'я у пізнішу Подністров'я та Галичину цього великого і сильного своєю релігійною культурою, народу. З цього приводу видатний український вчений М.С.Грушевський наголошував про велику енергію цього народу. Дослідник вказував на довготривалість існування цієї релігійної культури. Розповсюдження цієї культури, це розселення чисельного народу, що в VIII ст. до н.е., яка виступає в малоазійських джерелах під назвою хетів в подальшому під назвою кімерійців. Власне цей народ приніс на територію України потік червоно-чорної культури [17, с.10-12].

Кімерійці були великим і сильним народом, до складу якого входив і чисельний народ Дністро-Подніпров'я, який в велику «кімерійську епоху» був осілим та вів активну

землеробсько-пастушу діяльність. Слід наголосити, що всі ці народи великої кімерійської епохи джерела називають: саргати, карюони, будини, роксолани і т. д. [34, с.125-126].

Якщо дещо видозмінити інтерпретовані греками стародавні народи, що проживали на території України і в Причорномор'ї і врахувати ту ситуацію, що ці народи є представниками слов'ян-українців, то можна припустити, що ймовірно по співзвучності назв народів саргати це слов'яни-хорвати, будини-бужани-поляни, карюони-тиверці, роксолани руси та алани. Тобто той самий український народ, який ми утотожнювали з «скіфами-землеробами», яких засвідчив Геродот. Цілком очевидно, що слід утотожнювати умовною назвою і «кімерійців - землеробами» і тим самим слід розглядати літописність та етногенез української нації з кімерійської епохи, тобто, приблизно «Гомерової епохи», коли цей давньогрецький письменник розповідає про країну кімерійців та народи, що в ній проживають[18, с.5-16].

Слід наголосити, що сама назва «Кімерійці» була інтерпретована греками. У фінікійців, сусідів давніх греків, слово-назва «Камар» - означає: темний, чорний. Пізніше цією назвою античні автори називали кімерійців і скіфів словом «Каллімах», яке у перекладі означало «дояри кобилиць»[17, с.10-12].

Із асирійських джерел відомо, що кімерійці зробили військовий похід на Ассірію, завдали поразки урартському цареві Русові, внаслідок якого був вбитий ассирійський цар Саргон II, який загинув на полібитви з кімерійцями. У джерелах, що належать до часів ассирійського царя Асаргаддона (681-668 роки до н.е.), кімерійці та скіфи відігравали велику роль у війнах при падінні Ассірії та становленні Мідії. Частина їх виступила на боці ворогів Ассірії, а частина в числі її союзників[34, с.125-126].

Історики допускають, що в кінці II - початку I тисячоліття I тисячоліття до н.е. кімерійсько-слов'янські загони через Фракію і Боспор вторгались в Малу Азію, а із «Руського поля» ці ж войовники вторгалися через Даряльську ущелину в Закавказзя. Скоро на чолі Урарту, яка успадкувала державну культуру хуритомідійської держави II тисячоліття до н.е., у кінці VIII століття до н.е., стає цар Руса. Поблизу теплих вод, до півдня, від головного Кавказького хребта, засновується опорний пункт Теплице, пізніше

Тифліс, нині Тбілісі. Потім ймовірно, кімерійці-слов'яни споруджують Мінгрелію, цитадель, яка отримала назву Горди (город, град). В цей же час кімерійці-слов'яни споруджують місто Гордіон. Якщо подивитись на кімерійсько-слов'янський фольклор, в тому числі й релігійний то він схожий з фрако-фрігійським. Зокрема бог Сабодіса (визволитель, освободитель) виводили із слов'янського кореня (воля, свобода). Навіть у Біблії в верхньозавітній книзі пророка Ізекія, залишилася згадка про потужній північний народ РОС (роси), одне тільки ім'я якого викликало жах. Утожнення кімерійців то з слов'янами-русичами то з слов'янами-ховатами є не випадковим, оскільки як русичі так і хорвати, як загалом українці-індо-європейці, германи, кельти, фракійці, італіки і т. д., сягають за своїми плечима не 10-15 століть літописного та історичного розвитку, а принаймі як мінімум декілька тисячоліть (5-6 тис. років до н.е.) неприривної нелітописної історії. Зокрема українці організовувались у продовж цієї історії і залишили сліди своєї етнічної та культурної самоорганізації в багатьох районах Євразії. Тому версія про хеттів-кімерійців та кімерівців-слов'ян та подальших етапах історії слов'ян-русичів-українців-хорватів-галичан, проглядається вченими через призму їх історичного та міфологічного розвитку [19, с.14-37].

Можна припустити, що хорвати прослідковуються починаючи з хетської історії чи історії індо-іранської групи народів, точніше з багатоенічних культурм Хорезму. Оскільки стародавня назва Хварезм-Хвазем, на мові стародавньої Авести, - це «Земля Сонця». Вчені припускають, що власне з цього терміну виводиться етно-назва «Хетт» та «Хорватт», яку успадкували слов'яни-ховрати[18, с.162-180].

Дальше в давньогрецьку велику літописну епоху, хетти-кімерійці, дальше слов'яни-хорватів історично отоожнюють великі племінні об'єднання, які відомі в давньогрецьких джерелах під етнонімом «саргати-сардати». Як зауважують філологи, греки зробили на свій лад племінні інтерпретації назв слов'янського племені хорвати, яких назвали «саргати» чи «сардати». Слід наголосити, що вже Геродот розміщував «саргатів»-«сардатів»-«хорватів» по Причорноморрю та між ріками Сеймом і Доном і

наголошував, що: «хорвати не скіфське плем'я» [15, с.267-268; с.71-72].

Дослідники припускають, що етнонім «саргати» чи «сардати», який вживали «слов'яни-хорвати» вивидиться чід стародавнього етноніму «кімерійці», а хорвати були прямими потомками кімерійців. Як вважав Геродот, з появою скіфів, кімерійці не ризикнули вступити з ними в боротьбу і відступили з Сеймо-Донського басейнів проживання в Дністро-Дніпровський, віддаючи попереднє місце проживання та узбережжя Чорного моря, більш могутнім скіфам, що відзначено в їх археологічній культурі басену Дністра, де в подальшому хорвати розвинули більш політичний та економічний рівень у Геродотів час [17, с.10-12].

Таким чином, подальші давньогрецькі джерела, починаючи з Геродота на території України описують скіфів, їх взаємовідносини з різними сусідніми народами, зокрема з «скіфами-землеробами». Згідно з своїми географічними уявленнями Геродот дає нам таку загальну картину розселення племінних об'єднань Скіфської конфедерації: В пониззі Бугу, безпосередньо на північ від Ольвії, проживали калліпіди, яких називали також еліно-скіфами. На північ від них, вздовж Бугу, в місці найбільшого зближення з Дністром, проживали алазони. Ще далше на північ на території між Бугом і Дністром проживали скіфи - орачі. Межою їх із землями алазонів була одна з лівобережних приток Бугу, яка називалась Еksamпей, що в перекладі означає «Святі шляхи». Вода цієї річки (цього джерела) була гіркою і непридатною для використання. На сучасній карті «Еksamпей» утотожнюється з річкою Синюхою. Калліпіди, алазони, і скіфи-орачі займалися землеробством. Великою рікою у них був Тірас (Дністер). Скіфи-орачі вирощували хліб на продаж, який продавали в грецькі міста зокрема в Ольвію, пізніше «велике грецьке місто на Дністрі?». Таким чином, згідно свідчень Геродота, який жив і писав в V ст. до н. е., можна сміливо вводити давні народи: хеттів, кіммерійців, геродотових скіфів-землеробів, що проживали в північно-західних регіонах України, в етносферу творення українського народу.

Дальше Геродот від Азовського моря, Дону, Криму та по усьому Присорономорррю та степу до Дніпра та пониззя Дністра, розміщує царських скіфів, тобто вміщуючи сюди «скіфів-кочовиків» - скотарів, коневодів, пастухів великих стад овець, корів, кіз, загалом великої та дрібної рогатої худоби. В лісостеповій зоні Геродот розміщує будинів, в східній, і східно-південній відповідно карюонів та саргатів, яких теж вважав землеробськими племенами і яких теж слід внести в еносферу етнотворення українського народу.

В VI ст. до н.е. праукранці, а тобто, як наголошує Геродот, «скіфи-орачі», які проживали між Дністром і Дніпром, поширились до ріки Сейму і Пслаі там стали відомими під назвами «саргати-ховати». Назви племен могли отримати від імен визначних племінних князів, наприкла легендарно Хорива, Хорва, що відомий нам із «Велесової Книги» та «Повісті Минулих Літ». Як вважають дослідники, VI-V ст. до н.е. у праукраїнських племен внаслідок включення в торгово-еконічні зносини з давньогрецькою цивілізацією в зв'язку з вирощуванням та продажем великої кількості хлібу, розвинувся великий рівень економічного та соціального розвитку, розвинулись ремесла. Як засвідчують археологічні джерела, епоха VI-V ст. до н.е. у праукраїнських племен був часом економічного та культурного піднесення. У III-II ст. до н.е. в зв'язку загостренням внутрішніх суперечок у скіфів та нашествиям сарматів, постійними війнами з античними містами Північного Причорноморрря, Скіфське царство переживає період економічного та політичного занепаду. Джерела повідомляють, що Боспорський цар Ріпеупорід II (210-221 р. н.е.) після ряду перемог остаточно переміг і підкорив скіфів і проголосив себе царем всього Боспора і тавро-скіфів. Археологічні розкопки Неаполя Скіфського, який остаточно був зруйнований у другій половині III ст. н.е., засвідчують остаточно падіння цивілізації скіфів[34, с.147].

З послабленням скіфської могутності у II ст. до н.е. роль основного історичного та культурно-політичного домінування перейшла до нового народу, що появився в українських степах - сарматів. З іменем сарматів пов'язаний цілий великий період стародавньої історії України. Сармати були активними

учасниками великого переселення народів на межі античної та раньо україно-слов'янської епох. Сармати протягом шістьох століть займали панівне становище у слід за скіфами на території приазовських і причорноморських степів. Власне сармати внесли великі зміни в етнічний склад і культуру населення Північного Причорномор'я. Джерела ранніх античних авторів називають сарматів-савроматами, що у перекладі з іранської означає «оперезані мечами». Сармати вперше згадуються в джерелах у III ст. до н.е., як збірна назва різних племен під одним іменем. Слід наголосити, що власне в великому сарматському періоді розвитку з'являються, етнічні українці, під назвою венеди-венети. Вперше назву українців-слов'ян вживає римський історик Пліній у своїй «Природничій історії», характеризуючи населення східних Карпат. Він наголошує: «що від Дніпровських степів до річки Вісли, землі заселені венедями, що живуть за сарматами. Таким чином, згідно свідчень Плінія, венеди-венети, які виростили в європейській історії немов би раптово, на межі тисячоліть, постають після сарматів другим великим народом»[40, с.23-34; с.27-49].

Сучасник Плінія, римський історик Корнелій Тацит: «теж характеризує венедів-венетів (пра-українців), як осілий народ, оскільки венеди споруджують будинки і ведуть осілий землеробський спосіб життя. Все це відрізняє їх від сарматів, які проводять усе своє життя у візках та на конях»[65, с.350-352].

Про слов'ян-венедів у цих регіонах згадує і готський історик IV століття нашої ери- Йордан[35, с.74-75].

Таким чином венети-венеди(праукраїнці) у на межі тисячоліть та у I ст. н.е були в Східній Європі великим землеробським народом, який своєю землеробською культурою упевнено рухався на схід. Так з другої половини II ст. н.е. територія, яку заселяли венеди(пра-українці) збільшується. Давньогрецький картограф цієї епохи Клавдій Птолемей у своєму творі «Географія», відносить пра-українців венетів до найчисельніших напродів, які заселяють Європейську Сарматію. Якщо порівняти свідчення Геродота про «скіфів-землеробів» (пра-українців) V ст. до н.е. то бачимо, що у I-II століттях н.е. в нову сарматську епоху «венеди» - (пра-українці), які не є сармати, згідно свідчень Корнелія Тацита та Клавдія Птолемея, займають

через призму тисячоліття, ту саму територію, яку значно збільшують, просунувшись на Схід та Північ своїми землеробськими поселеннями, як відзначив на своїй карті Клавдій Птолемей[90].

Серед народів, які як і К.Тацит, так і К.Птолемей віднесли до венецької (пра-української) групи народів, вперше К.Птолемеем згадується народ «саргати», який утотожнюється з племінним об'єднанням та етноназвою слов'янського народу хорвати. Той же давньогрецький картограф Клавдій Птолемей називає це ж племінне об'єднання «саргати-хороуатос», «ховатос», «хорваутос», «хорватос» тим самим підтвержуючи, що різні дієписці називають хорватські племена у своїй мовній транскрипції інтерпритованою назвою. Дослідник І.Саратов, вважає, що поселення від Харкова, ріки Харків, балки Харків, ріка Хоролук, остів Хортиця, дві балки верхня і нижня Хортиці назви виникли внаслідок перекочування з Подоння в Прикарпаття племінного об'єднання хорватів[58, с.56-57].

Розглядаючи подальшу історію віж хеттів до хорватів ми звертаємо увагу на свідчення арабських хроністів IX-X століть Аль-Балхі і Аль-Астархі, які розповідають про три великі групи Русів: Куяба, Славія і Артанія. Для нашої концепції привертає увагу арабська назва народу Артанії-Джерваб або Джерват. Як вважає дослідник В.Іванов, проаналізувавши назви «Артанія» і «Хорватія» та назви «Джерваб-Джерват» з арабських хронік, він наголосив, що у перекладі з арабської - джер звучить: хор, ваб-ват-ватт, разом хорват. Такими чином Артанія-Хорватя, в перекладі означає « країна чи місто хорватів»[32, с.58-59].

З цим висновком погоджується і інший дослідник І.Саратов, який інтерпритує переклад з арабської називаючи «Артанію-Хорватію» - «землею хорватів». Дослідник наголошує, що про ховатів та їх країну Ховатію, князя Хорива та переселення хорватів з Подоння до Карпат, розповідає Велесова Книга[58, с.56-57].

Таким чином наголосимо, що проаналізовані вище джерела дають право припускати про те, що слов'яни-ховати пройшли складний період еволюції становлення та розвитку, як україно-

слов'янського етносу від хеттів до хорватів[20, с.146-161; с.190-194; с.16-71; с.15-28].

Із історичної традиції, такими чином стає відомо, що стародані хетти-гети-хорвати були у поступальному етногенезі, організаторами держави-королівства Хеттів-Геттів-Карпів-Хорватів у I-V-х століттях, ранньо-середньовічної української державності Великої чи Білої Хорватії V-X століть, візантійської епохи, Галицького князівства, епохи України-Русі IX-XIV століть. Як наголошували античні, римські, готські та візантійські джерела: «що хетти-гети-хорвати-слов'яни, це один і той самий народ у цьому регіоні, який визначений вченими, як український, історичний поступ якого, під таким кутом зору, потребує подальшого ретельнішого дослідження, оскільки частина цього народу в VII столітті переселилася з Прикарпаття, за свідченням візантійського імператора Костянтина Багрянородного, на Балкани, де ховати проживають і досі[21, с.12-20; с.5-14; с.107-126; с.80-84; с.15-28; с. 16-71].

Процес дослідження хеттів-геттів-хорватів носить в собі багато спірних досліджень, в тому числі й сучасних хорватських вчених, таких як Е.Херман та Й. Кулінеч, які намагаються твердити, що «перші хорвати Далмації були не слов'янського, а сарматського чи аланського походження». Дані вчені не включають в свою концепцію ні письмові, ні мовні, ні гідронімічні ні топографічні ні основні, археологічні дослідження[81, s.2-3; s.223].

Дані дослідники Е.Херман та Й. Кулінеч наголошують, що в перших ст. н.е. хорвати мігрували з Дону в Прикарпаття, де вселились в середовище слов'ян і ослов'янились де пізніше, за даними різних авторів, ховати проживаючи у VI ст. чи VII ст. н.е. мігрували в Далмацію. Ця гіпотеза виглядає дуже туманною і не має жодного, в тому числі, й археологічного підтвердження. За туманним аналізом джерел, хорвати, у цих вчених, то були слов'янами, то аланами, то готами, то тюрками, то аварами то іранцями. Автори все ж таки наголошують, що теорія слов'янського походження найбільш вірогідна, оскільки хорвати мовно споріднені з слов'янами і не могли б, якщо не були б слов'янами, так швидко поміняти мову, культуру. Все це базується

і на перших політичних союзах та культурних надбаннях. Із 16 найвизначніших слов'яно-хорватських родів усі носили слов'янські імена і прізвища, сповідували слов'янські традиції, які є і в інших слов'янських народів[75, с.32- 38].

Інший дослідник І.Муцич придумав, ще абсурднішу «готську теорію походження хорватів», згідно якої в середовищі слов'ян Прикарпаття у II-III столітті н.е. поселились готи, які вплинули на культурні, мовні, державні традиції та розвиток хорватів. Власне проживання хорватів з готами у Прикарпатті та Подністров'ї, утотожують ці хорватські вчені, зокрема І.Муцич, без будь-якого критичного аналізу сукупності джерел та висновків вчених, дало початок хорватської державності[88, s.46 - 47].

В процесі вивчення концепцій постає одне, але змістовне запитання, чи дійсно з цими теоріями готського походження хорватів, хорвати усюди супроводжували готів у своєму проживанні? Чи дійсно їх сліди є від Скандинавії до Причорномор'я та Криму? Що стосується археологічної науки, то вона однозначно заперечує таке близьке, на протязі довго часу проживання готів з ховатами. Філологи та лінгвісти теж заперечують таку спорідненість, оскільки як мовно, так і культурно готи і хорвати це різні культурно та мовно, народи, оскільки хорвати говорять на слов'янській мові, сповідували з давніх давен слов'янську язичницьку релігію та культуру. Археологічний матеріал і висновки вчених чітко фіксують спорідненість слов'ян-хорватів Далмації з своїми сородичами, слов'янами, більми хорватами в Українському Прикарпатті, за археологічними, лінгвістичними, топографічними, антропологічними ознаками, поховальним обрядом, язичницькою релігією[22, с.146-161; с.190-194; с.24-45, с.78-93, с 123-185].

Ще безглуздішим витвором є так звана «тюрська чи аварська» теорія походження хорватів, оскільки ця теорія всього лиш є філологічна компеляція, яка спекулює на політичному терміні «Жупан», «Бан», де «Бан» - помічник, а «Жупан» - голова і утотожують цю хорватську термінологію з тюрко-башкирським насліддя[85, s.137-157].

Слід наголосити, що цю «державницьку» тюрську теорію походження хорватів, яку концептуально озвучив О.Кронштейнер підтримав і дослідник М.Клаїч[84, s.30-31; c.375-376; c.38].

Що ж до державницького походження слів «жупан» і «бан», то слід зауважити, що перший є дійсно слов'янський і очевидно хорватський, притаманний для V-VIII століть, а другий, бан - термін угорський притаманний часу складання угорсько-хорватськ держави XII-XIII століть. Хоча ряд дослідників вважає, що терміни «жупан» і «бан» є стародавніми самоназвами фіно-угрів, чи аварів і були запозичені слов'янами в час панування в Паннонії Аварського куганату, хоча важко повірити, що хорвати, розгромивши аварів своєю військово-політичною системою, прийняли їхні політичні терміни[23, с.146-161; 190-194; с.15-28].

Слід також наголосити, що перше політичне формування карпів-хорватів, пройшло в римський час, на межі тисячоліть та в перші століття нашої ери, про що засвідчують римські джерела. В подальшому про слов'ян-хорватів, на Прикарпатській території, нам розповідають з V по X століття н.е. візантійські джерела, називаючи князів Хорватії, слов'янськими[24, с.16-71].

Зокрема візантійський імператор К.Багрянородний у своїй праці «Про управління імперією» засвідчує на яскравих історичних, філологічних, лінгвістичних та топографічних прикладах, що хорвати, це слов'яни. Наголошуючи на їх відмінності від тюрків, аварів, готів та інших тогочасних, проживаючих в Європі, народів, імператор-письменник називає слов'янські назви хорватських князів: Ловел, Мухло, Косинець, Хорват, жіночі імена княгинь: Туга і Буга. Слід наголосити, що першим, хто намагався визначити назву народу хорватів був теж візантійський імператор Костянтин Багрянородний, який наголошував, що «хорвати, це ті, хто володіють великими землями»[25, с.107-126].

Що стосується етноназви хорватів то визначний філолог та лінгвіст О.М.Трубачев виводив цю стародавню етноназву від індо-іранського етнічного та мовного індо-європейського конгломерату. За цією теорією хорватський етнос, етнонім «хорват» означає «скотар» чи «союзник». Згідно з свідченням Авести «*Haivaiti*» - пастух і друге значення «*Hu-urvaiti*» - «приятель-друг», як

наголошує відомий німецький славіст та філолог М.Фасмер. Дослідник О.М. Трубачев уконкретнює: «хорват - той хто володіє житницею, житом»[68, с.23-47, с.91-128, с.145-176].

Хорватський вчений А.Глугак вважає, що хорват, це той «у кого є жінки». Сама ж назва «хорват» на його думку, виводиться у ранню пору матріархату[82, s.294-306].

Той же А.Глугак зауважує, що якщо поглянути на назву «хъrvat» з точки зору родової чи древньородової назви, то найстародавніша назва племінної назви «хорват» - «хъrvat» - носить виключно слов'янські риси[82, s.95-99].

Цілком можливо, наголошує О.М.Трубачев, що у сивому минулому, у Передній Азії, а в подальшому у Чорноморському басейні слов'яни та іранці були єдиним народом під іменем «хорват»-«хъrvat»[69, с.38-39].

Якщо взяти до уваги вищевиложену теорію за якою індоєвропейська спільнота «хеттів-гетів-хорватів» вийшла з Малої Азії в облась «Кавказьких», «Кавкасійських» гір і промандрувала по південному узбережжю Чорного моря та по Придунайсько-Дністровському Причорномор'ю до Карпат, які ще Нестор літописець означував як «гори Кавкасійські», як зауважував в 30-ті роки ХХ століття, академік М. Мар, то цілком зрозуміло пояснюється ірано-індоєвропейський термін «хетти-гети», який трансформується в подальшому в «хорвати»[42,с.71-75; с.4-9; с.104-105].

Таку точку зору підтримували визначні філологи ХХ століття Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Иванов[14, с.34-67, с.123-147, с.235-279].

Цілком можливо, що термін «хорвати-хрипи», «гори-горби», могли ще закріпитися за «хеттами-гетами», як слов'янами ще в Каказькому «Кавкасійському» регіоні де вони проживали в час своєї подорожі з Малої Азії. Власне таким історичним екскурсом пояснюється слов'яно-хеттське-гетське походження терміну «хорвати». Слід наголосити, що окрім письмового твердження дана теорія підтверджується і проаналізованими археологічними джерелами визначного російського історика і археолога В.В.Сєдова. Проаналізовані цим вченим археологічні джерела засвідчують рух хеттських старожитностей з Передньої

Азії (хетти) на Кавказ (маса-гети) по Причорномор'ю на Дунай-Карпати-Дністер(гети) та в подальшому Дніпро-Дністер(хорвати), що засвідчує і Велесова Книга[59, с.18-19, с.23-24].

Все це зводить: готську, аланську, аварську та інші теорії походження слов'ян-хорватів на архаїку, які характерні для вчених ХІХ-ХХ. І нічого тут дивного не має, оскільки в буйно розвиваючомуся науковому «комп'ютерному ХХІ столітті» концепції помирають скоріше ніж їх творці...[26, с.146-161; с.190-194; с.24-48; с.146-161; с.190-194; с.2-21; с.107-126; с.80-84; с.15-28; с.16-71].

Якщо взяти за основу концепцію розвитку давнього слов'янського родового етноніму «хорват-хрват-xrvat», яку вчений А.Глугак розвиває своїми дослідженнями з пізнього матриархату і пов'язав в кінцевому з слов'янським етносом[82, с.95-99], то наша концепція, цілком набирає реалістичних обрисів, оскільки була з філологічної точки зору доведена ще мовознавцями Т.Г.Гамкрелідзе та В.В.Івановим, які визначили «народ хеттів», як рухаючийся в сторону Європи ірано-слов'янський конгломерат і датували цей процес ІV-ІІІ тисячоліттями до н.е.[14, с.34-67, с.123-147, с.235-279].

Власне з цього періоду, на думку дослідників ірано-слов'янський конгломерат слід означувати під ототожнювати під терміном «хетти-хорвати». У ІІ тисячолітті до н.е. у Передкавказзі та Причорномор'ї спостерігається відхід слов'ян від іранців. Вони розділяються на хеттів і гетів. Власне тут у Передкавказзі відомі маса-гети, частина яких в подальшому, про що засвідчує і Велесова Книга, мігрує по Причорноморському басейну в Карпати (гори Кавказійські) та Подністров'я де з джерел відоме довговікове проживання гетів, які трансформуються в слов'ян. Власне всім цим і пояснюється рух етноніму, хорвати[14, с.34-67, с.123-147, с.235-279].

Утвердившись в Кавказько-Донському регіоні, гети-хорвати обрали собі в подальшому, як наголошував дослідник В.П.Кобичев, в постійному проживанні, регіон з аналогічним ландшафтом, що відповідав Карпато-Дністровському басейну, з якого в подальшому хорвати переселили свої роди з Карпатського ландшафту, в Далматійський ландшафт Причорноморської Хорватії,

який повністю відповідає ландшафту їх попереднього місцепроживання[37, с.142-143].

Все це дало підстави, ще чеському славусту XIX століття П.І.Шафаріку зробити висновок: «що хетти-гети у Центральній Європі є стародавнім народом. Про них писали всі стародавні історики починаючи з Геродота. Сьогодні на місці стародавніх гетів проживають предки українців-слов'ян-хорватів і інші народи тут не розміщуються», що дало право П.І.Шафаріку пов'язати і утотожити «хеттів-гетів-хорватів» з слов'янами[78, с.82-83].

Таким чином, якщо розглянути історичний екскурс етноніму «Хетти-Гети», то першим його подає Геродот у V ст. до н.е. Він говорить, що:«гети є найсправедливішими і найхорообрішими». Він розміщує їх в Подунав'ї, Північній Болгарії у котловині між Балканами та Дунаєм. У час війни Олександра Македонського вони змушені були висилися з землі Болгарської і залиши краї проживання на Нижньому Дунаї і переселитися в Карпати та Подністров'я[50, с.79-80].

Якщо взяти за основу твердження Геродота «Про стародавнє проживання хеттів-гетів на Дунаї», на території сучасної Болгарії, то це свідчення V ст. до н.е. цілком узгоджується з літописними свідчення кийського літописця Нестора XII ст. н.е. «про проживання слов'ян на Дунаї, де є нині земля Болгарська та Угорська...». До цього джерельного утотожнення надаються і свідчення про те, що «слов'яни-гети мали військові і політичні взаємовідносини з Олександром Македонським». Галицький історик XIX століття О.Партицький проаналізувавши ці джерельні свідчення прийшов до висновку, що внаслідок конфронтації гетів-слов'ян з імперією Олександра Македонського чисельний народ гетів-слов'ян змушений був висилитися з території Болгарії та Паннонії (Угорщини) на територію Подністров'я, в Карпати та Прикарпаття, де гети згідно свідчень античних джерел стають відомими під назвою «Тіра-Гетів». Така сукупність, хоча й коротких свідчень джерел про гетів слов'ян з епохи Олександра Македонського, Геродота, перших засновників давньогрецького міста-держави Тіги на Дністрі, дають право наголошувати, що Гети були сильною військово-політичною та державною консолідацією, які в же в епоху Олександра Македонського

складали досить добре організований державний організм оскільки, як зауважував дослідник О.Партицький, Гекатей з Мілету, у VI ст. до н.е., наголошував: «що між скіфами проживають і гети». Пізніше Геродот у V ст. до н.е., наголошував, що: «гети були залежні від скіфів». Із вище пиведених свідчень приходимо до висновку, що в VI-V ст. до н.е. гети проживали в басейні нижнього Дунаю та Дністра, де означені греками під новою етнічною назвою ріки «Тіра» їх називали «Тіра-Гети». Попереднє їхнє місце продивання до приходу на Дунай і Паннонію, як наголшував О.Партицький, це регіон Передкавказзя, а тобто область Донсько-Кавказького басейну, де вони відомі згідно свідчень джерел, як «Маса-Гети». Велику частину земель Маса-Гети займали по південньому узбережжю Чорного моря. Цей рух «Маса-Гетів» по південньому узбережжю Чорного моря у Подунав'я археологічно пов'язується з рухом «хеттів-гетів» у Середземномор'я та на Балкани, де частина хеттів-гетів осіла, за свідченнями Гекатея з Мілету, на території Дунаю та Паннонії і в епоху Олександра Македонського. Це проживання їх на цій території було відоме в усій Європі, в чому ще в XII столітті так переконливо наголошував київський літописець Нестор і куди так намагався проникнути київський князь Святослав Хоробрий. Власне на цій території і пройшло військове зіткнення держави гетів з армією Олександра Македонського, що застало гетів, не витримавши удару останнього, переселитися в Нижнє Подунав'я та Подністров'я, Карпати та Прикарпаття, де вони стали відомі давньогрецьким джерелам під назвою «Тіра-Гетів». Власне ці «тіра-гети», наголошував галицький дослідник О.Партицький, і кристалізували пізніших слов'ян: тиверців, уличів та хорватів[50, с.80-83, с.86].

Згідно свідчень давньогрецького картографа Клавдія Птолемея:«гети проживали від устя Дунаю та Дністра дальше на Захід в густий масив лісів та Карпатських гір. Там проживали гети-певкіни, гети-бастарини, і гети-карпи(хорвати)»[90].

В Згідно свідчень К.Птолемея, гети проживали від устя Дунаю та Дністра дальше на Захід в густий масив лісів та Карпатських гір. Там проживали гети-певкіни, гети-бастарини, і гети-карпи (ховати). Таку топоніміку подає нам К.Птолемей в

Подніпров'ї, яку він означає як бастарнську. Отже топоніми від Галича на Дністрі в Подніпров'я, з давніх часів означували один адміністративно-політичний та економічний регіон, до якого гети-бастарни мають пряме відношення, як політичне, так і економічне в контексті становлення Бастарнської держави. Можна допустити, що в стародавні часи існував гетський мовний ареал, який згідно з висновками, зафіксованими на карті давньогрецького картографа Клавдія Птолемея видно, що Бастарнія, поширюється своєю етноназвою від Дністра до Дніпра. В подальшому в слов'янський час ця етноструктура Бастарнія називається «Склавінами» та «Антами»[90].

Гети, на думку чеського славіста П.І.Шафарика є народом давнім в Центральній Європі, про них писали давньогрецькі історики починаючи з батька історії Геродота. Слов'яни, на думку П.І.Шафарика, називалися в стародані часи - гетами[78, с.29-47, с.92-97].

Сам же Геродот, у своїх перших свідченнях про гетів наголошував, що: «гети найсправедливіші й найхоробріші». Геродот розміщував гетів у Південній Болгарії у контловині між Балканами і Дунаєм. У час війни проти Олександра Македонського, робив висновок по аналізі свідчень Геродота, О.Партицький, гети під натиском греків змушені були висилитися з Болгарської рівнини і переселитися в Нижнє Подунав'я та Подністров'я. Якщо взяти за основу свідчення Геродота та наукові висновки О.Партицького, гети проживали на території сучасної Болгарії над Дунаєм, то це цілком узгоджується з свідченнями київського літописця XII століття Нестора, який наголошував на давньому проживанні слов'ян на Дунає «де є нині земля Болгарська та Угорська». Гети до нападу грецького царя Олександра Македонського були тут дуже чисельним народом і тільки після ударам греків переселилися в Молдавію, Буковину та Галичину та до Дністра, де у пізнішому їхньому поселенні басейні ріки Дністер, який греки називали Тірою, вони почали називати, гетів «тіра-гетами». Гети, на думку дослідника О.Партицького, в час Геродота, це військово-племінний союз, який уособлював примітивний державний організм, який за свідченнями Гекатея з Мілету, що проживав у VI ст. до н.е., а пізніше Геродота «залежав

від скіфів». Дослідник О.Партицький на основі аналізу джерел взагалі вважав, що гети були дуже великим народом. По південному узбережжю Чорного моря проживали сородичі масагети, які археологічно пов'язуються з хеттами. Грецький письменник Апіан описуючи «Війну Олександра Македонського з Гетами», наголошував, що гети у II ст. до н.е. мали велике військо до 4 тисяч кінноти та 10 тисяч піхоти. Апіан також наголошував, що у гетів був дуже гарний національний одяг і добре оброблені поля, які були засіяні житом. Про добре організоване землеробство у гетів розповідає і римський поет Горацій в «Оді до римлян». Сільським господарством, наголошував Апіан у гетському суспільстві чоловіки займаються поперемінно, одні займаються на полях інші служили у війську. Земля у гетів, наголошував римський поет Горацій є не розмежована. Дослідник О.Партицький наголошував на тотожності стародавніх земельних традицій гетів і галицьких русинів. Така система гетів не давала їм можливості «родрібнювати Гетської держави» [50, с.79-81; с.82-83, с.85-86].

Російський історик Д.Пловайський вважав, що у давні часи слов'янські громади, зокрема у гетів, володіли всіма землями. За таких обставин їм вдалося з стародавніх часів зберегти є у єдиному державному володінні «обширні території». Тому не дарма стародавню Гетію в подальшому називали «Великою чи Білою Хорватією», «Великою Галичиною від Карпат до Дунаю», хоча назви дрібних племінних князів від Карпат до Дунаю у Галичині теж зберігались [33, с.170-171].

Слід наголосити, що дослідник О.Партицький розглядав етногенез галичан з стародавніх гетів (слов'ян-українців), яких ставив на один щабель з такими великими етнічними групами, як: Готи, Алани, Сармати. Гети, на думку О.Партицького, є слов'янське автохтонне населення стародавньої Галичини [50, с.95-96].

Ми уже вище зауважували, що у своєму творі Апіан розповів про красивий одяг гетів. Одяг гетських жінок відомий історичній науці з різьблених фіночих фігур, що знаходяться на римській колонії Трояна, в якій розповідається про війни римлян з гетами і даками в кінці I ст. н.е. Жінок гетів зображено в довгих

(гуцульських) сорочках, які підперезані вузьким поясом. Рукави сорочок досить довгі і сягають по кістки при згибі руки. Голови прикриті хустакми з вузликами. Російський дослідник XIX століття А.Д.Чертков в свій час заявив, що головний убір жінки на колоні Трояна точно такий, як у слов'янських селянок, їх намиста, хустки тотожні з нашими малоросійськими-українськими речами. Речі такого ж гатунку, наголошував, А.Д.Чертков, носять і їх гетослов'янські діти. Слід наголосити, що майже схожий жіночий одяг бу і у хеттських жінок. Прорівняльний аналіз хеттськеих жінок, хеттської богині та її жіночих прикрас 1050-850 роки до н.е. з жінками гетських жінок з колони Траяна, дає право ототожнити народну культуру хеттів та гетів... [75, с.29].

Слід також наголосити, що окрім військово-політичних взаємовідносин з римлянами і греками, гети, також проводили виснажливі військові кампанії і з скіфами. Вся вищепроаналізована інформація дає підстави наголошувати, що вже у III-II ст. до н.е. Гетська держава керувалась вибраними королями, мала свою військову, землеробську та ремісничу знать. Виборні королі, військова знать, воеводи були управителями територій та суддями, в час війни воєнно-начальниками. Давньогрецький літописець Діодор розповідає нам про доблесть гетського короля у якого македоняни і греки зауважують і хоробрість і справедливість та скромність: «Коли пвсля смерті Олександра Македонського на македонському престолі утвердився царем Лісімах він відправив велике військо покорити гетів. Та військова кампанія для Лісімаха і його воєнначальників закінчилась поразкою. Гети на чолі з своїм королем Дорікешем, полонили Лісімаха з усім його військом. Гетський король Дорікеш виявився великодушним, він дарував волю Лісімаху і македонським достойникам і на прощання пригостив Лісімаха та його оточення, як найдостойніше». Діодор так описує нам ці події: «Приладдя та келихи були на столах, для дружини Лісімаха, розставлені дуже дорогі золоті та срібні чари. Для Лісімаха були приготовлені вишукані страви. В цей же час гетський король Дорікеш сидів за дерев'яним столом. У нього страви, м'ясо та овочі, були зварені у воді. Всі ці страви становили весь його обід. Коли Лісімах і його знать пили вино із золотих чар то, гетський король Дорікеш пили вино із дерев'яних чар і турячих

рогів, такий вже був звичай у гетів, закінчує Діодор»[80, сар.12-13].

Польська хроніка Мйорша XI століття теж подає згадки про легендарних польських королів, що жили перед Різдом Христовим, що є на думку О.Партицького, безцінним історичним джерелом з життя стародавніх гетів-слов'ян. Цікаве повідомлення Мйорша про польського короля Лестька, що жив у часи Юлія Цезаря, і що він та його син володарював усіми гетами. У короля Лестька на столі були точно такі самі страви, які були описані Діодором в гетського короля Дорікеша. Поведінка короля Лестька була точно такою як у короля Дорікеша, точно у звичаї гетів. Ось як Мйорш передає ці свідчення про слов'ян-гетів: «Лестько так любився у військові, що найпершим, найхоробрішим неприятелям об'являв війну, вбивава їх забиваючи їх майно і королівства. На обід у нього було так улаштовано, що надавали лише на миски, скільки було потрібно. Він покорявся своєму народу.

Коли мав виступати перед ним у королівських ризах, він пам'ятаючи про своє народне походження, сідав на троні в одезі простій, а королівський одяг клав у спід трону. Після цього надівши королівський одяг, він ставши на найвище місце, говорив: королем вибрав мене народ, не гордись і будь скромний, пам'ятай, що порох ти є і у порох назад повертаєшся...»[79, s. 348 - 349].

Описана літописцем Мйоршем скромність короля Лестька, який виявляв усім гетам-слов'янам свою повагу і відданість, яскраво розкриває стародавню державну традицію слов'ян.

Приблизно так описує чеський літописець Козьма Празький про правління першого чеського короля Премислава: «Перед часиною орач, а тепер одітий найпершими ризами і на ногах королівське взуття і сидить на коні. Але він пам'ятає, що досі носив просте взуття і бере з собою старе взуття і переховує його на майбутнє». Дуже схожа, наголошував дослідник О.Партицький і галицьке сказання чи коломийка:

«Умію лиш читати і орати.
Хочуть мене за короля обрати.
Умію лиш народу слугувати.
Чи зможу я над ним королювати...»

Галицький дослідник О.Партицький згадує ще древній звичай галицьких слов'ян, який йому був відомий у XIX столітті і який він відносив до галицьких звичаїв, які побутували у X-XV ст.: «Перед народом появився князь переодягнений у простолюдина, хлопська одіж, хлопські штани. Усі селяни, що зустрічають його, вигукують, се князь Нашої Землі, такий же селянин. Чи є він справедливим суддею для нас? Чи старається на добро Вітчизни? Чи достойний цього княжого становища? Чи є він захисником іноплемянників? Князь виступає на камінь і клянеться древні слов'янським законом бути послухним народу, справедливо судити, гострим мечем оберігати, захищати слабшого від сильнішого і т. д.». Цілком очевидно, наголошував О.Партицький, що стародавні традиції та звичаї стародавніх гетів це є і звичаї і традиції слов'ян. Слід наголосити, що стародавні звичаї та культура Гетів були дієвими ще навіть у час Ярослава Осмомисла галицький. Літописець наголошує, що князь Ярослав Осмомисл перед смертю зібрав усю Галицьку землю «і багатих і убогих і хороших і поганих і добрих». Князь Ярослав Галицький беручи клятву з бояр, надаючи княжіння синам, наголошував «на стародавності та спадковості влади з стародавніх часів у Галичині». Слід також наголосити, що королі гетів відомі в джерелах у IV ст. до н.е. Відомо, що у I ст. н.е. у гетів був королем Котел чи Котис у якого була дочка, на ім'я Меда(солодка). У Галичині, наголошував О.Партицький і досі живуть роди: Котисів, Котів, Котовичів. Що стосується гетьської державної традиції, то стародавня польська легенда говорить, що історичний П'яст, засновник польської королівської династії, був праправнуком гетьського короля Котиса.

Наступний, відомий з історичних джерел, король Гетів «Burvista» - «Буря-Вість», «Віщун Бурі», гроза, грізний. У «Слові о полку Ігоревім», київський князь Святополк порівнюється з «Бурвістою» - грозою, яка наступає на землю половецьку. Король гетів «Бурвіста», без сумніву слов'янин. В цей же час джерела розповідають і про «Dikeneusa-Dikeneusa», верховного жреця Гетів і одночасно співправителя гетьського короля «Бурвісти». Назва його імені складається з двох частин, яку якщо взяти за основу

хорватську мову слід розуміти: «dika - діка» - гордість, слава, «neus - neus - неус» - блискучий, пишний.

Наступний відомий з джерел король, який правив в Гетії у III ст. до н.е. «Durinecatc» - «Дуркіт-Дуркот». Дослідник О.Партицький наголошував, що в XIX столітті в Галичині проживав великий рід Дуркотів.

Наступний король, що правив у Гетії у I ст. до н.е. «Oroles», «Орел» чи «Орач», вів активні війни з Римом.

Наступний король гетів «Scoylo-Скорило», «Скорий», теж приймав активну участь у війнах з Римом, щоправда римські джерела не говорять у який час, ймовірно у I ст. н.е.

Джерела розповідають про королів у Гетії вже з VI ст. до н.е. Зокрема король «Turessic», «Thurs»- «Тур»- «Буй-Тур». Такі назви князів були ще в епоху Київської Русі. Так «Слово о Полку Ігоревім» називає князя Всеволода «Буй-Туром», в іншому місці «Яр-Туром». Джерела, зокрема Діодор, розповідають про звичай короля гетів пити з рогів турів[50, с.104-108].

Давньогрецькі та римські історики приділяли велику увагу гетам. Геродот у V ст. до н.е. говорить про гетів, як про великий хоробрий і справедливий народ: «Гети, як народ войовничий, поклоняються богу війни Аресу, вважаючи його своїм родоначальником, і головнокомандувачем війська, та не головним богом. Слід наголосити, що Арес цілком узгоджується з Перуном. Смерть вважається у гетів кінцем терпіння і початком вічної радості. Кожний гет був переконаний, що коли поляже на полі бою, то попаде у рай»[48, с.231-241].

Римський імператор Юліан наводить слова, які на думку вчених, належать імператорові Траянові: «Я перемиг гетів, людей найхоробріших, які коли небуть жили на світі. Хоробрі вони не лише тілесною силою, але й душею, бо вірять, що не гинуть по смерті, а переходять десь і якимось у інший світ. Та віра і породила у них завзяття у військових справах»[83, с.23].

В зв'язку з хоробрістю та відвагою гетів терпінням і мужністю вони і тотожні з майбутніми слов'янами. Мужня вдача гетів-слов'ян, їх політична та військова боротьба з Римською імператорською машиною, дає підстави наголошувати, що військово-політична організація гетів склалася за довго до приходу

в регіон римлян. Аналіз свідчень Діодора, який фіксує могутню військово-політичну організацію гетів-слов'ян уже в епоху Олександра Македонського, дає підстави говорити про могутній і стародавній військово-політичний(державний) лад у хеттів-гетів слов'ян, про що наголошувалось вище[80, сар.12-13, сар.39, сар.59].

Римський поет Овідій теж наголошує, що у гетів могутня військово-політична організація. Гети, за свідченнями Овідія: «були озброєні мечами, луками, щитами, шоломами, бойовими сокирами, бойовими ножами, бронями(кольчугами чи панцирами)»[49, с.277-278].

Звідсіля у них імена: Броніслав, Мечислав. Із свідчень колони римського імператора Траяна, бачимо, що мечі у гетів були прямі, а норжі криві, які в «Слові о полку Ігоревім» названі «засаножними». Таким приблизно ножем, як наголошував київський літописець Нестор:«князь Мстислав вбив підступно касою князя Редедю...». Усе інше озброєння гетів з колони Траяна, луки, мечі, шоломи, нагрудна броня, сокири, відтворені в такому самім вигляді, які вони відомі в українців-русичів в епоху Української держави ІХ-ХІV століть[31, с.12-35].

Слід наголосити, що ще в епоху імператора Траяна, гети мали також на озброєнні балісти і тарани. Російський дослідник ХІХ століття А.Д.Чертков наголошував, що зброя гетів, зокрема хоругви зі зміями понад полями, на древках сулиць нагадують зміювикові стяги князівських дружин в епоху Української держави ІХ-ХІІІ століть[76, с.27-30].

Про те, що стародавні змії були покровителями зброї слов'ян та перших московських князів ми знаходимо в описі озброєння російських військ в якому зазначено, що змії були покровителями військ слов'ян та Київської Русі. Вони, своєю традицією поширилися з Дунаю, полишеної Вітчизни слов'ян[62, с.12-43; с.165-166].

Змія, за висновками вчених цих видань і була божеством у стародавніх гетів-слов'ян. В Карпатах, наголошував А.Петрушевич, було знайдено кам'яну брилу, на якій було зображено зміїв. Схожі камені зі зміями були знайдені в ріці Бистриця поблизу села Ямниця з виробленими зображеннями птахів і зміїв[52, с.3-4].

Цілком можливо, що змії були у військовому мистецтві чи ритуалі гетів уже в I ст. н.е. В цей час, за твердженнями О.Партицького, гети утворили власну Гетську державу в якій розбудовують фортеці та міста в яких гармонійно забудовуються будинки, внаслідок впливу міської культури Риму. Дослідник О.Партицький опираючись на дані колони Траяна, на якій зафіксовані гето-дакійські міста, прийшов до висновку, що у римський час гети стають схожими на римлян[50, с.116-117].

Римські джерела наголошують, що гети багаті зерном і стадами овець і другими домашніми тваринами. Немає багатшого народу на Дунаї і Тірі-Дністрі ніж гети. Римський поет Овідій, який бував у гетів писав у Рим: «окрім того, що гети часто нападають на римські міста і залоги, вони ведуть і мирну торгівлю. Самі ж гети, за твердженням Овідія, високі, носять довге волосся і бороди». Утотожнюючи свідчення римських джерел з даними колони Траяна, російський вчений XIX століття А.Д.Чертков прийшов до висновку, що гетські і українські вишивки, верхній та нижній полотняний одяг гетів і українців є тотожним, особливо вишивки та козацькі шаровари. Такі вишивки дуже розповсюджені в Галичині, особливо у Галицькому Покутті. Вся ця галицька ритуальна одяга спостерігається на колоні Траяна. Овідій також розповідає про прекрасно розшиті гетські кожухи, які в зимову пору одягають гети. Стосовно суспільного ладу гетів, то А.Д.Чертков вважав, що у I ст. н.е. у гетів були міста в яких були будинки, у селах дерев'яні будинки зверху оббиті дошками. У повсякденному житті, в роботі, гети використовували вози, які точнісінько схожі з українськими фірами[76, с.27- 30].

Про гетів розповідає також і готський історик Йордан, який наголошував, що гети не германці: «король гетів Бурвіст надав Дікенею майже королівську владу. За порадою Дікенея Бурвіст пішов опустошити край германців. Цезар, що майже весь світ покорив під себе, не міг, хоча, як він того не бажав, перемогти гетів. Однак скоро він зіткнувся з гетами і переміг їх у битві. Після того, як гети були переможені, вони всерівно не здалися на милість Цезарю, наголшував Тіберій, а відішли у місцевості «Бойки», туди наголошував О.Партицький, де знаходилися святилища головного бога. Дослідник вважав, що ці святилища знаходилися с.Бубниці в

Карпатах і Передкарпатті, які носять назву «Бескиди». Готський історик Йордан наголошував, що гети були дуже високоосвічений народ, їх віщуни-волхви посідали у Гетському королівстві значне місце, поряд з королями були глибоко шанованими у гетському суспільстві. Один із них Дікеней, став учителем філософії у гетів яку сам вивчив у греків і римлян і навчав філософії на гетській мові».

Високий суспільний розвиток гетів заставив гота Йордана викласти їхню історію. Він наголошував, що уже в I ст. н.е. ери гети Подністров'я внаслідок грецького і римського впливів мали своє «гетське письмо» на якому укладали свої закони. Закони гетів, наголошував Йордан називалися «Беллагіни». Перша частина «Законів Гетів» була присвячена верховному богу гетів «Бел-Біл-Богу», а це говорить, що королі гетів та волхви подавали свої закони гетському народу від імені верховного бога «Бел-Біл-Бога». У гетів, наголошував Йордан: «було багато «учителів мудрості», вони були дослідченими і найвпливовішими в суспільстві гетів і стояли на одному щаблі з грецькими філософами»[35, с.71-72, с.76-77, с.90- 92].

Слід наголосити, що давньогрецький вчений Діо Хризостом, який побував у гетів навчив їх науки логіки, філософії, небесної картографії, розповів про рух 12 небесних дисків, біг планет. Такими чином, як бачимо грецьку філософію та астрономію ще в античний час перейняли гети. Нею, як наголошують давньогрецькі та римські джерела, володів гетський головний волхв-жрець Дікеней, який займався спостереженням і вивченням небесних тіл. Він свої знання передавав всім решту волхвам, які теж вивчали рух місяця і сонця та 346 відомих Дікенею небесних тіл, зірок. Свої наукові знання «Про небесні тіла» гети використали при укладанні своїх законів. Римський поет Овідій у одній з своїх Елегіях розповідає, що вже настільки вивчив мову гетів, що міг би уже на гетській мові і гетський лад писати свої поезії. В іншому своєму листі, який Овідій писав в Рим, він наголошував, що написав поему на гетській мові: «Що за сором, я майже поет гетів і в гетській мові написав поему. Варварські слова зложив на наш лад і сподобалась поема гетам і стали називати мене гети своїм поетом...». Чи хочеш знати, яким був зміст

«Похвали», яку я написав для Цезаря. І коли гетам я цей поетичний твір, написаний на мові гетів і вже дочитував останній лист, усі гети зрушили головами і здвигнули повні стріли сагайдаки і почувся між ними довгий шум. Один з гетів сказав: «Коли такі речі ти про Цезаря пишеш, до держави його ти повинен повернутися назад...». Складається враження, що ті гети, що слухали Овідієві поеми, це були високоосвічені люди, жерці, князі можливо гетські поети, як наголошує «Слово о полку Ігоревім» - бояни, які складали великі слов'янські поеми, на слов'янській мові. Власне в таких мовних, літературних паралелях, слід черпати україно-італійську мовну близькість давньоримської епохи... [49, с.277-278].

Як бачимо із вищевикладеного гетське суспільство було у час Юлія Цезаря високоосвідчене, його еліта волхви, які були і філософами і вченими, законодавцями та звичайно релігійними діячами, очевидно склали і гетську азбуку, сформували гетську писемність та мову, яка профункціонувала до епохи Київської Русі [50, с.135-149].

Звернем увагу на свідчення римського поета Овідія в тому ракурсі, коли слухавший його поему високоосвідчений гет сказав: «що Овідій за таку поему повинен повернутися до держави Цезаря». Говорячи про державу Цезаря, високоосвідчений гет, як самодостатня людина у своєму суспільстві вважав себе громадянином держави Гетії, що дає право наголошувати, що у гетів була не такого звичайно високого рівня, як у римлян, однак своя Гетська держава, своя релігійна організація, свої божества, наприклад, бог війни Арес, верховний бог Гебелеіз. Польський дослідник І.Лелевель вважав, слов'янський верховний бог Гебелеіз називався - Білий бог чи сонячний бог, чи Сонце [86, с.761].

Цілком можливо, що Гебелеіз - білий, означував бога сонця, коли гети проживали у своїй дунайській батьківщині. Візантійські діяписці називали цей же народ гетів Біло-Хорватами у якого головним був Біл-бог. Назва «Білий Дунай», «Біл-Бог», «Біла Хорватія», пов'язуються із слов'янським словом «Білий», що утотожнювався з сонцем-хорсом. Великий «Хорс-Сонце», як виразився про сонце автор «Слова о полку Ігоревім» був великим стародавнім богом у слов'ян. Всі дослідники зауважують, що релігія гетів-слов'ян у сусідстві з греками та в подальшому

римлянами була дуже розвиненою відносно досягнень давньогрецької та римської релігійної філософії та астрономії. Разом з зміцненням релігійних інститутів гетів, зміцнювались і їх державні інститути. Так римські джерела наголошують, що військова організація гетів налічувала 200 тисяч воїнів, тоді коли у той же час у римлян було не більше 40 тисяч воїнів. Вивчивши всю державну систему гетів дослідник В.А.Городцов, наголошував, що у гетів була народна армія, яка трималася на народних військових слов'янських традиціях[16, с.13].

Вивчаючи гетські орнаменти російський дослідник Б.О.Рибаков наголошував, що гети в супритиці з римлянами були носіями слов'янської Черняхівської культури, що була на більш прогресивнішому рівні ніж попередня епоха проживання у Дунайському регіоні, гетів-слов'ян. І хоча гети з Подунав'я під натиском чисельних могутніх народів: кельтів, даків та римлян змушені були переселитися в Подністров'я та Прикарпаття, змінивши свій соціально-економічний та політичний уклад життя, в римську епоху, гети-слов'яни утворивши ранньофеодальну державу, на основі землеробської, пастушої та ремісничої культури, стали тими слов'янами, яких ми знаємо із археологічних культур II-V ст. н.е.[47, с.238].

Інший дослідник Г.Б.Фьодоров вважав, що у етнічному розумінні гетські племена були носіями Черняхівської культури. Гети, як землеробські племена у своїй більшості були слов'янами[72, с.23].

Знайдені шляхом археологічних досліджень, орнаменти гетів перших століть нашої ери, говорять, що між гетами і слов'янами існував тісний етнічний зв'язок, який до певної міри нівелювався новою черняхівською епохою. Дослідник Г.Б.Фьодоров пояснює це становленням гето-слов'янського етнічного масиву на новий щабель соціально-економічної, господарської та політичної історії. Власне в цей час гети-слов'яни на Нижньому та Середньому Дністрі почали формувати археологічні цінності, новий археологічний матеріал, який не був притаманний в попередні епохи їхнього розвитку і який у більшій мірі став відмінним, що спричинило плутанину під час вивчення

археологічних старожитностей, та археологічних культур, гетів-слов'ян[73,с.238-240].

Інші археологи Л.Л.Полевой Н.А.Рафайлович розглядаючи археологічний матеріал гетів Прутсько-Дністровської області вважали, що він носить всі ознаки ранньослов'янського етносу. Якщо ретельно глянути на цей же археологічний матеріал в епоху Черняхівської культури, можемо зрозуміти, що цей же слов'янський археологічний матеріал кардинально прогресував у своєму розвитку в римську епоху[53, с.61-68].

Інший дослідник В.А.Башилов, досліджуючи пам'ятки гетів у Придністров'ї наголошував, що в структурі трупоспалення, похованьому обряді, поховальних урнах, поховальних ямах, ця гетська культура тотожна з слов'янською. Дослідник В.А.Башилов внаслідок вивчення сукупності гето-слов'янських старожитностей вважав їх тотожними[3, с.12-17].

Поховальний обряд гетів, посуд, безпосередньо належить землеробському населенню, яке має свою і релігійну культуру, похований релігійний ритуал наголошувала дослідниця А.І.Мамонова, тотожний слов'янському, говорить про давній гето-слов'янський етномасив в якому з III-IV століть почали домінувати, притаманні тільки слов'янській феодальній культурі, слов'янські феодальні старожитності[45, с.64- 72].

Що стосується гетського населення Подністров'я, то дослідниця А.І.Мамонова вважала, що гети у Геродотів час населяли Дунайсько-Карпатський регіон. У VI ст. до н.е. гетське населення об'єднується у військово-політичний союз, подальша історія побутування гетської культури, це Карпато-Дністровський регіон, з яким слід пов'язувати розвиток культури галицьких слов'ян. Це підтвержують і археологічні старожитності. На місцях де проживали гети знайдені суто слов'янські старожитності типу Етулії, які зафіксовані і на Верхньому і Середньому Дністрі[46, с.8-9, с.43-88].

Українські дослідники В.Д.Баран, Д.Н.Козак, Р.В.Терпиловський вважають, що на території Подністров'я та Прикарпаття проживали венеци-слов'яни, які кристалізувались з ранніх слов'ян, гетів-венедів, які вичленувалися із стародавнього

слов'яно-фракійського симбіозу, де у I-II ст. н.е. ця гетська культура стає суто слов'янською[2, с.12-18, с.33-42].

Наступний дослідник Подністров'я І.С.Винокур розглядаючи черняхівський археологічний матеріал Дністра і Дунаю утотожнював його і з гетською культурою, яка в перших століттях стала слов'янською. На думку дослідника ці культури гетська та слов'янська є тотожними[10, с.198- 199].

Дане гето-слов'янське населення слід утотожнити з свідченнями готського історика Йордана, який детально розповів про гетів-слов'ян у своєму творі «Гетика»[35, с.71-72, с.90-92].

Йордан описуючи основні місця розселення антів і склавів (венедів), наголошує, що всі ці народи в його час вийшли із стародавнього народу гетів. Йордан наголошував, що етнонім гети-венеди і слов'яни є спільним. Він змінився з часом їхнього історично розвику[35, с.115-116].

Судячи з свідчень «Гетики» Йордана, анти і скалавіти у перших століттях н.е. займали територію Подунав'я і Дністра, де за свідченнями інших джерел в цей же час проживали гети. Таке утотожнення, на думку дослідниці Е.Скржинської, дає підстави робити висновки, що гети, анти, склавів-слов'яни в минулому, це один гетський народ, який античні та римські джерела називали відносно політичного вивчення того чи іншого слов'янського народу, який у конкретний час політично був сильнішим відносно інших, можливо військово-політично агресивнішим щодо греків чи римлян, як це засвідчили античні, римські, готські та візантійські літописці[63, с.12-19].

Ряд сучасних дослідників, зокрема Б.Тимошук та І.Винокур вважали, що конгломерати гетів і слов'ян злились воєдино внаслідок багатовікового проживання. На думку дослідників слов'яни-гети, як великий конглометар, що виділився з індо-європейського етно-масиву, хеттів, своїми племінними князівствами: венедями, бастарнами, карпами, антами, склавнами в подальшому, ховатами, волинянами, понами, бужанами розвинув українську народність, а в подальшому жердавність. Як вважають ці ж дослідники, слов'яни формувалися в ірано-європейському конгломераті, зокрема в хеттському, яка створила свою могутню державність, сладовою частиною якої, були і гети-слов'яни. У III-II

тис. до н.е. у час могутності хеттів, хетти-гети-слов'яни в системі сло'яно-фракійського конгломерату, віділившись від хеттів, сформувались в Дунайських областях у гето-слов'ян, розростаючись і асимілюючи, стоячі на нищому рівні розвитку народи Карпат, Подністров'я та Прикарпаття, де в епоху Геродота V ст. до н.е. вони склали сталий гето-слов'янський етнос Прикарпаття і Подністров'я[66, с.70-75].

Власне гето-слов'яни, активно розвиваючись і поширюючи свій вплив, відігравали важливу роль у розвитку державності у Прикарпатському регіоні. Внаслідок сильного зміцнення гето-слов'янської культури та державності на Дунаї та її протистояння з могутньою давньогрецькою в подальшому кельтською військово-політичною системою, де остання виявилася прогресивнішою та могутнішою, гето-слов'яни змушені були переселитися до сородичів у Подністров'я та Прикарпаття, де зафіксовані гето-слов'янська археологічна культура[11, с.23-29].

Інший дослідник Г.Б.Фьодоров наголошував, що сембіоз зарубинецьких-пшеворських і гетських пам'яток, які доповнюються Черняхівською культурою, підсилюють і стародавню політичну і культурну систему гето-слов'ян, наносить на неї нові: франкські, кельтські, римські риси[74, с.15-33; с.73; с.74-75; с.73].

Етнограф М.О.Косвен в свою чергу зауважує, що виявлена давня гето-слов'янська культура, зафіксована тотожністю в домобудівництві, жител і господарських будівель, не могла сформуватися виключно за перші століття нашої ери. Він споглядає цю ситуацію забудови, від епохи стародавніх хеттів, до епохи українців починаючи з найранішої епохи їх середньовічної державності, Київської Русі[38, с.82-85].

Дослідник Е.Бломквіст вважав, що така стародавня хетто-гето-слов'янська система забудови сіл притаманна для українців, білорусів та пізніших росіян[5, с.31, с.39-46].

Такі типи жител, вважав дослідник І.Свешніков, характерні для білогрудівської, чорноліської, а також гетської культур Нижнього та Середнього Дунаю, на думку дослідника, продовжуються на територіях Молдавії та Західних областей України[61, с.294-296].

Дослідник С.Бібіков взагалі вважав, що такі житлобудівні комплекси у Південно-Східній Європі від часу енеоліту мали окрім фракійців, слов'ян і герман, іллірійці. Така система побудови будівель характерна взагалі для всіх індо-європейців хетського конгломерату, які проживали в областях Причорномор'я, Дунаю, Карпат, Подністров'я та Побужжя[4, с.71-73].

Археологічні матеріали межі та перших століть нашої ери України та Молдавії, вважає М.Я.Салманович, дають право наголошувати на домінуванні тут гетської системи домобудування, яка в подальшому тотожна з житлами населення Українського Подністров'я та Прикарпаття, майбутньої території Молдавії, Буковини та Галичини[57, с.218].

Археологічний матеріал, наголошував археолог І.С.Винокур III ст. до н.е. - I ст. н.е. Західної України та Молдавії, зокрема Черняхівської культури, говорить, що він сконцентрований на гетській культурі, яка поєднується з пшеворозарубинецьким населенням, особливо тісний гето-слов'янський сімбіоз у IV-V ст. н.е.[10, с.125-126].

Слід зауважити, що в міжріччя Дністра і Дунаю, з незапам'ятих часів проживали, відомі в історичній літературі «племена дако-гетів», які, як наголошує український дослідник В.Д.Баран, переросли в конгломерат «гето-слов'ян», розвиток яких проглядається в III-IV століттях на територіях Верхнього і Середнього Дністра[1, с.97-130].

При усіх етнічних впливах: хетському, давньогрецькому, кельтському, римському, дакійському, готському на гетів-слов'ян, які ми розглянули в окремих монографіях, які проходили, до нашої ери так і в перших століттях н.е., землеробська культура гетів-слов'ян Дунаю, Карпат Подністров'я та Прикарпаття залишилася сталою у своєму подальшому слов'яно-українському розвитку[27, с.7-25; с.112-176].

Як наголошував дослідник І.С.Винокур, гети-слов'яни та венеди-слов'яни з археологічної точки зору тотожні по ряду керімічних матеріалів, зокрема керамічному посуді, який тотожний з посудом українців-слов'ян IV-V століть нашої ери[12, с.22-23, с.44-45].

Як вважає румунський археолог Теодореску у стародавніх гетів і слов'ян співпадають і стародавні язичницьке релігійне світобачення, культові споруди, релігійні центри гетів-слов'ян, які є теж тотожним з світобаченням населення симбіозної Черняхівської культури. На думку дослідника тотожною є релігійна посуда, яка була як в гето-слов'ян, черняхівців, так і в язичницький час у Київській Русі у населення Карпат, Прикарпаття та Подністров'я[91, s.488, s. 496, s.498].

Російський історик та археолог В.В.Сєдов вважав, що стародавня гетська культура, що формувалася у продовж тисячоліть на Дунаї є повноцінною ідентичністю слов'янської культури, яка підсилилась черхявською епохою і активно розвинулася після гунського погрому[60, с.97-98].

Особливою стародавня гетська культура в цьому контексті є цікавою для дослідників культури Карпатських курганів, оскільки в процесі вивчення культури Карпатських курганів дослідниця Л.В.Вакуленко прийшла до висновку, що її носіями є гето-слов'янське населення[7, с.76-90]. У наступній своїй роботі Л.В.Вакуленко наголошує, що найбільш ранні пам'ятники гетів-слов'ян формується в Прикарпатті та Подністров'ї і власне вони беруть участь у формуванні середньовічної культури українців-слов'ян[8, с.180-181].

Таким чином тут у Карпато-Дністровському регіоні, як зауважував ще Феофан, після падіння чи відходу Риму і втраті провінцій Дакія, Мезія, тут у глухих місцях проживало сім слов'янських племен, які за час сусідства з Римською державою набрали рис «варварських держав»[70, с.269-270].

Феофилакт Сімокатта наголошував:«війська гетів, а інакше кажучи, натовпи слов'ян, сильно опустошили області Фракії». У подальших свідченнях і коментарях Феофилакт Сімокатта утотожнює слов'ян з гетами, яких також він всіх разом називає їх новою назвою «антами»[71, с.74-75].

Вивчаючи свідчення візантійських джерел дослідник О.М.Приходнюк зауважив, що майже всі вони утотожнюють гетів і слов'ян і розміщують їх у Карпато-Дунайському регіоні. Знайдені тут могильники носять у собі гето-слов'янські старожитності[54, с. 188-189].

Такої ж точки зору притримувався і румунський вчений І.Нестор, який наголошував на довготриваломк проживанні гетів-слов'ян на території «Дакії»[89, р.289-301].

Слід наголосити, що уже античні автори розрізняли даків і гетів. Першим розрізняє даків і гетів, римський письменник Флор, який наголошував:«що даки живуть по цю сторону Дунаю, гети, які очолюються гетським царем Котісом, проживають за Дунаєм. Вони зимою, коли замерзне Дунай, по льоду, переправляються через Дунай і грабують сусідні області і Землі».

Наступний автор, який відрізняє даків від гетів, це римський письменник Світоній, він пише:«імператор Август зупинив наступ даків і розбив трьох дакійських царів. В цей же час з царем гетів він жив у дружбі і хотів ввідати заміж за царя гетів свою дочку. В свою чергу випросив у гетського царя Котіса, його дочку...». Страбон теж розпрізняв фракійців та гетів, наголошуючи:«що гети були відомі еллінам скоріше ніж даки». Діо Кассій теж наголошував, що:« гети це інший народ ніж даки».

Апіан вважав, що:«даків і гетів розмежував Дунай, де гетський народ проживав по ту сторону Дунаю». Дослідниця І.Т.Круглікова розглянувши та проаналізувавши свідчення джерел про гетів та даків наголошувала, що археолгічні джереле вже чітко дають підстави наголошувати, що це різні народи, де даки це фракійці, а гети це слов'яни. В цей час у гетів кристалізується Гетська держава, в якій військовий начальник іменується «Рех-король». Страбон пише, що:«гет Бурвіста, на протязі трьох років утворив велике Гетське царство і пічинив велику кількість сусідніх племен. Син Бурвісти, цар Котіс чеканив вже свої монети, що говорить про наявність фінансового порядку в державі гетів». За таки епохольним державним розвитком, політичної та економічної могутності гетів, свідчень про ці процеси вище приведених джерел, розмежування гетів з даками, як двох різних, проживаючих на різних берегах Дунаю, народів, є очевидним[39, с.14-15, с. 34-35, с.169].

Не дивлячись на те, що гети і даки на Дунаї були різними народами, між ними були налагоджені політичні, культурно-релігійні та економічні зв'язки, за довготривалу епоху сусідства, до часу завоювання римлянами Дакії як вважав дослідник

В.А.Городцов, у гетів і даків була спільна релігія, культура і тільки після виходу гетів з Дунаю на межі тисячоліть, гети-слов'яни набрали рис притаманних виключно, для їхньої слов'янської культури[16, с.7-8, с.27-34].

Російський вчений Б.О.Рибаков теж вважає, що даків та слов'ян-гетів пов'язувала на Дунаї релігія та релігійне світобачення: релігійна астрономія, культура, традиції, побут, які по виході слов'ян в Прикарпаття різко видозмінилися[55, с.90-95].

Український вчений М.Ю.Брайчевський вважав, що взаємопроникнення дакійської та слов'янської культур могло відбутися на межі тисячоліть та в перших століттях н.е. в зв'язку з розгромом даків римлянами і відходу їх частини даків у слов'янський світ в передгірські райони Карпат, де виникли карпигуцули, які через певний проміжок часу ослов'янилися[6, с.4-5].

Дослідник В.Г.Лянскоронський вважав, що слов'яно-гетська і дакійська державності мали суттєву відмінність, оскільки перша розвивалась у більшій мірі на Дунаї, а друга у Карпатах, Подністров'ї та Побужжі. Тільки невеликий час гетська і дакійська цивілізації співіснували по різні сторони Дунаю в епоху проникнення в регіон римлян, які знищили Дакійську державу, що вивищило у регіоні державність та культуру гетів-слов'ян[41, с.464-465].

Дослідниця І.Т.Круглікова вважала, що зближення гето-слов'янського та дакійського населення виникло внаслідок окупації римлянами Дакії і пізніших потужних дако-слов'янських політичних та торгово-ремісничих взаєминах, які були консолідовані для боротьби з Римською державою[39, с.160-161].

Російський дослідник XIX століття А.Д.Чертков проаналізувавши історичний розвиток гетів вважав, що між ними і даками мало схожості, оскільки даки формувались на протилежній стороні Дунаю, а гети в нижній частині Дунаю та Подністров'ї, Буковині та Прикарпатті, де і нині збереглися глибокі пласти їх говірок серед галицького населення. Політичний та етнічний розвиток гетів це: 1.Прабатьківщина Хеттія та її центр Галич в Малій Азії. 2. Подальший розвиток на Дунаї, де постав у гетів, політичний центр, Галич Дунайський. 3.Остаточне місце проживання це Прикарпаття і Подністров'я, куди вони

переселились з Дунаю внаслідок експансії кельтів, римлян і де заснували свою нову столицю: Галич в Подністров'ї, де й остаточно затвердили своє проживання під назвою гетів-слов'ян[76, с.59-62; с.11-12].

Приведені вище фольклорні та етнографічні дослідження співставимо з археологічними джерелами, згідно якими стає ясно, що в II ст. до н.е. на межі тисячоліть, зарубинецьке-слов'яно-гетське населення всуває в безпосередньо близькі стосунки з фракійським населенням. Внаслідок приходу римлян у перше виникає Черняхівська культура. Друге, дакійське відчасти знищується, а на територіях проникнення, це дакійське населення асимілюється, слов'янами. Так виникають карпи-гуцули[13, с.133].

Таким чином виявлений археологом В.М.Цигиликом в Прикарпатті та Карпатах дакійський археологічний матеріал, який синтезується зарубинецьким, слов'янським етносом, яскраво підтверджує асиміляцію слов'янами решток, розгормлених римлянами в Подунав'ї і проникнувших на територію слов'ян, даків[77, с.115-116; с.300-359].

Дослідник І.С.Винокур вважав, що у середньому і нижньому Подністров'ї внаслідок проникнення римлян у II-III століттях склався гето-пшеворо-зарубинецький сімбіоз, на основі гето-слов'янського конгломерату. Слов'янський етнос за два століття поглинув всі прийшли, зокрема дакійський етнос, і у IV-V століттях н.е., став суто слов'янським. Дослідник наголошує, що сам обряд трупоспалення успадкований він зарубинецької та гето-слов'янської культури в подальшому активно розвинувся і в суто слов'янській культурі[13, с.135].

Дослідник Б.О.Тимошук вважав, що слов'яни завжди були автохтонами на цих землях, що видно в їх архітектурі, побуті та культурі. Всі решту народи, що прийшли на їх території внаслідок римського вторгнення в подальшому підсилили слов'янські сільськогосподарські та військові інституції, що видно хоча би по археологічному матеріалі з Буковини[67, с.47-60].

В II-III століттях н.е., на думку російського археолога В.В.Сєдова, в рамках Черняхівської культури, яскраво своїм домігунням проглядається гето-слов'янський сімбіоз. Довгий процес синтезу цього конгломерату викристалізовує у V столітті

н.е., що засвідчено археологічно, вже як суто слов'янський етнос[60, с.97-98].

Такий гето-слов'янський симбіоз визначає, як бачимо за дослідженнями Л.В.Вакуленко та О.М.Приходнюка, ранньослов'янське населення в Прикарпатському регіоні, яке і стоїть біля формування середньовічної культури слов'ян[9, с.100-101].

Наступний дослідник М.Ю.Смішко гето-даків чи гето-слов'ян утворює з ранньою культурою Карпатських курганів, які відомі за джерелами, як народ карпів[64, с.151-152].

Польський дослідник Г.Ловмянський вважав, що симбіоз гето-слов'ян він проглядається на Дунаї ще в пізньо індо-європейському часі. Розвиток цього населення продовжується в областях від Карпат до Сяну, в Прикарпатті та Подністров'ї де відомі слов'яни карпи-хорвати[87, s.112; s.68 - 69].

Якщо взяти до уваги висновки археолога Г.Б.Фьодорова, що гето-зарубинецький симбіоз населення сформувався на Дунаї починаючи з V ст. до н.е., і власне цей симбіоз і поклав початок гетів-слов'ян, які в подальшому переселилися в Подністров'я і власне там стали яскравими представниками Черняхівської культури[74, с.16, с.171; с.74-75; с.73; с.74-75], то з археологічної точки зору, це проглядається з археологічної культури «Поянешти-Лукашівка», яка складається з двох компонентів, в якій переважають гетські риси. В процесі створення цієї гетської культури, слов'яни поширилися від Подунав'я до Карпат і на схід Прикарпаття, на цих територіях, які, як вважали І.П.Русанова та Е.А.Симлнович, сконцентровані в поселеннях гетів[56, с.96].

Такої ж думки дотримується і український вчений М.Ю.Смішко, який в ряді праць наголошував, що гети Липецької культури носили в собі і основні компоненти культури слов'ян, де пізніше Липецька культура трансформувалась в Черняхівську культуру. Розглянута та проаналізована вченими сукупність археологічного матеріалу Липецької, Черняхівської культури та культури Карпатських курганів, можна наголосити, що стародавні гети і слов'яни це один і той же народ. У римську добу ці гето-слов'янські народи модернізують свою державність і навіть об'єднуються в одну державну інфраструктуру Бастаринів та Карпів,

в подальшому Склавинів та Антів. Таке поступове об'єднання гетських племен і привело до кристалізації у перших століттях н.е., як наголошував археолог М.Ю.Смішко, карпів-хорватів, які увібрали в себе державність та історико-політичний розвиток таких стародавніх слов'янських народів, як гети, бастарни та інших, і на їх базі створили ранньосередньовічну слов'янську(хорватську) культуру та хорватську державність, що проглядається по археологічних старожитностях культури Карпатських курганів[64, с.151-152].

До загального висновку розвитку слов'янського етносу хетти-гети-слов'яни, далі карпи-хорвати, прийшов у своїх працях і закарпатський археолог С.І.Пеняк, який вважав, що хорвати північного підгір'я Карпат були давнім населення, коріння та етногенез якого слід шукати в міжріччі Прута та Дністра та прилягаючих до цієї концентруючої території регіонах Дунаю[51, с.161-164].

Якщо іти за вищевикладеною, зрозумілою і логічною концепцією, то подальша історія українців-слов'ян, яка яскраво прослідковується нами з Хеттської держави: де праукраїнці проживали в сусідстві з латинами, італіками, кельтами: сучасними фанцузами та британськими народами, а також даками, то постає яскрава реальність, яка складається з історичних процесів, які проглядаються від епохи Хеттської держави на основі проаналізованої сукупності джерел, та генетичної пам'яті, які в сукупності відтворюються сучасною наукою[28, с.21-43; с.121-148; с.5-27; с.4-26].

Таким чином, проаналізувавши всі наявні джерела і ототожнивши стародавніх хеттів-гетів з слов'янами-хорватами, можливо доповнити реконструкцію етнотворення та становлення гетів-слов'ян певною періодизацією їх розвитку. Якщо іти за розробленою періодизацією, що хетти-гети у своїй стародавній прабатьківщині проживали в Малій Азії в басейні ріки Галич, а біля ріки знаходились гори, які називалися «Загора», і ця країна хеттів-гетів, як вважав дослідник А.Д.Чертков називалася від гір Загора і розташовувалась, як по усьому басейні ріки Галич, як і в горах так і за горами, то можемо проглянути майбутній тотожний регіон подальшого переселення та етноназв. У цьому регіоні Малої

Азії хетти-гети утворили військово-політичний союз. Уже тут вони споруджували фортеці, та городища, як політичні та адміністративні пункти для захисту хетського населення. Одне їх них головне називалося Галич. Дослідник А.Д.Чертков на базі ведичних свідчень вважав, що гори поблизу ріки Галич хеттами-гетами називались на їх мові Герб-Горб-Хрб-Горб. Одже наголошував дослідник А.Д.Чертков, внаслідок розпаду індо-європейських племен, східне коліно хеттів-гетів висилилося із своєї Малоазійської прабатьківщини і колонізувало територію Передкавказзя, де відомі як «Маса-Гети», що засвідчено літописними даними[76, с.26 - 27, с.30, с.95 - 97].

В подальшому визначні вчені Н.Я.Марр, Т.В.Гамкрелідзе, В.В.Іванов, О.М.Трубачов, В.П.Кобичев доповнили і розширили періодизацію А.Д.Чертокова, розвитку хеттів-гетів-слов'ян та подали досконалу і зрозумілу теорію появи хеттів-гетів-слов'ян у Європі, зокрема на Дунаї і в Подністров'ї, про що наголошувалось вище[43, с.104-105; с.4-9; с.71-75; с.34-67, с.123-147, с.235-279; с.23-47, с.91-128, с.145-176; с.38; с.23-49].

Та ця періодизація руху хеттів-гетів-слов'ян у Європу, де вони також відомі під назвою хорвати була б не повною, якщо б не зупинитися на розгяді етнонімів «Галич», «Углич», які виникли в Передній Азії, у етномасчіві хеттів, Передкавказзі, Подонні, Південно-Причорноморрі, Подунав'ї, Подністров'ї. Особливо термінологія Галич стає відомою, як на Дунаї так і в Подністров'ї з приходом сюди хеттів-гетів з Малої Азії, з якими ряд вчених і пов'язують етнонімію Галич в Подністров'ї[30, с.12 - 20; с.5-14; с.8-9].

За таких обставин, етнонім Галич, за дослідженнями російського вченого В.В.Седова, побудований в IX-X ст. вихідцями з Галича Дністровського, Галич-Мерянський (Залиський) має дуже староданвій, по суті хеттський початок. Залишений у спадок великий фольклорний епос про Галич, починаючи від хеттів до слов'ян, їх індо-європейські саги та слов'янські стародавні беліни, на шляху рузу їх генетичної пам'яті, пов'язують нинішніх галичан з стародавньою батьківщиною, з часом проживання галичан в місті Галичі, поблизу Галицьких гір, в Малій Азії у III тисячолітті до нашої ери,

так і в Галичі на Дунаї. Епос про Галич відомий і в середньовічній добі активного функціонування Галицької Русі в якій створена галицька беліна «Дюк Степанович», яка розповідає про багатий стародавній Галич над Дністром у Х столітті, який має торгово-економічні та культурні відносини з Києвом в якому князює князь Володимир. Ця беліна вже вихідцями з Галича Подністровського була перенесена на територію Ростово-Суздальської Русі, в Галич-Мерянський(Заліський)...[44, с. 99-108].

Таким чином, нова епоха ІХ-Х століття, яка мало відома в фольклорі стародавньої Галичини, дуже добре збереглася в Галичі(Мерянському) в Росії, заснованому вихідцями з Прикарпатської Галичини, який рухав дух переселення, який вони на генетичному рівні усвідомили ще в стародавній Хетті... Якщо врахувати карту розселення слов'ян-галичан, складену російським істориком та археологом В.В.Седовим, то можемо зрозуміти, що весь вищеописаний за тисячоліття життєдайний рух хеттів-гетів-карпів-хорватів-галичан, має під собою серйозне наукове підґрунтя для подальшого вивчення. До такого ж висновку прийшов на початку ХХ століття російський вчений В.О.Ключевський, який був переконаний, що власне з Малої Азії, далше Дунаю, Карпат та Прикарпаття почалася остання фаза слов'янізація ховатами Руської рівнини та Адриатики, сучаної Хорватії, яка закінчилася Галичем(Мерянським), що на території Ростово-Суздальської Русі[36, с.25-28].

Під такою сукупністю споріднених етнонімів:«хетти-гети-карпи-хорвати-галичани», які рухають сучасну історичну науку в ХХІ столітті, ця проблема, потребує подальшого наукового дослідження...[29, с.12-120; с.5-14; с.90-94; с.99-113; 30, с.12-20; с.5-14; с.8-9].

Список використаних джерел та літератури:

1. Баран В.Д. Ранні слов'ян між Дністром і Прип'яттю. - К., 1972.
2. Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловський Р.В. Походження слов'ян. - К., 1991.
3. Башилов В.А. Раннеславянское жилище в Молдавии. - МИА. - №108.
4. Бибииков С.Н. Раннетрипольское население Лука-Врублецкая. - МИА. - М., 1953. - №38.
5. Бломквист Е.Э. Крестьянские постройки русских, украинцев и белорусов. Институт Миклухо-Маклая. - М., 1956.
6. Брайчевский М.Ю. Римская монета на территории УССР. - М., 1954.
7. Вакуленко Л.В. Пам'ятки підгір'я Українських Карпат I пол. I тис. н.е. - К., 1977.
8. Вакуленко Л.В. Поселение поздне римского времени у с. Сокол и некоторые вопросы славянского этногенеза. В кн.: Славяне на Днестре и Дунае. - К., 1983.
9. Вакуленко Л.В., Приходнюк О.М. Славянские поселения I тис. н.э. у с. Сокол на Среднем Днестре. - К., 1984.
10. Винокур И.С. Черняховские племена на Днестре и Дунае. Кн.: Славяне на Днестре и Дунае. - К., 1983.
11. Винокур И.С. История и культура черняховских племён лесостепного Днестро-Днепровского межречья. Автореферат диссертации д-ра ист. Наук. - К., 1978.
12. Винокур И.С. История и культура черняховских племён лесостепного Днестро-Днепровского междуречья. - К., 1978.
13. Винокур И.С. Лесостепные племена II-V вв. н.э. и их роль в истории Юго-Восточной Европы. Советская Археология. - М., 1979. - №4.
14. Гамкрелидзе Т.В., Иванов В.В. Индоевропейский язык и индоевропейцы. - Тбилиси, 1984. Т. II.
15. Геродот. История. Вестник Древней Истории. - М., 1947. - Т. IV. Геродот. История. - М., 1888. - Т. II - Книга IV.
16. Городцов В.А. Дако-сарматские религиозные элементы в русском народном орнаменте. Советская Археология. - М., 1974. - №4.

17. Грушевський М. Порайонне історичне дослідження. Київ та його околиці Київ та його околиці. - Київ, 1925. - Т. XXII.
18. Ідзьо Віктор. Ранньослов'янське суспільство і ранньослов'янська державність. Зародження і становлення християнства на території України. Видання II доповнене і перероблене. - Львів «Сполом», 2004. - 288с.
19. Ідзьо Віктор. Галицька держава-процеси етнотворення і становлення (III-XII ст). - Львів «Камула», 2005.
20. Ідзьо В.С. Етногенез, формування території племінного об'єднання прикарпатських хорватів та їх вплив на кристалізацію Галицької Русі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1997. - Т. I. - Т. I. - №5.
- В.С. Ідзьо. Хорватське князівство (до питання генези Галицького князівства). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1997. - Т. I. - №6.
- В. Ідзьо. Аналіз історичного розвитку Бастарнів, Карпів-Хорватів у взаємовідносинах з древніми: Хеттською, Еллінською, Факійською, Кельтською, Римською та Візантійською цивілізаціями. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2007. - Т. XIII.
- В.С. Ідзьо. «Велика чи Біла Хорватія» - VI-X століття. До з'ясування питання етногенезу й етнотворення Прикарпатських та Далматійських хорватів. Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2004. - Т. V. - Т. V.
21. Ідзьо В. Аналіз історичного розвитку Хеттської цивілізації на території України. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2008. - Т. XIV.
- Ідзьо В. Гети, стародавні хетти в історичному та культурному етногенезі українського народу. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2009. - Т. XV.
- Авдієв В. І. Історія Стародавнього Сходу. - К., 1954.
- Волков А., Непомящий Н. Хетты. Неизвестная империя Малой Азии. - М., 1994.
- Ідзьо В.С. Велика чи Біла Хорватія - ранньофеодальна слов'янська держава на території Галичини (V-X ст.). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т. IV.

Ідзьо В.С.Історико-лінгвістичні дослідження етногенезу слов'ян Дунайсько-Карпат-Дністровського регіонів. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,2003. - Т.VIII.

Ідзьо В.С.«Велика чи Біла Хорватія» - VI-X століття. До з'ясування питання етногенезу й етнотворення Прикарпатських та Далматійських хорватів. - Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2004. - Т.V.

Ідзьо В. Аналіз історичного розвитку Бастарнів, Карпів-Хорватів у взаємовідносинах з древніми: Хеттською, Еллінською, Факійською, Кельтською, Римською та Візантійською цивілізаціями. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2007. - Т.XIII.

22.Ідзьо В.С. Етногенез, формування території племінного об'єднання прикарпатських хорватів та і їх вплив на кристалізацію Галицької Русі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1997. - Т.I. - №5.

Ідзьо В.С.Хорватське князівство (до питання генези Галицького князівства). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1997. - Т.I. - №6.

Ідзьо Віктор. Ранньослов'янське суспільство і ранньослов'янська державність. Зародження і становлення християнства на території України. Видання II доповне і перероблене. - Львів «Сполом», 2004. - 288с.

Ідзьо В.С. Етногенез, формування території племінного об'єднання прикарпатських хорватів та і їх вплив на кристалізацію Галицької Русі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1997. - Т.I. - №5.

Ідзьо В.С. Хорватське князівство (до питання генези Галицького князівства). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1997. - Т.I.- №6.

Ідзьо В.С. Вчені XIX століття про етногенез Галицької Русі.(До питання локалізації прикарпатських хорватів). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1998. - Т.II. - №, 2.

23.Ідзьо В.С.Етногенез, формування території племінного об'єднання прикарпатських хорватів та і їх вплив на кристалізацію Галицької Русі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1997. - Т.I. - №5.

- Ідзьо В.С. Хорватське князівство (до питання генези Галицького князівства). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1997. - Т.І. - №6.
- Ідзьо В.С. «Велика чи Біла Хорватія» - VI-X століття. До з'ясування питання етногенезу й етнотворення Прикарпатських та Далматійських хорватів. - Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2004. - Т.V.
- 24.Ідзьо В. Аналіз історичного розвитку Бастарнів, Карпів-Хорватів у взаємовідносинах з древніми: Хеттською, Еллінською, Факійською, Кельтською, Римською та Візантійською цивілізаціями. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2007. - Т.XIII.
- 25.Ідзьо В.С. Велика чи Біла Хорватія - ранньофеодальна слов'янська держава на території Галичини (V-X ст.). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т.IV.
- 26.Ідзьо В.С. Етногенез, формування території племінного об'єднання прикарпатських хорватії та і їх вплив на кристалізацію Галицької Русі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1997. - Т.І. - №5.
- Ідзьо В.С. Хорватське князівство (до питання генези Галицького князівства). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1997. - Т.І. - №6.
- Ідзьо Віктор. Ранньослов'янське суспільство і ранньослов'янська державність. Зародження і становлення християнства на території України. Видання II доповне і перероблене. - Львів «Сполом», 2004. - 288с.
- Ідзьо В.С.Етногенез, формування території племінного об'єднання прикарпатських хорватії та і їх вплив на кристалізацію Галицької Русі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1997. - Т.І. - №5.
- Ідзьо В.С. Хорватське князівство (до питання генези Галицького князівства). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1997. - Т.І.- №6.
- Ідзьо В.С.Вчені XIX століття про етногенез Галицької Русі. (До питання локалізації прикарпатських хорватів). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1998. - Т.II. - №, 2.

Ідзьо В.С. Велика чи Біла Хорватія - ранньофеодальна слов'янська держава на території Галичини (V-X ст.). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т.ІV.

Ідзьо В.С. Історико-лінгвістичні дослідження етногенезу слов'ян Дунайсько-Карпато-Дністровського регіонів. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2003. - Т.VIII.

Ідзьо В.С. «Велика чи Біла Хорватія» - VI-X століття. До з'ясування питання етногенезу й етнотворення Прикарпатських та Далматійських хорватів. - Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2004.

Ідзьо В. Аналіз історичного розвитку Бастарнів, Карпів-Хорватів у взаємовідносинах з древніми: Хеттською, Еллінською, Факійською, Кельтською, Римською та Візантійською цивілізаціями. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2007. - Т.XIII.

27. Ідзьо Віктор. Галицька держава - процеси етнотворення і становлення (III-XII ст). - Львів «Камула», 2005. - 351с.

Ідзьо Віктор. Ранньослов'янське суспільство і ранньослов'янська державність. Зародження і становлення християнства на території України. Видання II доповне і перероблене. - Львів «Сполом», 2004. - 288с.

28. Ідзьо Віктор. Кельтська цивілізація на території України. - Львів «Сполом», 2002. - 343с.

Ідзьо Віктор. Ранньослов'янське суспільство і ранньослов'янська державність. Зародження і становлення християнства на території України. Видання II доповне і перероблене. - Львів «Сполом», 2004. - 288с.

Ідзьо Віктор. Галицька держава-процеси етнотворення і становлення (III-XII ст). - Львів «Камула», 2005. - 351с.

29. Ідзьо В. Аналіз історичного розвитку Хеттської цивілізації на території України. - М, 2008. - Т. XIV.

Ідзьо В. Гети, стародавні хетти в історичному та культурному етногенезі українського народу. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М, 2009. - Т. XV.

Ідзьо В. Огляд джерел та концепцій історичного етно-творення племінного об'єднання хорватів. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2010. - Т. XVI.

- Ідзьо В. До питання вивчення інтепритацій вченими поступального розвитку етносу: Хетти-гети- хорвати-галичани. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2010. - Т. XVI.
- 30.Ідзьо В. Аналіз історичного розвитку Хеттської цивілізації на території України. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2008. - Т.XIV.
- Ідзьо В. Гети, стародавні хетти в історичному та культурному етногенезі українського народу. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М, 2009. - Т. XV.
- Ідзьо В.Хеттська цивілізація на території України. - Кримська Світлиця. - Сімферополь, 2008р. - №33.
- 31.Ідзьо Віктор. Українська держава в ІХ-ХІІІ століттях. - Львів «Сполом», 2004. - 416с.
- 32.Іванов В.«След светоносных». Техника молодежи. - М.,1985. - №9.
- 33.Иловайский Д. Княжий период в Украины-Руси. Русская Историческая Библиотека. Тернополь, 1888. - Т.IV.
- 34.Історія УРСР. - К., 1977. - Т.І. - Книга І.
- 35.Йордан. О происхождении и деяниях гетов. - М.,1960.
- 36.Ключевский В.О.Русская история. - М., 1991.
- 37.Кобычев В.П. В поисках прародины славян. - М.,1973.
- 38.Косвен М.О. Очерки истории первобытной культуры. - М., 1953.
- 39.Кругликова И.Т. Дакия в эпоху римской оккупации. - М.,1955.
- 40.Латышев В.В. Известия древних писателей греческих и латинских о Скифии и Кавказе. ВДИ. - М., 1947-1949. - Т.І - ІІ.
- 41.Лянскоронский В.Г. Находники римских монет в области среднего Поднепров'я. Труды XI археологического съезда в Киеве. - К., 1899.
- 42.Марр Н.Я. Постановка учения о языке в мировом масштабе. Избранные работы. - Л., 1937. - Т.IV.
- Марр Н.Я. Книжные легенды об основании Куара в Армении и Киева на Руси. - Л.,1936. - Т.ІІІ.
- Марр Н.Я. Яфетический Кавказ и третий этнический элемент. - Л.,1934. - Т. I.
- 43.Марр Н.Я.Яфетический Кавказ и третий этнический элемент. - Л.,1934. - Т. I.

- Март Н.Я. Книжные легенды об основании Куара в Армении и Киева на Руси. - Л.,1936. - Т.Ш.
- Март Н.Я. Постановка учения о языке в мировом масштабе. Избранные работы. - Л.,1937. - Т.IV.
- Гамкрелидзе Т.В., Иванов В.В. Индоевропейский язык и индоевропейцы. - Тбилисси, 1984. - Т.П.
- Трубачев О.Н.Этногенез и культура древнейших славян. Лингвистические исследования. - М.,1991.
- Трубачев О.Н. Этнографическое обозрение. - М.,1993. - №4.
- Кобычев В.П. В поисках прародины славян. - М.,1973.
- 44.Седов В.В. Происхождение и ранняя история славян. - М.,1979.
- 45.Мамонова А.И. Исследование геттских памятников среднем Поднестровье. - Краткие сообщения в докладах и полевых исследованиях института Археологии. - М.,1963. - №94.
46. Мамонова А.И.Скифия и фракийский мир. - М., 1979.
- 47.Материалы исследования по археологии и этнографии Молдавской ССР. - Кишинёв, 1964.
- 48.Мишулин А.В. Древние славяне в материалах древних греко-римских и византийских писателей по VII вв. Вестник Древней Истории. - М.,1941.- №1.
- 49.Овидий. Печальные песни. В кн.: В.В.Латышев. Известия древних писателей. ВДИ. - М., 1949. - №2.
- 50.Партицкий О. Старинна історія Галичини. - Львів, 1894.
- 51.Пеняк С.І. Ранньослов'яське і давньоруське населення Закарпаття VI-XIII ст. - К.,1980.
- 52.Петрушевич А. Археологические находки вблизи г. Галича. Вестник Народного Дому. - Львов,1883.
- 53.Полевой Л.Л., Рафайлович Н.А.О древней керамике Днестро-Прутского междуречья. Известия М.Ф. СССР. - М.,1960. - №4(70).
- 54.Приходнюк О.М. К вопросу о присутствии Антов в Карпато-Дунайских землях. В кн.: Славяне на Днестре и Дунае. - К., 1983.
- 55.Рыбаков Б.А.Древние элементы в русском народном творчестве. - М., 1952.
- 56.Русанова И.П., Симонович Э.А. Славяне и их соседи в конце I тыс. до н.э. - первой пол. I тис. н.э. - М.,1993.
- Руський літопис. - К.,1989.

57. Салманович М.Я. Жилища коренного населения Молдавской ССР. Советская Этнография. - М., 1947. - №4.
58. Саратов И. «О поле... поле». Техника молодежи. - М., 1985. - №9.
59. Седов В.В. Древнеевропейцы. Российская Археология. - М., 1993. - №3.
60. Седов В.В. Происхождение и ранняя история славян. - М., 1979.
61. Свешніков І. Культури шнуркової кераміки західної частини УРСР в кн.: Археологія Української РСР. - К., 1971.
62. Словарь русских суеверий. - Спб., 1862.
- Чулков. Славянское баснословие. Змии. - Спб., 1859.
63. Скржинская Е. О славянах и антах о Мурсианском озере и городе Новиетуне. - Византийский временник. - Спб., 1907.
64. Смішко М.Ю. Карпатські кургани першої половини I тис. н.е. - К., 1960.
65. Тацит К. О происхождении германцев и местоположении Германии. Собрание сочинений в двух томах. - Л., 1969. - Т. I.
66. Тимошук Б.А., Винокур С.И. Памятники эпохи полей погребений на Буковине. Краткие сообщения Института Археологии АН СССР. - М., 1962. - Вып. 90.
- Винокур И.С. Черняховские племена на Днестре и Дунае. - Кн.: Славяне на Днестре и Дунае. - К., 1983.
67. Тимошук Б.О. Слов'яни Північної Буковини V-IX ст. - К., 1976.
68. Трубачев О.Н. Этногенез и культура древнейших славян. Лингвистические исследования. - М., 1991.
- Руський літопис. - К., 1989.
69. Трубачев О.Н. Этнографическое обозрение. - М., 1993. - №4.
70. Феофан. Летопись под 551, 575, 649, 775 годами. - Вестник Древней Истории. - М., 1941. - №1.
71. Феофилакт Симокатта. История. - М., 1957. - Т. III.
72. Фёдоров Г.Б. О двух обрядах в погребениях в черняховской культуре. Советская Археология. - М., 1957. - №4.
73. Фёдоров Г.Б. Несколько материальных находок первых веков нашей эры из Молдавии. В кн.: Материалы и исследования по археологии и этнографии Молдавской ССР. - Кишинёв, 1964.
74. Фёдоров Г.Б. Население Прутско-Днестровского междуречья в I тыс. н.э. МИА. - М., 1960. - №89.

Смішко М.Ю. Ранньослов'янська культура Карпатського Підгір'я. Наукові записки Інституту суспільних наук АН УРСР. - К., 1952. - Т.3.

Смишко М.Ю. Раннеславянская культура Поднестровья в свете новых археологических данных. КСИИМК. - М.,1952. - Вып. 44.

Смішко М.Ю. Ранньослов'янська культура Карпатського Підгір'я. Наукові записки Інституту суспільних наук АН УРСР. - К., 1952. - Т.3.

75.Херман Э., Кулинич Й. Два типа этничности хорватской и сербской примеры. //Этнографическое обозрение. - М., 1993. - №4.

75.Чертков А.Д. Очерки древнейшей истории Протославян. - М., 1852. - Ч. II.

76.Чертков А.Д. Очерк древней истории протославян. - М., 1851.

76.Чертков А.Д. Фракийские племена в Малой Азии. - М., 1852.

Чертков А.Д. Очерк древней истории протославян. - М., 1851.- Гл.2.

77.Цигилик В.М. Пам'ятка перших сторіч н.е. у верхів'ї Золотої Липи. Збірник. Матеріали другої Подільської історико-краєзнавчої конференції. - Львів, 1968.

Kostrzerwski J. Od mezolitu do okresu wedrowek ludow. Prehistoria ziem Polskich. - Krakow,1948.

78.Шафарик П.И.Славянские древности. - М.,1848. - Т.І. - Кн.2.

79.Belovski. Wstep krytyczny do dziejow Polski. - Krakow,1848.

80.Diodori Bibliotheka historica. - Lib. XXI.

81.Gdastein I. Ocnoge ne zi Hrvata uranom srednjm vijku// Migracij sketeme. - Zagreb 1989.

82.Gluhak A. Porijcklo imena Hrvat. - Zagreb, 1990.

83.Juliani imperatoris. Hoisiger.

84.Klaic N. Srednjovjekov na Bosna. - Zagreb, 1989.

Багрянородный К. Об управлении империей. - М., 1989.

Трубачев О.Н. Этнографическое обозрение. - М.,1993. - №4.

85.Kronstejner O. Gabes unter den Alpensneen eine kroatische Gruppe. - Witner slavischen. - Jahrbuch, 1978. - №24.

86.Lelevel. Nardyna ziemiach slawianskich. - Poznan, 1853.

87.Lowmianski H. Op. Cit., 1963. - Т.ІІ. - Т.ІІІ.

88.Muzic I. Podrijetlo Hrvata. - Zagreb, 1989.

- 89.Nestor I. La nekropole Slave d'epoque ancienne de Sarata - Mohteorii. - Dacia,1957. - №1.
- 90.Sarmatia et Dacia cum Ponto Euxirco et Caucasso gecundum Ptolemaeum.Weimar Verlag des Geographischen Institus,1848. - Karta.
- 91.Teodorescu V. Despre cultura Jpotesti - Cindesti la lumina cercetarilor archeologice den nord estul.- Muntenici(regicenea Ploesti). - SCIV, 1964. - №4.

РОЗДІЛ II.

Гети, стародавні хетти в історичному та культурному етногенезі українського народу

Згідно свідчень античних і римських джерел, великий народ гетів своїми поселеннями та містами, з глибоко стародавньою, праслов'яно-українською культурою, мовою, пісенно-белінним фольклором та самотньою язичницькою релігією, поширювався по нижньому Подунав'ю та нижньому та середньому Подністров'ю[10, с.5-42; с.12-20; с.5-14; с.107-126; с.80-84; с.15-28; с. 16-71].

Рис.1.Хеттський надгробок на могилі подружньої пари. Кінець VIII - поч. VII ст. до н.е.

Такий глибокий висновок можна зробити порівнявши хеттсько-гетський пісенний фольклор, топоніміку, етнімію і особливо хеттське письмо та мову, які по основних компонентах ідентичні по мовних компонентах та письму з мовою та письмом Велесової Книги. Таким чином культура письмо стародавніх хеттів та гетів мають в своїй основі споріднені еволюційні похідні, що дає право наголошувати, що ці народи, якщо не майже тотожні, то десь близько знаходилися в етногенезі історичного розвитку[9,с.12-20; с.8-9]. Поширення хеттів з сучасної території Туреччини та їх розселення в басейні Дністра зумовлене натиском кочових народів на нижнє Подунав'я. Власна така ситуація в якій гети вступали у військові конфлікти з вищеназваними народами дала їм можливість попасти на шпальти давньогрецьких, римських та готського історика Йордана[11,с.56-67].

Рис 2. Голова хеттської богині в головному уборі з орнаментами. 1050-850 роки до н.е.

Таким чином натиск як європейських так і кочових народів «Півдня» та «Моря» на гетів, окрім переселення, дав їм можливість швидкої політичної консолідації для відпору агресії завойовників. За обставин агресії кочівників, наголошував галицький історик ХІХ століття О.Партицький, хетти-гети зуміли у Прикарпатті-Подністров'ї та Карпатах утворити свою Гетську державу, яку він ототожнював з державою Карпів[19,с.294-295].

Історичні джерела з найдавніших часів відводили гетам території Причорномор'я і Подунав'я. Гетів вважали народом, який своїм походженням та етно-державною системою походив від стародавнього народу та державності хеттів. Дослідник М.І.Максимов наголошує, що це археологічно доведено і, що гети своєю етно-культурою слід ототожнювати з хеттами. Щодо хеттів, то вони дійсно розселилися по усьому південному побережжю Чорного моря включаючи і територію Подунав'я та Подністров'я, де в подальшому античні джерела розміщують гетів [14,с.24-32].

Інший дослідник А.Д.Удальцов вважав, що в ІІІ столітті до н. е. хетти, які в подальшому відомі як гети, охоплювали території Причорномор'я та Подунав'я. Власне в цей час, наголошував дослідник, у гетів уже був військово-політичний союз, який просунувся в Прикарпаття і Подністров'я[36,с.7-8].

Цей військово-політичний союз гетів-венедів, що населяли первісно територію Північного Причорномор'я, Подунав'я і Подністров'я складали слов'янські племена карпів, бастарнів, певкінів і боранів, уругундів, склавів і антів. Сусідами їх, що населяли Дакію, були готи, які теж поділялись на безліч племен: остготів, гайгоралів, гепідів, лангобардів, візіготів та інші[36,с.12-13].

Приблизно таку ж кількість проживаючих народів описав у І столітті н.е. і давньогрецький географ Клавдій Птолемей. Згідно його свідчень:«венеди проживали біля венедського заливу» (Дністро-Бузького лиману). Вище над Дакією, на наголошував К.Птолемей:«проживали певкіни і бастарни»[16,с.231; 42].

Таким чином давньогрецький географ Клавдій Птолемей, опираючись на відомі йому у І столітті н.е. джерела, наголошував, що венеди (гети) проживали над Дакією. В наступних століттях

готський історик Йордан наголошував, «що германи проживають в країні, яку в давні часи називали Дакією і яку у час Йордана називають Гепідією. На півночі ця Дакія по Карпатах межувала з Бастарнією, на південь до Чорного моря з Гетією (гетами). Даліше, треба буквально розуміти Йордана, проживали багаточисельні племена венедів, головними із яких були склав'їни і анти»[16.с.232; 42].

Що ж до їх назви склав'їнів - склав «Sclavus» то уже римські історики I століття розповідають про них, як про великий народ, який розміщували після народу «Руг» (русів). Даліше за слов'янами, область (Кара) чи Карпат, даліше Дунай, даліше сармати, готи і даки, тобто всі народи які були в його час орієнтовані на оживлене міжнародною торгівлею римлян, Причорномор'я [16.с.231].

Про довготривале проживання слов'ян в областях Карпат нам розповідає готський історик Йордан. «Раніше слов'яни (римський час) не спускались з гір і не наважувались воювати з римськими солдатами. Зараз же вони воюють усюди з ромеями. Йордан наголошує на багаточисельних війнах, які проводять слов'яни в Подунав'ї»[16,с.236-237].

Про те, що в V столітті н. е. слов'яни були могутнім гірським народом розповідає візантійський дієписець Прокопій Кесарійський, який наголошує: «що слов'яни війною проходять від місць свого проживання аж в Далмацію»[16,с.241].

І нічого тут дивного не має, проаналізувавши римовізантійські джерела, наголошував дослідник А.Д.Удальцов, оскільки ця могутність вже була розвинутою в III-IV століттях у Антській державі у склад якої входили: склав'їни, карпи, сабоки, костобоки, уругунди, і самі слов'яни, анти. Антська держава, на думку А.Д.Удальцова, теж не була першим об'єднанням слов'ян. Їй передувало лужицьке державне об'єднання, хетто-гетська-слов'янська держава. Цілком ймовірно, наголошував дослідник, що у формуванні слов'янської державності, окрім лужицького та хетто-гетського об'єднання своє державне об'єднання мали і ілрійсько-фракійські слов'яни. Гетська держава Бурвісти (Буря і вість) I ст. до н. е. - була уже суто слов'янською[36,с.11-13].

Слід зауважити, що дослідник В.Хенсель пов'язує лужицько-гетську археологічну культуру з давніми хеттами, яких вважає протослов'янами. Цілком можливо, наголошує у слід за В.Хенселем, Т.С.Пассек, що ранньослов'янська чи хетто-гетська культура, поширилася з Середземномор'я в Причорномор'я, Подунав'я та область Капрат та Прикарпаття. Уже в II тисячолітті до н. е. стародавні хетти у регіоні Карпат і в Прикарпатті розвинули автохтонну ранньослов'янську культуру притаманну для Дністро-Дунайського басейну. Археологи вважають, що хеттська кераміка дуже схожа на слов'янську кераміку гетів-тиверців та уличів. Схоже на слов'янське і хеттське-гетське рунічне письмо, яке включає в своє лоно і письмо Велесової Книги. Дослідниця Т.С.Пассек вважала, що хеттське населення, що розселилося від Малої Азії до областей Дунаю та Дністра, Буга, пізніше Дніпра, асимілювавши пізню Трипільську культуру, кристалізувало автохтонну слов'янську культуру, за основи якої розвинулись лужицько-гетські археологічні старожитності[20,с.24].

Археолог Е.Ю.Кричевський вважав, що кераміка населення Дністро-Дніпровського регіону дуже нагадує кераміку давньохеттського населення III тисячоліття до н.е., яка є тотожною до культур Малої та Передньої Азії. Поширення її на Дунай, Карпати та Дністер, Буг, Середземномор'я, Фесалію та Македонію, наголошував Е.Ю.Кричевський, це потужний рух хеттського населення з Передньої Азії в Європу і розселення в останній, де появилися в III тисячолітті до н.е. нові народи, про що наголошує літописець Нестор в своєму вступному екскурсі про розселення слов'ян з Передньої Азії після Вавілонського стовпотворіння[13,с.23-29].

Все це, наголошувала дослідниця Т.С.Пассек, говорить, що Дністровсько-Дунайська територія входила в етнічну та мовну групу хеттських археологічних культур Середземномор'я і Малої Азії. Виявлені та археологічно досліджені села та міста в Семиградді та на Дністрі, автохтонно пов'язуються з Дунайськими містами і селами з Анатолією, Фесалією, Македонією, та епіцентром свого хеттського розселення - басейном Причорномор'я[21,с.22-29].

Для з'ясування питання поступового розвитку хетів-гетів-венедів-слов'ян ми використаємо антропологічні дослідження населення Дунайсько-Дністровського, Прикарпатського регіонів та населення Карпат. Широкомаштабні дослідження визначили, що населення цих регіонів відноситься до середземноморського доліхоцефального типу. Це населення генетично тягнеться і тотожне з населенням районів Малої і Передньої Азії. Наукою визначено, що власне в IV-III тисячолітті до н. е. тут проживало населення з доліхоцефальним антропологічним типом, який уже в XX столітті вчені визначили, як середземноморський тип. Вчені, зокрема В.В.Бунак, відносить до такого типу населення стародавніх шумерів та хеттів. В.В.Бунак на аналізі фігурок і антропологічних вимірах, за антропологічними старожитностями, співставивши всі дані досліджень, прийшов до висновку, що населення Дністровсько-Дунайського басейну скоріше всього являється хеттським. На основі зображень в Сенджерм і Багаз-Кіой, вчені прийшли до висновку, що хетти були носіями пізніших народів: фракійців, еллінів, іранців, германців і слов'ян[2,с.199-206].

За висновками вчених антропологів у III-II тисячоліттях, населення в областях Дунаю та Дністра було хеттським. В подальшому культурно-історичному розвитку воно поширилося чи зблизилося з населення переднього Середземномор'я в другу сторону поширившись на Буг та Дніпро де асимілювало Трипільську культуру. Таким чином хетти і з регіонів Малої Азії, Кавказького регіону, Вірменського нагір'я, як наголошує антрополог В.В.Бунак, а у слід за ним визначний філолог XX століття, академік М.Я.Марр, поширилися в області Карпат та Прикарпатського регіону[15,с.71-75; с.4-9; с.104-105].

В цьому контексті розвитку хеттської культури в Західній Україні, наголошувала дослідниця Т.С.Пассек у II тисячолітті до н.е. встановлюється скотарсько-землеробська культура, яка автохтонно розвивається до появи в регіоні письмових та археологічних свідчень про стародавніх слов'ян[20.с.14-38].

Дана культура, поселень і городищ стародавніх хеттів у Дніпровсько-Дністровському басейні, наголошував дослідник В.В.Хвойка, слід означити як протослов'янську. Дослідник вважав,

що Прикарпаття, Південно-Західне Причорномор'я, Вірменія, Кавказ, Персія, належали в минулому до одного етнічного та культурного регіону[37,с.810-811].

Наступний дослідник Е.Р.Штерн на початку ХХ століття вважав, що хеттське населення сформувало сталу етнічну культуру на території Поділля, Дністра, Галичини, Буковини, Східної Румунії, Фессалії. Це населення є автохтонним і його слід ототожнювати з малоазійською та північно-балканською культурами. Дослідник наголошував, що на культурному впливі регіону Малої Азії на регіон Дунаю, Дністра, формувалися протослов'яни[39,с.40-44].

В середині ХХ століття дослідник С.П.Толстов опираючись на етно-топонімічні джерела та висновки вчених, прийшов до висновку, що гети це прото-слов'яни. З етно-культурної точки зору він класифікував хеттів-гетів, як «народ сонця», який проживає «в землі сонця». Дослідник наголошував, що хетти-гети-протослов'яни походять від маса-гетів, які проживали на Кавказі і регіонах Передкавказзя і відносив до масагетського народу, хеттів. Власне у хеттів і масагетів та слов'ян, у давні часи домінував культ сонця «Хорса», як спільна релігійна традиція, згідно якої «Сонце» - слов'янський «Хорс» у давнину було верховним божеством. Сонцем, наголошував дослідник С.П.Толстов, клялася цариця Томіріс перед боєм з Кіром, обіцяючи йому великі пожертви після перемоги. Слід наголосити, зауважував дослідник С.П.Толстов, що про масагетів згадує у V ст. до н.е. вже батько історії Геродот, який наголошував, що «масагети поклонялися і мали за основне божество, сонце, якому в жертву приносили тварин». Цілковито очевидно, наголошував С.П.Толстов, що маса-гети були давніми мешканцями Вірменського нагір'я, найстародавнішим народом, хеттами, який створив одну із найстародавніших державностей. Розвиваючись ця хеттська державність настільки стала могутньою, що стала на шлях колонізації нових територій басейну Чорного моря та Причорномор'я, зокрема територій Подунав'я, Карпат і Дністра[27,с.9-51].

Таким чином ми бачимо, що маса-гети в подальшому, гети за основне божество мали - сонце. Слов'яни в подальшому в епоху божество «Хорс» чи «Великий Хорс» - сонце теж складало основу

релігійного пантеону слов'ян Київської Русі, про якого згадувалося в архаїчній складовій. Якщо взяти до уваги висновки вчених, що гети і слов'яни, це один і той же народ на різних етапах слов'янської історії, то здається правий російський історик та археолог В.В.Седов, який пов'язував виникнення культу Сонця-Хорса в середовищі хеттів-слов'ян і пов'язує цей процес з III-II тисячоліттям до н.е. у населення нижнього Причорномор'я. Дунаю, Карпат і Прикарпаття[26,с.18-19].

Археологи пов'язують даний матеріал з давніми індо-європейцями. Вони наголошують, що в пізньо-бронзовому віці виникає Хеттська держава, яка починає розширювати ареал своєї культури по Причорноморському басейні. В цьому хеттському конгломераті індо-європейських народів в Дністро-Дніпровський регіон проникають і гети-гетти-слов'яни. Можна з більшою вірогідністю наголосити, зауважував мовознавець О.М.Трубачев, що слов'ян до цього часу у Європі не було, тому вони постають в Європі тільки з появою греко-римських джерел, які всі від Геродота до Нестора літописця натякають на прихід слов'ян у Європу після «Вавилонського стовпотворіння»[10, с.5-42; с.12-20; с.5-14; с.107-126; с.80-84; с.15-28; с. 16-71].

Власне з самого початку вони проживали в Дунайському регіоні, Карпатах звідкіля переселились в Дністро-Дніпровський регіон і в подальшому по всій Руській рівнині. Слід наголосити, зауважував О.М.Трубачев, раніше дослідник І.Є.Копитар, а у слід за ним П.І.Шафарик, ці вчені на багаточисельних проаналізованих джерелах доказували первісне розселення слов'ян а областях Дунаю та Карпат. Ці вчені, формуючи свої концепції на слов'янській етнімії Дунаю, Карпат, Прикарпаття, зокрема назв рік, гір, полонин, низин, наголошували, що в подальшому слов'яни переселяючись в інші регіони, зберегли пам'ять про своє первісне перебування на Дунаї, що зафіксовано в їх фольклорі. Власне Дунай, наголошував О.М.Трубачев і є тим першим довготривалим осідком хеттів-слов'ян у Європі, що засвідчено тотожним українським, російським, болгарським фольклором, культурою, яка через призму назв, наприклад, духів: ман, мана, манья і латинізованих назв - «manes», ця стародавня хеттська чи слов'янська спільність, життєдіяльність, в Європі у III тисячолітті

до н.е. і відома в релігійній свідомості під означенням головних божеств, які тотожні у різних індо-європейських народів: Юпітер і Хорс, Марс і Перун. Все це, наголошував О.М.Трубачев, говорить що хетти чи слов'яни у супритиці на Дунаї з іншими конгломератами індо-європейців, були одним із давніх народів[33,с.44-47]. В першу чергу зауважував О.М.Трубачев, слов'яни із областей Дунаю, своєї Дунайської прабатьківщини, переселились у Карпати та Українське Прикарпаття[34,с.10-25].

Наступний дослідник А.В.Ніконов, підтримуючи теорію совознавця О.М.Трубачева, вважав, що Галицьке Прикарпаття, та області Карпат, були одним із районів, які були впершу заселені після виходу слов'ян із своєї Дунайської прабатьківщини[18,с.478-479].

Дослідник А.В.Сафонов з проблеми виходу слов'ян з Подунав'я наголошував, що слов'яни не бажали виходити з своєї слов'янської прабатьківщини. Цей вихід був обумовлений нападом на цей регіон «волохів», кельтських народів. Власне експансія кельтів, змусила слов'ян покинути Подунав'я і переселитися в Карпати, Прикарпаття та інші території, зокрема Побужжя, Повісдення, Подніпров'я[23,с.83-84].

Російський мовознавець О.М.Трубачев уточнює, що індоєвропейська прабатьківщина слов'ян на Дунаї, це область Норік на Дунаї, де літописець Нестор розміщував слов'ян. За свідченнями греко-римських джерел, там проживає давній слов'янський народ карпів-хорватів. Власне з області Норік на Дунаї, карпи-хорвати переселились в Галицьке Прикарпаття, де появились слов'янські назви рік, такі, як Бистриця та інші[34,с.10-13].

Слід наголосити, як зауважував ще чеський славіст П.І.Шафарик[38,с.80, с.99,с.109], а у слід за ним історик С.П.Толстов[28,с.8-10], що археологічні та гідронімічні джерела слов'ян з Подунав'я та Прикарпаття, зокрема назви рік, топонімічні назви населених пунктів, тотожні з аналогічними назвами індо-європейського часу, зокрема хеттами, які у III-II тис. до н.е. переселились із Малої Азії в басейн Чорного моря і колонізували Дунайський басейн і проживали тут до I століття нашої ери і вже греко-римським історикам були відомі на цій

території, як хетти-гети. У I ст. до н. е. у хеттів-гетів-слов'ян склались важкі умови проживання на Дунаї, на їхні землі напали багаточисельні племена кельтів, які розвинули основні форми варварської державності. Маючи певні технічні та військові переваги, зокрема залізну зброю, більш вищі господарські-технічні переваги, кельти витіснили слов'ян з Дунайської прабатьківщини в Карпати, Прикарпаття та Подністров'я [10, с.5-42; с.12-20; с.5-14; с.107-126; с.80-84; с.15-28; с. 16-71].

Власне такі обставини і змусили хеттів-гетів-слов'ян, наголошував О.М.Трубачев, переселитися в області Карпат, Прикарпаття, Подністров'я та на Волинь, де їх пізніші назви відомі за Геродотом, як Неври та Будини, за літописцем Нестором, хетти-гети-хорвати, будини-бужани-поляни і т.д. [34,с.3-12].

Наступний дослідник вивчення етногенезу слов'ян Вячеслав Всеволодович Іванов вивчаючи гідроніми та топоніми слов'ян зауважує, що населення Дунайської області, Українського Прикарпаття має гідроніми «Бистриця». Такі ж назви гідронімів має і область Анатолії. Дослідник порівняв розвиток мовних назв анатолійців-хеттів та слов'ян і прийшов до висновку на тотожність давньої хеттської мови з слов'янською. Тільки у давньохеттській мові збереглися стародавні слов'янські терміни: родини, пір року, гідроніми та топоніми. Хеттські лексичні форми і корені слів тісно пов'язуються з слов'янськими. Тотожність хеттської, анатолійської та слов'янської мов говорить про їх архаїчну тотожність. Дослідник В.В.Іванов вважає, що хетти і слов'яни склали одну гілку індо-європейської народності [7,с.145-149].

Таким чином, для нашого ототожнення хеттського і слов'янського етносів служить релігія і близькість релігійного світобачення хеттів і слов'ян, згідно якого головне хеттське божество сонце Корсь-Хорс і бог грому і грози Перкунас-Перун є тотожними. Наступний дослідник цієї проблеми В.М.Топоров теж ототожнює головних хеттських богів з слов'янськими. Згідно його висновками хеттський бог Корсь це слов'янський Хорс, хеттський бог Перкунас, це слов'янський бог - громовержець Перун. Анатолійсько-хеттські боги і духи ототожнюються дослідником, з мовної точки зору, з сербо-хорватським архаїчним мовним ареалом, а також з українським мовним ареалом. За сукупністю

проаналізованого мовного матеріалу, наголошує В.М.Топоров, хеттська мова пов'язується з областями розселення середземноморської раси Малої Азії, Анатолії, Карпат, Дунайсько-Дністровського басейнів, де розвиток мови, на нових територіях складає один мовний ареал, який переходить в ранньослов'янський мовний та культурний ареал, що засвідчується культурно-мовною тотожністю[29,с.146-160].

За такими мовно-топографічними висновками вчених В.В.Іванова та В.Н.Топорова, Карпатська область, куди у II половині II тисячоліття переселились слов'яни з Малої Азії та Причорномор'я, уособлювала собою хеттсько-слов'янський етнічний конгломерат. Цей об'єднаний єдиною мовою та культурою конгломерат, на думку дослідників, мав і військову організацію, на чолі якої стояли вожді-князі. Окрім військової організації, конгломерат хеттів-слов'ян мав цілком сталу господарську інфраструктуру, яка кристалізувала в карпатському регіоні, як пастушу, землеробську так і ремісничу галузь і тим самим прискорила розвиток протослов'янського етносу. Такий висновок дослідники В.В.Іванов та В.М.Топоров роблять внаслідок вивчення мови, гідронімії, топографії на лінгвістичному порівнянні індо-європейських мовних старожитностей. Такі лінгвістичні порівняння дають право дослідникам зробити висновок, що Карпати та Дунайсько-Дністровське міжріччя були районами етнічного етногенезу який у поступальному розвитку від хеттів до слов'ян проглядається В.В.Івановим та В.М.Топоровим на прикладі Карпатського та Дністровського регіонів де чітко з археологічної точки зору та порівняльної філології, фіксуються хетти-гети[8,с.22-25].

Таке ж стародавнє розселення хеттів-гетів-слов'ян, згідно гідронімічних свідчень, проглядає і мовознавець О.М.Трубачев. Він ототожнював гідронімічні дані з точки зору вивчення мови та лінгвістичної науки. Проаналізувавши всі наявні джерела О.М.Трубачев прийшов до висновку, що хетти-гети до епохи відомих по греко-римських венедеїв проживали в Причорномор'ї по відомому з джерел «Венедському заливі»(Дністровському лимані), де відоме, згідно свідчень античних джерел розселення «тіра-гетів» чи «тіра-хеттів», оскільки в перекладі з давньо-

іллїрійської мови, приголосна «Х» трансформована останніми в «Г» тому, давньогерецькі джерела називали хеттів відносно ріки Тіри(Дністрва) - «Тіра-Хеттів», «Тіра-Гетами», що підхопили в подальшому і римські дієписці. В подальшому ці «Тіра-Хетти», «Тіра-Гети» поширились по Буковині та Карпатах та Прикарпаттю, тобто, як наголошують античні джерела «Поверх Дакії», тобто як вважав Йордан від Паннонії (області Балатон-Болото), де нині проживають готи, до Подністров'я і Побужжя, а це наголошував мовознавець О.М.Трубачев, є «Стародавня Геродотова Скїфія», подальша «Велика чи Біла Хорватія», яка пов'язується з етнонімом «Х'рват-Хорват», у розумінні розвитку цього етноніму хетти-гети-хорвати, римське-карпи. Термін без сумніву слов'яно-індоевропейський і тотожний з іллїрійськими та анатолійськими і первісно ототожнюється з праслов'янськими назвати Подунав'я, Карпат та Прикарпаття, зокрема з етнонімію та гідронімією стародавнього прикарпатського етносу хорватів і тиверців Дністра, стародавніх гетів-хеттів, які розвинули відому з античних джерел державу Карпів чи Білих Хорватів[34,с.14-15].

Слід також наголосити, доповнює мовознавець О.М.Трубачев у іншому дослідженні, що проживання слов'ян у Подунав'ї було відоме у V столітті н.е. ще Пріксу Понтійському, який означував тут їх стародавню мову та культуру, яка була поважаною в епоху гунського царя Атілли. Така первісність Карпато-Дунайського регіону цілком поєднується з рухом слов'янської топоніміки Дунай, Дністер, Дніпро, Дон. Це засвідчується даними мови, де в основі формування слов'ян, починаючи з свідчень Геродота, закінчуючи Руським літописом Несотора, гідронімічними та археологічними джерелами, стоїть Дунайсько-Карпатський регіон, як первісний в розселенні та проживанні слов'ян в Європі після приходу з Малої Азії після «Вавілонського стовпотворіння»[34,с.18-24].

У своєму екскурсі етногенезу слов'ян мовознавець О.М.Трубачев наголошував, що, у якийсь історичний час, коли «волохи напали на слов'ян» і ті втікали з Дунаю, Карпати були територією їх порятунку. Карпатські гори, що лежать в середині земель населених слов'янськими народами, є немов би захисним бар'єром від усіх ворогів, сусідніх етносів. Моделюючи свої теорії

по локалізації прабатьківщини слов'ян сучасні вчені у більшій мірі звертають увагу і на Карпати велике гірське пасмо у Центрально-Південній та Східній Європі. Карпати фігурують у самих, що не є, непримиримих теоріях розміщення слов'янської прабатьківщини. Карпати послуговують розвитку, як Вісло-Одерської теорії так і Західно-Бужської, Середно-Дніпровської теорії, так і Дунайської теорії прабатьківщини слов'ян. Самі ж гори Карпати, досить курйозно і не переконливо виглядають у цих теоріях без проживання у них слов'ян. Усі творці всіх цих теорій твердять, що слов'яни немов би обходили Карпати і обходили на схід і на захід. Таке розуміння Карпатської культури у етногенезі слов'ян не вірне, оскільки, як вважав мовознавець О.М.Трубачев, Карпати були вторинним місцем розселення слов'ян після їх розселення з Малої Азії по Дунаю. Карпати були довгий час загальнослов'янським центром розселення. Власне Карпати своєю етнімією пов'язуються з стародавньою слов'янською етнімією: Горби, Хрби, Хробати, Хробати, Горбати, хорватос, горбатос, яка пов'язується з слов'янським населенням хорватів, які відомі під назвами: хорват, харват, хрват. Їх етнічний розвиток цілком закономірно виводиться від хеттів-геттів та хорватів, римського часу карпів, далше знову хорватів-білих, Несторового часу, які він означає як «гори Кавкасієські чи Кавказькі», тобто фіксуючи епоху переселення слов'ян з Передньої Азії чи Кавказу. З областей Карпат, наголошував О.М.Трубачев, слов'яни-хорвати зробили колонізацію прилягаючих областей Галичини і Волині [32,с.48-67].

На давньослов'янський характер топоніміки Карпат звернув увагу ще в ХІХ столітті дослідник М.Надеждін, який писав: «Горби, тобто Карпати були основним гніздом слов'ян. Оскільки їхнім іменем вони названі, значить, коли вони їх зайняли вони були безіменними»[17, с.52].

В Руському літописі Карпати іменуються просто Горбами. Визначний славіст ХІХ століття П.І.Шафарик, наголошував, що архаїчне слов'янське населення Карпат, хорвати і венеди використали для назви гір дуже архаїчні слов'янські слова: Хрб, Хриб, Гриби, Грби, Хрибати, які були інтерпретовані римлянами, як Карб, Карп, Карпи, Карпати. Внаслідок тісного проникнення

римлян в середовище слов'янського етносу регіонів Горбів, Хрипів, Горбат, старослов'янська назва трансформувалась в римську Карб-Карп. Власне римляни дали назву Горбам, Альпам Бастарнським - Карпати, а народ який проживав у них, назвали карпами. Тільки з відходом римлян, візантійці говорять про народ, що проживав у Карпатах, як про хорватів, однак закріплену римлянами назву гір Карпати уже не змінюють. З цього приводу дослідник В.П.Кобичев наголошував, що внаслідок розвитку давньослов'янської мови у Карпатському регіоні пройшло пом'якшення (палаталізація) приголосних при якому звук К в основній більшості став вимовлятися і виголошуватись як Г чи Х (Горб-Хриб). Паталізація приголосних, на думку В.П.Кобичева та лінгвістів, у слов'ян Карпатського регіону, пройшла в першій половині I тисячоліття до н.е. Безсумніву, наголошував В.П.Кобичев, стародавні слов'яни були добре знайомі з горами, і були у Карпатських горах, автохтонним населенням[11,с.136-139].

В перших століттях в Присчорномор'я та Карпатський регіон приходять римляни, які фіксують назви слов'янських населених пунктів і означають їх римською мовою у слов'янському розумінні. Римляни вступили у безпосередні стосунки з слов'янами і звичайно з метою порозуміння, як економічного так і політичного, обидні сторони стали вивчати мови одні одних, що сприяло проникненню як мовних, культурних, господарських, торгово-економічних, військових термінів у римське та слов'янське середовище. Це підтверджує нам і візантійський літописець Прокопій Кесарійський, який наголошує: «В минулі часи слов'яни боялися спускатися з гір на рівнину... Вміли проходити по горах всю Іллірію аж до Далмації...»[16,с.234-245].

Дуже схожі свідчення про проживання слов'ян у Карпатах нам подає інший візантійський літописець Маврикій Стратег: «Воювати з своїми ворогами слов'яни люблять в місцях порослим густим лісом у тіснинах і на гірських обривах»[16,с.253-257].

Про стародавнє проживання слов'ян в областях Карпат засвідчують наскальні слов'янські терміни записані латинськими буквами, які вчені датують першими століттями нашої ери.Ці написи знайдені в Трансільванії на річці Чорній і відносять до

римського колоніального часу. Ці написи засвідчують, що слов'яни, які перебували солдатами в римських легіонах адаптували слов'янську мову до свого уживання чи вивчили римську для здійснення переговорів. Напис говорить, «що, римські воєнначальники: квестор Сергій Басс, децембер Добрет вбиті розбійниками». Дослідники вважають ці слова з написів слов'янськими і відносять їх написання до 106-177 років, тобто до часу римської окупації Дакії. Мовознавець В.П. Кобичев вважає, що з приходом римлян у слов'янський регіон тут склалась «римо-слов'янська мовна спорідненість». Римляни вперше почали вживати і записувати слов'янські назви, гір, рік, осель: Семиградя, Черна, Чорна та інші, які ще потребують дослідження. Власне на римській основі в цей час, на думку дослідника, прослідковуються певні елементи складання слов'янського письма[11,с.142-143].

Дослідниця Т.Д.Златковська з цього приводу наголошувала, оскільки збереглися слов'янські назв осель, рік, гір, які зафіксовані римлянами, як у мові та і на римських картах, та зафіксовані у римо-провінційні мові Причорноморського та Карпатського регіону, складається враження, що слов'яни в римський час або перейняли римську мову, або застосували її щодо своєї слов'янської мови та письма. Достовірно відомо, що слов'яни були воїнами і навіть воєнначальниками у римському війську, вони добре знали слов'янські назви гір, осель, рік. Власне вони були тими особами хто сприяв мовній та культурній адаптації римлян та слов'ян у мовноних, культурних, торгово-економічних та політичних взаємовідносинах[6,с.1-3].

Наявність слов'янських поселень в Карпатах і Прикарпатті у римський час «автохтонність стародавніх слов'ян у даному регіоні», засвідчує нам візантійський письменник Феофілакт Самокатта у VII столітті, опираючись на більш ранні джерела, наголошуючи: «Слов'яни у давнину були відомі під іменем Гети. Так у давнину називали цих варварів». Такої ж думки і Амміан Марцелін:«слов'яни і анти раніше називалися гетами». Клавдій Клавдіан уточнював, про гетів, визначаючи територію їх проживання: «гети проживають у Придністров'ї та по відргах Карпат»[16,с. 231-232, с.233- 244,с.253-257].

В XIX столітті чеський славіст П.І.Шафарик, проаналізувавши всі свідчення джерел про слов'яно-римські взаємовідносини наголошував, що стародавня назва слов'ян, майбутніх антів, склавинів, гетів-слов'ян, які в римській час проживали в Карпатських горах та Подністров'ї, повністю збереглася, оскільки римська військово-політична машина із-за бездоріжжя, безлічі, рік, річечок, боліт, гір, лісів, в їх місця розселення, проникнути не змогла. Власне з недоступних територій гети-слов'яни і робили напади на римлян, про що так яскраво нам розповіли римські літописці[38,с.149-152].

Деяку уяву про розселення гетів-слов'ян в Карпатах та Подністров'ї нам подає стародавня карта Європи «Певтінгерові таблиці», яку вчені вважають римською дорожньою картою III-IV століть н.е. На «Певтінгерових таблицях» проживання слов'ян зафіксоване в Карпатах та Прикарпатті. Отже наголошував мовознавець О.М.Трубачев, роль Карпат у житті стародавніх слов'ян була великою. Карпати на думку дослідника, були стародавнім місцем перебування слов'ян. Таким чином слов'яни зафіксовані у серці Карпат, а отже їх влада поширювалася на всю територію Карпат, Подністров'я до Причорномор'я. Тому не дивно, що римляни назвали слов'янський народ хорватів який заселяв Карпати - «великим народом карпів», а гори трансформували з слов'янської назви: гори, горби, хрби, хрипи, горбати, хорбати в латинську назву «Карпати»[31,с.56-58].

Дослідник В.Д.Королюк наголошував, що територія Карпат як і Центральної Європи античними авторами віддавалась для розміщення слов'ян. У «Сарматії» греки та римляни традиційно розміщували «скіфів-землеробів», тобто слов'ян. Так римський історик I ст. н.е. Корнелій Тацит розміщує в Карпатах та Прикарпатті венецій-гетів-слов'ян, яких відмежовує від сарматів чи германців, віддаючи їм для розселення лісові зони Прикарпаття, Придністров'я та Карпат[12,с.15-16].

В свій час етно-назвами Карпат та Прикарпаття цікавився визначний галицький славіст О.Партицький, який у своїй праці «Старинна історія Галичини» наголошував:«цілком можливо, що етноназви: «хетти-гети», даліше в історичному поступі, «гети-венети», це романізована назва того ж самого етносу «карпів-

хорватів», оскільки давньогрецькі та римські історики в ряді моментів ототожнюють етноназву «хетти-гети» з назвою «гети і венети», тим паче що назва венети і гети досить співзвучна, при тому ототожнювалася як греками так римлянами в усіх випадках з слов'янами»[19,с.3-4].

Слід наголосити, що приблизно на такій концептуальній точці зору знаходилася німецька історіографія початку ХХ століття. Так, німецький вчений Карл Мілленгоф, гостро полемізував з іншими німецькими вченими, зокрема, Ірімом, критикуючи його, що він означував в історичній науці гетів Подністров'я, як «ймовірно германський народ». Німецький вчений Карл Мілленгоф наголошував: «Проаналізувавши всі відомі джерела з історії, антропології, археології, топонімії, лінгвістики, я доказав всім німецьким вченим, зокрема Іриму, що хетти-гети це пізніші слов'яни і вони є корінним цивілізованим та культурним стародавнім народом, з своєю стародавньою хеттською мовою, культурою, державною і господарською інфраструктурою, серед стародавніх народів Причорномор'я та Центральної Європи...»[40,с.104-125]. Якщо сьогодні долучитися до історико-антропологічних досліджень німецьких вчених початку ХХ століття Мілленгофа та Іріма і взяти до уваги їх аналіз археологічних та мовознавчих досліджень, початку ХХ століття, які вони провели у регіонах Карпат та Прикарпаття, наголошував російський археолог В.В.Сєдов, то бачимо, що стародавній народ хетти-гети, як землеробсько-скотарський народ, це майбутній народ слов'ян-українців, Карпат, які мали і мають досить високу культуру починаючи з бронзового віку. Хетти-гети по переселенню в III тисячолітті до н.е. з Малої Азії, в Дунайський регіон, в Карпати та Прикарпаття-Подністров'я, на протязі віків, як засвідчують дані археологічних джерел, вели осілий спосіб проживання та господарювання у продовж подальших тисячоліть, тобто від епохи хеттів до епохи гетів-слов'ян[26,с.18-19].

Слід наголосити, що археологи пов'язують даний археологічний матеріал з стародавніми індо-європейцями, а тобто з хеттами, майбутніми гетами. Стрімкий розвиток цих археологічних старожитностей припадає на час зміцнення та міграції представників Хеттської держави та руху хеттської

культури у Дунайсько-Дністровський та Прикарпатський регіон. На основі цих археологічних матеріалів встановлено, що населення Прикарпаття і Карпат, гети, були предками хеттів наголошував чеський археолог Я.Богні, який ототожнює все це населення з пізнішими венетами-гетами-слов'янами, які були корінним і незмінним населення Центральної Європи[41,s.20-37, s.47-69].

Ототожнивши господарські археологічні старожитності з аналізом гончарної, ковальської, текстильної та деревообробної лексики, мовознавець О.М.Трубачев прийшов до висновку, що носії ранньослов'янських компонентів та їх предки формувались в тісному середовищі з хеттами і разом з ними прийшли в Центрально-Європейський регіон[30,c.21-44, c.52-71].

Пізніше цей же дослідник проаналізував хеттське письмо у співставленні з писемовими свідченнями та мовою Велесової Книги і прийшов до висновку, що вони розвинулися в одному мовному, культурному та лінгвістичному середовищі. В цьому середовищі, окрім хеттів, слов'ян, на думку дослідника розвивалися і кельти[35,c.23-47, c.91-128, c.145-176].

Згідно з твердженнями вчених мовознавців Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Іванова, староевропейці із яких пізніше сформувались слов'яни, кельти, італіки, іллірійці, германці в III тисячолітті до н.е. являли собою великий конгломерат в ареалі хеттської державної та культурної машини, яка сформувавши основні мовно-етнічні риси, рухалася із Передньої Азії в Європу. Цілком можна, власне цей конгломерат народів, в цей період, називався хеттами-гетами[3,c.34-67,c.123-147,c.235-279].

Сукупний археологічний матеріал III тисячоліття до н.е. виявлений від Передньої Азії до Європи наголошував визначний російський археолог В.В.Седов, говорить про колонізацію слов'янами території Середнього і Нижнього Дунаю. Дана культура на думку дослідника просунулась в цей час в Західну Україну, Польщу, та Паннонію - Словаччину та Чехію, охоплюючи також область Дністра та Карпат[26,c.23-24].

Античні автори теж характеризують нам слов'ян, як стародавніх хеттів, гетів, венедів розміщуючи їх від Нижнього Подунав'я по Карпатах до Дністра, концентруючи в «Альпах

Бастарнських», на південь від Карпат означуючи цей народ, як «хеттів-гетів-хорватів»[24,с.43-45].

Про таке проживання з етнонімом «хетти-гети», який з плином віків був переінакшений античними авторами, переконаний етнознавець В.П.Буданова. З плином часу, наголошувала етнознавець, хетти опанували весь Чорноморський басейн залишивши по своїй дорозі безліч етнонімів «хетти-гети», цей етнонім у землеробському, а у більшій мірі пастушому варіанті, зафіксований у хеттському визначенні уже в Анатолії та Ардіатиці. Він визначений з похідною мовною групою та народом «хетти-гети», який просуваючись на територію Прикарпаття та Подністров'я утворив, де утворив етнонім гети[1,с.20-47,с.56-72,с.92-97].

Власне таку похідну хеттського народу і зафіксували античні автори, які щоправда ототожнювали у більш ранніх записях гетів із хеттами[10, с.5-42; с.12 - 20; с.5-14; с.107-126; с.80-84; с.15-28; с. 16-71].

Дещо сумнівні ототожнення античних авторів і не були сприйняті славістами в ХІХ і особливо в ХХ столітті із-за політичних нашарувань, за етнічне і етнонімічне ототожнення одного і того ж хетто-гетського народу, як слов'янського, а тобто в майбутньому, цього самого народу, як українського, який у мовному розумінні належить до хеттського, а отже індо-європейського мовного конгломерату народів.Ці сумніви у вчених були внаслідок того, що українці не мали своєї держави, по суті своєї державної мови й тому версія їх стародавності не бралася до уваги. Однак сьогодні в ХХІ столітті, теорія етногенезу хетів-гетів-слов'ян-українців, з епіцентром в Західній Україні та Карпатах є достовірною[1,с.20-47,с.56-72,с.92-97]. Цю нашу теорію доповнює своїми висновками визначний мовознавець О.М.Трубчев, який наголошує на тому, що гідроніми від Передньої Азії по усьому басейну Чорного моря, які тягнуться в Північно-Східне Прикарпаття та Дунайсько-Карпатський регіон і сучасну Західну Україну, зокрема Карпати, є слов'яно-українськими. Власне на цій території зафіксованна паталізація приголосних в мовах хетти-гети, горби-хорби, гриби-хриби, що підтверджує тотожність

етноніми одного і того ж народу: хетти-гети-слов'яни-українці [35,с.23-47, с.91-128, с.145-176].

У висновок наголосимо, що присутність Хеттського-Гетського конгломерату, після його відходу з Передньої Азії в Європі, про що наголошують висновки праці дослідника В.М. Гобарева, засвідчується і Нестором-літописцем, який в основному правильно, якщо опертися на археологічну концепцію археолога В.В.Сєдова, розповів про прихід слов'ян з Передньої Азії «після Вавілонського стовпотворіння» в Європу. В основі цього походу були хеттські чи гетські народи, які слід ототожнювати з слов'янами-українцями. Їх первісне розміщення дійсно співпадає з археологічними, лінгвістичними і топографічними старожитностями слов'ян на Дунаї, які поширюються по Причорноморррю, далше пролягають в Карпати і в Україну, на території якої концентруються їх основний конгломерат, відомий як українці. Компоненти цієї культури розвинули етномасив, який в подальшому вдосконалюючись, на протязі тисячоліть, на думку В.М.Горбарєва, кристалізував великий слов'янський, український народ міжрічч Дністра та Дніпра[5,с.33-36,с.559].

Якщо поглянути на територію по якій пройшлась цивілізація хеттів-гетів-слов'ян, починаючи з Передньої Азії по Чорноморському і Причорноморському шляху, який відтворено в хеттських анналах та Велесовій Книзі, до місць чіткої фіксації їх археологічних старожитностей і точної фіксації їх, як стародавнього етносу хетів-гетів-слов'ян, Подністров'я, Подунав'я та Причорномор'я, наголошував дослідник Е.А. Рікман, узгодивши це проживання з античними авторами і «Певтінгеровими таблицями» римлян, то побачимо, що це один і той же слов'янський народ, у нашому розумінні дослідження, праукраїнці, з своєю стародавньою мовою, культурою, фольклором, самобутньою язичницькою релігією, яка сьогодні згідно сукупності напрацьованих та проаналізованих вченими джерел, з проблем слов'янського і в першу чергу українського етногенезу, потребує подальшого дослідження... [22,с.323-325].

У висновок наголосимо, що в цей процес вивчення українських архаїчних старожитностей великий вклад зробив історик та археолог В.В.Сєдов, який власне, хеттські-гетські,

ранньо-слов'янські археологічні старожитності, визнав як праукраїнські і пов'язав їх з історією українського народу. На думку В.В.Сєдова: «проживаючий з незапам'ятних часів від Причорномор'я, Карпат до Дністра і Дніпра, український народ, розвинув суто, Українську державу, мову та релігійну культуру, яка так яскраво, з археологічної точки зору, засвідчила себе в культурній та державній інфраструктурі Подністров'я та Подніпров'я, відомої з історичних джерел, як культура Антів» [25, с.78-89], яку концептуально розробив, проаналізувавши всі наявні у ХХ столітті джерела, визначний український історик М.С.Грушевський, першим поставивши, Антську державу, антський народ, антську мову, антську релігійну культуру в основу культури сучасного українського народу та української державності... [4, с.4-17, с.221-224].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Буданова В.П. Этнонимия племен Западной Европы: рубеж античности и средневековья. - М.,1991.
- 2.Бунак В.В. Труды Антропологического научно-исследовательского Института при Московском Государственном Университете. - М.,1927. - Выпуск II.
- 3.Гамкрелидзе Т.В.,Иванов В.В. Индоевропейский язык и индоевропейцы. - Тбилиси, 1984. Т.П.
- 4.Грушевський М. Історія України-Русі. - К.,1904.
Грушевський М. Анти.«Avrai», «Antes»). - Уривок з історії України-Русі. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. - Львів. XXI. - I.
- 5.Гобарев В.М. Предистория Руси. - М.,1994. - Ч.І.
- 6.Златковская Т.Д. Некоторые особенности романизации земель между Балканами и Дунаем. В кн.: Симпозиум по проблемам Карпатського язукознаня. - М.,1973.
- 7.Иванов В.В. Разыскавая в области анатолійского язукознаня. Этимология - 1977. - М., 1979.
- 8.Иванов В.В., Топоров В.Н. Карпаты в связи с проблемами расселения индоевропейских племен. В кн.: Симпозиум по проблемам Карпатського язукознаня. - М.,1973.
- 9.Ідзьо В. Аналіз історичного розвитку Хеттської цивілізації на території України. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2008. - Т.ХІV.
- Ідзьо В.Хеттська цивілізація на території України. - Кримська Світлиця. - Сімферополь, 2008р. - №33.
- 10.Ідзьо Віктор. Ранньослов'янське суспільство і ранньослов'янська державність. Зародження і становлення християнства на території України. - Видання II доповне і перероблене. - Львів «Сполом», 2004р.
- Ідзьо В.Аналіз історичного розвитку Хеттської цивілізації на території України. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2008. - Т.ХІV.
- Ідзьо В. Гети, стародавні хетти в історичному та культурному етногенезі українського народу. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М, 2009. - Т. ХV.

- Авдієв В.І. Історія Стародавнього Сходу. - К.,1954.
- Волков А., Непомящий Н. Хетты. Неизвестная империя Малой Азии. - М.,1994.
- Ідзьо В.С. Велика чи Біла Хорватія - ранньофеодальна слов'янська держава на території Галичини (V-X ст.). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т.IV.
- Ідзьо В.С.Історико-лінгвістичні дослідження етногенезу слов'ян Дунайсько-Карпато-Дністровського регіонів. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,2003. - Т.VIII.
- Ідзьо В.С.«Велика чи Біла Хорватія» - VI-X століття. До з'ясування питання етногенезу й етнотворення Прикарпатських та Далматійських хорватів. - Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2004. - Т.V.
- Ідзьо В. Аналіз історичного розвитку Бастарнів, Карпів-Хорватів у взаємовідносинах з древніми: Хеттською, Еллінською, Факійською, Кельтською, Римською та Візантійською цивілізаціями. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2007. - Т.XIII.
- 11.Кобычев В.П. В поисках прародины славян. - М.,1973.
- 12.Королук В.Д. У истоков славянской общности. В кн.: Изучение культур славянских народов. - М.,1987.
- 13.Кричевський Е.Ю. Из истории Дунайского понизовья в неолитическую эпоху. - КСИИМК. - М.,1940. - Вып. VIII,
14. Максимов М.И. К вопросу о выходе хеттов на южный берег Черного моря. Вестник Древней Истории. - М.,1948. - №26.
- 15.Марр Н.Я. Постановка учения о языке в мировом масштабе. Избранные работы. - Л.,1937. - Т.IV.
- Марр Н.Я. Книжные легенды об основании Куара в Армении и Киева на Руси. - Л.,1936. - Т.III.
- Марр Н.Я. Яфетический Кавказ и третий этнический элемент. - Л.,1934. - Т. I.
- 16.Мишулин А.В. Древние славяне в материалах древних греко-римских и византийских писателей по VII вв. - Вестник Древней Истории. - М.,1941.- №1.
- 17.Надеждин Н. Опыт исторической географии. Русского мира. - Спб., 1846.

18. Никонов А.В. В кн.: IV Международный съезд славистов. - Материалы, дискуссии. - М., 1962. - Т. II.
19. Партицкий О. Старинна історія Галичини. - Львів, 1894.
20. Пассек Т.С. К вопросу о древнейшем населении Днепровско-Днестровского бассейна. Основные вопросы этногенеза славян. Советская этнография. - М., 1947. - Сборник VI-VII.
21. Пассек Т.С. Древнее население Днепровско-Днестровского бассейна. Четвертая археологическая конференция в Киеве. - КСИИМК. - М., 1946. - Вып. VIII.
22. Рикман Э.А. Этническая история населения Поднестровья и прилегающего Подунавья в первых веках н.э. - М., 1975.
23. Сафонов В.А. Проблемы индоевропейской прародины. - Орженикидзе, 1983.
24. Свод древнейших письменных источников о славянах. - М., 1991. - Т. I.
25. Седов В.В. Происхождение и ранняя история славян. - М., 1979.
26. Седов В.В. Древнеевропейцы. Российская Археология. - М., 1993. - №3.
27. Толстов С.П. Из предистории Руси. - Советская этнография. - М., 1947. - Сборник VI-II.
28. Толстов С.П. Нарцы и волохи на Дунае. Советская этнография. - М., 1948. - №2.
29. Топоров В.Н. Из хеттско - лувийской этимологии. Этимология, 1983. - М., 1985.
30. Трубачев О.Н. Ремесленная терминология в славянских языках. - М., 1966.
31. Трубачев О.Н. Ранние славянские этнонимы. Славяне и Карпаты. - Симпозиум по проблемам карпатского языкознания. - М., 1973.
32. Трубачев О.Н. Ранние славянские этнонимы-свидетели миграции славян. - Вопросы языкознания. - М., 1974. - №6.
33. Трубачев О.Н. Мы - ясновидящие. - «Наука в России». - М., 1992. - №4.
34. Трубачев О.Н. Языкознание и этногенез славян. - Вопросы языкознания. - М., 1984. - №3.
35. Трубачев О.Н. Этногенез и культура древнейших славян. Лингвистические исследования. - М. 1991.

36. Удальцов А.Д. Основные вопросы этногенеза славян. Советская этнография. - М., 1947. - Сборник VI-VII.
37. Хвойко В.В. Каменный век Среднего Приднепровья. - Труды XI Археологического съезда в Киеве в 1899 году. - Киев, 1899. - Т. I.
38. Шафарик П.И. Славянские древности. - М., 1837. - Т. I. - Кн. 2.
39. Штерн Э.Р. Доисторическая греческая культура на юге России. - Труды XIII Археологического съезда в 1905 г. в Екатеринославе. - Т. I.
40. Mullenhoff K. Deutsche Alterumskunde. - Berlin, 1870 - 1900. - Т. III.
41. Bohni J. Kronika objeveneho veku. - Praha, 1940.
42. Sarmatia et Dacia cum Ponto Euxirco et Caucasso gecundum Ptolemaeum. - Weimar Verlag des Geographischen Institus, 1848.

РОЗДІЛ III.

Аналіз мовного та історичного розвитку Хеттської цивілізації, її впливу на розвиток української мови та культури в населення території України у XV-XII століттях до нашої ери

Як засвідчують письмові та археологічні джерела, в стародавні часи на культуру Дунайсько-Дністровського регіону великий вплив мала мова та культура, яка поширилися з Малої Азії. До регіонів Подунав'я та Карпат, внаслідок проникнення військово-політичних союзів хеттів, проникає і їх мовний та культурно-релігійний ареал. Цей мовний та культурно-релігійний ареал хеттів-тохарів, як вважають вчені філологи, близький до слов'янського культурно-релігійного та мовного ареалів, передусім до праукраїнської мови та релігійної культури. Дослідники-мовознавці припускають, що власне хетти-тохари і були тим великим (лужицьким) слов'янським народом, який у XIII-XII ст. до н.е. в останній фазі переселення індоєвропейських народів, прийшов у Європу із Малої Азії і поширив свої технічні, господарські, культурно-релігійні та мовні здобутки на райони Подунав'я, Карпат та Подністров'я, про що знав ще з легенд київський літописець XII століття Нестор, автор «Повісті Минулих літ», як відзначав чеський мовознавець першої половини XX століття Бедржих Грозний [9, с. 45-65; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Сьогодні вже за сукупністю проаналізованих джерел гіпотетично можемо зробити реконструкцію, яку подаємо нище, як розвиток української мови:

Рис.1. Стародавнє письмо з Кам'яної Могили, що на території України (VII-VI тис. до н.е.)

Рис.2.Стародавня Трипільська писемність на території України (V-II тис. до н.е.)

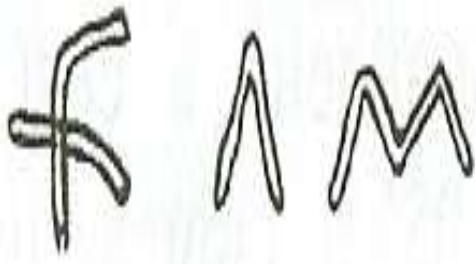

Рис.2. Стародавня писемність з якої еволюціонувала Індосвропейська писемність.

Рис.2. Хеттська писемність з якої еволюціонувала – слов'янська II-I тис. до н.е.

Рис.3. Слов'янська писемність регіонів Дунаю I тис. до н.е - I тис. н.е.

СВЕТЛОУ АЦНКАСА. КОТЪШНЕТРОВЪ.

БМА, Н. ВЛОУ, ФОНЦЕВШНСОЗАЧНЫ.
 НЕДА. ВМА, Ф. ВЛОУ, ГОШСІСАЖЕНЕ. ВМА,
 С. ВЛОУ, ВЛОМСАБАЕННЕ. М. ПІ. ДОУ. ГІШ.
 І. ОЛЕВІНМЫТАРН. М. ДІ. НАУ. ДІОНМА.
 ФНОУХАРАНА. М. КА. У. НОНЗЕРАНИ.
 БІ. АПАЪ. М. ФІ. ВЪ. СІОСЪМЕНИПІТЧА.
 Ф. НА. ВЛУ. НЕ. ОДАНРЕШЕНИВОДАМЕ.
 М. ДІ. ВЪ. НГ. ОЛТЕЙНЕ. М. ВІ. АЛУ. НА.
 ОДЪЦІРНАРХІСУНАГОРОВЕ. ВМ. СІ. У. Н.
 ОКДРОВТОЧНІВЕН. М. ДІ. ВЛОУЦЕ, КС. П.

9. Книжна українська мова Галицької України середини XII ст. за оригіналом Галицького Євангелія 1144 р.

А	А	А	А	А	А	А	А	А	А
Б	Б	Б	Б	Б	Б	Б	Б	Б	Б
В	В	В	В	В	В	В	В	В	В
Г	Г	Г	Г	Г	Г	Г	Г	Г	Г
Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д
Е	Е	Е	Е	Е	Е	Е	Е	Е	Е
Ж	Ж	Ж	Ж	Ж	Ж	Ж	Ж	Ж	Ж
З	З	З	З	З	З	З	З	З	З
И	И	И	И	И	И	И	И	И	И
І	І	І	І	І	І	І	І	І	І
К	К	К	К	К	К	К	К	К	К
Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л
М	М	М	М	М	М	М	М	М	М
Н	Н	Н	Н	Н	Н	Н	Н	Н	Н
О	О	О	О	О	О	О	О	О	О
П	П	П	П	П	П	П	П	П	П
Р	Р	Р	Р	Р	Р	Р	Р	Р	Р
С	С	С	С	С	С	С	С	С	С
Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
У	У	У	У	У	У	У	У	У	У
Ф	Ф	Ф	Ф	Ф	Ф	Ф	Ф	Ф	Ф

Рис.7. Українська мова в XIII-XIV століть.

В контексті цієї вище поданої реконструкції, як наголошував польський дослідник В. Хенсель, можемо наголосити на великому мовному та культурному впливі, мовного та культурного ареалу хеттів на лужицькі(слов'янські) племена. Дослідник припускав, що цей мовний та культурний ареал хеттів та слов'ян цілком у стародавні часи(в індоєвропейській епосі) міг бути тотожним[30, с. 13-14; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Як засвідчують проаналізовані джерела та висновки вчених Б.Грозного, В.Хенселя, Т.Гамурелідзе та В.Іванова, хетти, а також тохари, мовно та культурно належать до тих народів, які раніше за інших розірвали стосунки з індо-європейською мовною групою народів. Немає сумніву в тому, що хетти заселяли Малу Азію і сформували там землеробсько-пастушу культуру за Каспієм, яку принесли у Європу. Біля 1600 року до н.е. хетти створили свою державу, котра відома із джерел Старого Царства, яке досягло найбільшої могутності в час царювання Хаттусіля I (біля 1570-1530 рр.) і Мурсила I. Після правління цих царів Хеттське царство почало занепадати внаслідок міжусобиць, яким поклав край цар Таленін, який біля 1480 року написав гуманний кодекс законів, який налічував біля 200 статей. Низка дослідників вважає, що власне Хеттське царство, яке мало свою мову, кодекс законів, писаний хеттською мовою, і було тим першим мовним та культурним згромадженням, ареал якого спостерігається в стародавніх українців-слов'ян. Зауважимо, що у стародавніх слов'ян теж був статут законів, який П.В.Голубінський виводив від хеттського, так званий «Галицький Статут». На його думку старослов'янський чи старогалицький статут носив основи хеттського, що може говорити про вплив хеттів на слов'ян, якщо ці народи взагалі не слід утотожнювати[6, с.76-95].

Як завсідчують джерела біля 1450 року до н.е. Старе Царство хеттів прийшло в упадок, а утворене на його підвалинах нове царство функціонувало до 1200 року до н.е. і було за однією версією зруйноване єгиптянами, за другою ассірійцями, після чого відбулась міграція хеттів в регіони Подунав'я, де вони злились з місцевим землеробським населенням. Як вважають дослідники в місцях де в Подунав'ї розселились землеробсько-пастуші племена

хеттів з своєю мовою та культурою в подальшому появилась та розвинулась слов'яно-українська мова та культура[31, с.17-19].

Таким чином можна припускати, що у тих районах Подунав'я, де проникла мова та культура хеттів в подальшому почала розвиватися мова та культура слов'ян в тому числі й праукраїнців. Цікавим прикладом впливу мови та культури хеттів на формування мови та культури слов'ян може бути їх клинописна система письма, яка примінялась спочатку, як вважають дослідники В.В.Іванов та Т.В.Гамкрелідзе, для ведення записів на деревині[5, с.888-899].

Слід наголосити, що і таблички Велесової книги першої української книги, як її називає академік-мовознавець П.Кононено, теж були записані на спеціально виготовленому дереві і певною формою клинописного письма[4, с.4-7; 17, с.92 - 99; с.5-21].

В подальшому розвиток такої української мови та письма достовірно зафіксований в епоху Української держави в IX-XIV століттях і виявлений в Києві, Новгороді, Галичі та інших містах та селах стародавньої України-Русі. Що стосується історії хеттів, то їхні легенди розповідають, що хетти розсеклилися до Чорного моря і як вважають дослідники Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Іванов, мова та культура хеттів простягалася з Подунав'я до Пруту та Дністра[5, с.888-899; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Слід також врахувати при з'ясуванні релігійних вірувань прикарпатських слов'ян, що вони з прадавніх давень вірували в сонячне божество Хорса. За таких обставин задамо питання, чи не від хеттів, які просунулись в цей регіон власне в стародавні часи перейняли релігійні вірування в сонячного бога, прадавні слов'яни, оскільки хетти, як засвідчують джерела, поклонялися богу сонця.

Як наголошують вчені Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Іванов, хетти у III-II тисячолітті до н.е. просунулись до Подунав'я та Дністра і розвинули тут мовну, релігійну, землеробську та пастушу культуру. Власне хетти розвинули тут нову релігію та поклоніння в хетського бога «Siu-Sinka», слов'янська назва «Біло-Бога-Хорса», який, як у хеттів так і у стародавніх слов'ян означав сонячне божество. Характерно зауважити, наголошують Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Іванов, що у хеттській мові бог сонця називається «Хо чи Хор», що чітко можна утотожнити з

визначеним у слов'яно-українському мовному ареалі, слов'янським «Хорсом», який теж утотожнюється з сонцем[5, с.897-898; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Хетто-слов'янські зв'язки прослідковуються не тільки в мовній культурі, але також в міфології, де слов'янська розвивалась під впливом хеттської, зокрема під впливом «Міфів про Ісленику» які тотожні з слов'янськими та українськими пісенними плачами та заклинаннями, які відомі нам із фольклору стародавньої Галичини та з «Слова о полку Ігоревім», якщо прийняти молодшого сина Ярослава Осмомисла, Олега Ярославовича Галицького, за автора «Слова о полку Ігоревім»[16, с.137 - 145].

Дослідники Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Іванов наголошують, що спільність мови, культури, релігії та міфології дають підстави наголошувати, що хетто-слов'янський конгломерат один із перших відколовся від індо-європейської спільноти, один із перших утворив свою мовну культуру, Хеттську державу, поширивши свій ареал до Подунав'я та Подністров'я. Дослідники також наголошують про хетто-тохарську мовну та релігійну культуру, де під хеттським конгломератом вбачають поселившихся на Подунав'ї, українців-слов'ян, а під тохарами, проникнувших у глиб Європи предків кельтів[5, с.911- 912; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Таким чином в V-IV тисячолітті до н. е. від Малої Азії до Кавказу та по берегах Чорного моря до Подунав'я та Карпат формується та поширюється ареал мовної праукраїнської землеробсько-пастушої культури, з відповідною мовною термінологією, як ане притерпіла змін до XXI століття і яку дослідники історики та мовознавці пов'язують з хеттами-слов'янами-прото-українцями. В зв'язку з поширенням цієї культури з Кавказу до Карпат та Балкан, тут виникає на хеттській мовній та телігійній культурі, новий релігійний культ Сонця-Хорса, про який згадує ще київський літописець Нестор у XII столітті. Характерно, що Нестор називає Карпати «Горами Кавказькими», що може говорити про поширення хеттської культури з Вірменського нагір'я в Карпати та Прикарпаття, а це може означати, що назва «Гори Кавказькі» «Гори Кавкасійські» є стародавньою назвою і цілком може співпадати з часом проникнення хеттської мовної та культурно-релігійної

землеробсько-пастушої культури в Подунав'я та Подністров'я[5, с.912-913; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Таким чином дана теорія Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Іванова розвиває історизм про формування праукраїно-слов'янського мовного та культурного, землеробсько-пастушого конгломерату на основі хеттської культури, рух якої в Подунав'я та Подністров'я засвідчено археологічно древньо-ямбною культурою, яка поширилася в область середнього та нижнього Дунаю, Подністров'я та Побужжя[5, с.948-949; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Слід наголосити, що сама хеттська культура, яка базувалася на релігійному поклонінню сонцю, згідно свідчень археологічної науки, мала ритуал курганного поховання. Поклоніння сонцю було обов'язковим для хеттів, що було завідчено в хеттських законах. Також в законах засвідчувалося шанування бджіл, виноградних лоз, землі, ткацтва, сільського господарства, землеробства, шанування свиней, корів, кіз, овець, особливо коней[5, с.449-450, с.560-603].

Після висновків мовознавців Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Іванова, які вважали, що хетто-слов'янська, мовна, землеробсько-пастуша культура проіснувала на територіях Подунав'я та Подністров'я до раннього середньовіччя, тобто до епохи експансії в V ст. до н.е. тохарів-кельтів в Дунайський регіон. Власне з цього часу слов'яни-українці Дунаю, Карпат та Прикарпаття в джерелах за період V ст. до н.е. до I ст.н.е. відомі під збірною назвою - «сколоти» в подальшому «венеди»[2, с.61-65].

Дослідники Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Іванов пов'язують курганні поховання хеттів в Подунав'ї з курганными похованнями культури Карпатських курганів. Як зазначають дослідники, поховальний ритуал у цих культур однаковий, як і релігійне сонцепоклоніння, яке через тисячоліття не притерпіло змін та етнічного характеру. Сама співзвучність гори Хеттські, гори Кавказькі, гори Карпатські, гори Хорватські, просто Хриби, Хорби, Хрби, Горби, говорять про мовний і культурний розвиток однієї і тієї ж хетто-слов'янської культури. Таким чином у I тисячолітті до н.е., наголошують дослідники, в центральній Європі формується на хеттських мовних та культурних традиціях, єдина археологічна

культура поховальних урн, яку слід утотожнювати з поховальною культурою хеттського, а в подальшому слов'янського ареалу[5, с.953-956; 17, с.92 - 99; с.5-21].

В сферу цієї великої та могутньої культури входить територія, яка включає Кавказ, басейн Чорного моря, Подунав'я, та Карпато-Дністровський регіон, тому не дивно, що Карпати на протязі довгого періоду називалися «Гори Кавказійські», «Гори Кавказькі». До вищеозначеного слід додати, що у Хеттському царстві була ріка Галіс, як і місто Галіс, яке очолювало одну із високо розвинутих провінцій Хеттського царства. Дослідники Т.В.Гакрелідзе та В.В.Іванов вважають, що хетти, які в стародавні часи прийшли в Подунав'я поширили свій вплив також на Подністров'я, Побужжя та Повіслення, всю решту територію Західної Європи зайняли тохари, предки кельтів. Як вважають дослідники, стародавня присутність хеттів в Подунав'ї була відчутна навіть у час середньовіччя, зокрема наявністю її стародавнього політико-адміністративного центру Галац-Галич на Дунаї, вихідці з якого заснували Галтіс-Галац-Галич в Подністров'ї, про який згадує Йордан в 246 році[5, с.862-863].

Характеризуючи релігію хеттів дослідники наголошують, що сонце завжди було головним богом індо-європейського конгломерату і хеттів зокрема. Що стосується решти богів, то бог Перкун - Пернун був богом дружинної знаті та воїнів. Слід наголосити, що в «Анналах хеттського цара Хаттуси І» називаються завойовані ним землі та міста, один із значних центрів завойований в Подунав'ї, як вважають Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Іванов, в анналах названо місто Насс чи Hals, яке дослідники утотоднюють з Галацом (Малим Галичем) на Дунаї. Взагалі на основі аналізу «Анналів Хаттуси І» дослідники прийшли до висновку, що цей хеттський цар завоював територію до Вісли, включаючи і Карпатський регіон та і Подністров'я[5, с.795-796, с.863-864; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Аналізуючи далі «Аннали Хаттусіля І», який правив Хеттським царством в XVII ст. до н.е., дослідники наголошують, що він звертається до свого роду і дружини, даючи заповіт, щоб його похоронили в землю. Дослідники наголошують, що в праукраїнців-слов'ян слово «Рід» було святе, чи навіть божеством

Родом. Характеризуючи взагалі Хеттське царство дослідники наголошують, що в час правління царя Хаттуси I у хеттів будувалися фортеці, які за конструкцією дуже нагадують майбутні слов'янські городища V-VI століть н.е. Прикарпаття, Подністров'я та Побужжя. Слід наголосити, що з самої ранньої своєї історії хетти виступають в джерелах, як хороші будівельники міст та фортець, гоподарі та торгівці. В Європі хеттська схема забудови притаманна міській та фортечній забудові та господарству та торгівлі в Прикарпатті та Подністров'ї. Таким чином, на хеттському господарсько-громадському надбанні населення Прикарпаття та Подністров'я вступає в I тисячоліття до н. е., а одже цей регіон, який кристалізував суміш мовної культури хеттів з представниками місцевих трипільських племен, це майбутні «Неври», епохи Геродота, які кристалізували в подальшому протослов'ян[24, с.144, с.179, с.190; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Дослідник А.Я.Брюсов наголошував, що за період III-II тисячоліття до н.е. мовна та релігійна культура хеттів стала державною. Їх сонячний культ став державною релігією, а господарство та торгівля перетворила їх на заможну націю в Азії та Європі. На основі моїної та релігійної культури хеттів, наголошував дослідник, сформувалась землеробсько-пастуша культура в населення Карпат, Прикарпаття та Подністров'я, яка в подальшому просунулася в Побужжя та Подніпров'я[3, с.197-198, с.260-261; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Всі ці висновки філологічної науки вчені філологи співставили з останніми напрацюваннями археологічної науки і прийшли до висновку про активне функціонування основних компонентів хеттської культури в середовищі місцевих Дунайсько-Дністровських племен, очевидно трипільських племен[10, с.172-174, с.219-220].

Зокрема Ф.П.Філін чітко пов'язує ці археооргічні культури з індо-європейськими мовами[29, с.149-156]. Цілком ймовірно, наголошує В.В.Мавродін, що уже в цей час складається мовна етнокультура, яка виділяється з індо-європейських мас у протослов'ян[21, с.3-18, с.34-36].

Дослідники Т.В.Гамкрелідзе та В.В.Іванов уконкретнюють, що власне з прийшлого хеттського конгломерату з його мовною та

релігійною культурою яка вплинула на місцеві Дунайсько-Дністровські, трипільські племена кристалізувалися українці-слов'яни з їх сучасним мовним, релігійним та культурним ареалом, який так добре був відомий Геродоту. Таким чином, наголошують дослідники, хетти є предками слов'ян, що видно по більшості археологічних старожитностей та у мовній тотожності. Так наголошують дослідники, в хеттській мові III тисячоліття до н.е. більшість корінних слів тотожні з стародавніми так і сучасними сло'янськими (українськими) словами: так хеттське-*attas*-слов'яно-українське: отець, тото, батько; хеттське *ватар-водар*: слов'яно-українське вода; *tati-tati*, слов'яно-українське: злодії, вбивці; хеттське-*peris*, слов'яно-українське: небо; хеттське - *giamanna* слов'яно - українське: - земля. Зближують хеттську мову з старослов'янською і словосполучення, закінчення слів, та побудова і закінчення речень. Хетто-слов'янські тотожності, наголошують дослідники, ймовірно дуже стародавні і глибокі, що засвідчує про спільність етнокультури в III тисячолітті до н.е. Хетти створили в Малій Азії архаїчне державне утворення, яке за висновками вчених, було землеробсько-скотарським, у якого культ Сонця-Хорса був притаманним для хетів Малої Азії, як в подальшому для венедев-слов'ян Подунав'я, Прикарпаття і Подністров'я. Це їх існування з стародавніх часів підтверджують «Певтінгерові таблиці», аналіз яких дає підставити твердити, що літописні «вінди-венеди» це прийшли в Подунав'я Подністров'я, хетти Малої Азії[5, с.795-796, с.863-864; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Цілком ймовірно, що ослаблення хетто-слов'янської цивілізації, наголошує Д.А.Мачмнський, було обумовлене появою в Подунав'ї скіфів, а в подальшому сарматів, які часто витісняли в II-I тисячолітті до н.е. хетто-слов'янську етнокультурну з нижньо-дунайської та нижньо-дністровських територій, про що засвідчують джерела розміщуючи у цих регіонах гетів та даків[22, с.31-36]. Дослідник В.А.Городцов наголошував, що у цьому конгломераті була присутня і слов'янська етнокультура[8, с.7-12].

На взаємозв'язки хеттів і даків вказують відчасті і Т.В.Гакрелідзе та В.В.Іванов. Автори даної праці розглянувши всю джерельну базу та археологічний матеріал Прикарпаття та Придністров'я з регіоном Подунав'я теж знаходить спільні риси у

слов'янській та дакійській культурах, які проглядаються з ранньохетто-тохарської культури, яка вийшла з індо-європейської спільноти. Особливо хетто-тохарські риси яскраво відбилися в подальшій слов'янській та особливо українсько-слов'янській культурі. Не слід виключати на тохарському та гето-дакійському впливі на етно-конгломерат слов'ян. Якщо врахувати вищевикладену гіпотезу дослідника В.А.Городцова, який ототожнював давньослов'янські вишивки з дакійськими, де ці вишивки побутують як у дакійського так і слов'янського населення. Тотожність узорів, барв, кольорів слід пов'язувати із древніми традиціями, як культурно-побутовими так і економічними, які склалися у символічному минулому у слов'ян з даками, ще у хетто-тохарській добі, де як вірно зауважив Б.О.Рибаков, дунайський рельєф, спільна релігія сонце-поклоніння споріднили культуру Прикарпатського слов'янської спільноти з Дунайсько-Дакійською[25, с.90-92].

Близьке сусідство слов'ян з даками стало тією причиною, яка привела до виникнення держави та централізації суспільства у даків в останніх століттях до н.е. При царі Децибелі, Дакія досягла найбільшої могутності, що дало можливість в подальшому протистояти Римській державі. Як наголошувала дослідниця І.Т.Круглікова, ця Дакійська держава мала вплив і на політичний та культурний розвиток слов'ян[19, с.34, с.163-164].

Ряд вчених, зокрема А.Д. Дмитрієв вважав симбіоз дако-слов'янський симбіоз дуже давнім. Він намагався прослідкувати його розвиток з тохаро-хеттської епохи, де хеттська культура, на думку дослідника була слов'янська, а тохарська-дакійська. Наявнісь у Дунайсько-Дністровському регіоні могутньої державності було зумовлено давніми традиціями, які зокрема у карпів, так і не зуміли нівелювати римляни. Дослідник А.Д.Дмитрієв вважав державу карпів ранньо-феодальною[12, с.18-20].

Тут же на цій території фіксує єдине мовне споріднення слов'ян і визначний мовознавець О.М.Трубачев, який вбачає мовне зародження слов'ян в системі індоєвропейського, хеттського етносу. На його думку процес складання праслов'янської мови проходила в малоазійській прабатьківщині в Хеттській державі, в

хетській мовній консолідації, де праслов'янська мова витікає з хеттської тобто анатолійської чи Передньоазійської мовної індо-європейської спільноти[28, с.194-200; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Цієї ж мовної концепції притримується наступний російський вчений В.В.Іванов, який наголошує на зв'язках слов'янських мов з анатолійськими мовами, що дає право наголошувати на ідентичності слов'янського етносу з хеттським[13, с.29-30; 17, с.92 - 99; с.5-21].

В іншій своїй науковій праці В.Іванов наголошує, що хетти і слов'яни з Передньої Азії просунулися в басейн Причорномор'я, а далі в Подунав'я. Їх рух фіксується як лінгвістично так і археологічно по всьому їхньому шляху, що зафіксовано і в мовах і в топонімії територій від Передньої Азії до Причорномор'я, Подунав'я та Подністров'я. В подальшому закріпившись на Дунаї, наголошував дослідник, вони починаючи з II тисячоліття проникли в райони Попруття, Карпати, Подністров'я та Побужжя[14, с.11-73; 17, с.92 - 99; с.5-21].

З'ясовуючи етногенез та проживання «хеттів-хорватів» історик В.В.Мавродін розглядав розвиток історії хорватів від стародавніх хеттів, які у II тис. до н.е. проселилися в Подністров'я та просунулися в Прикарпаття. Його увагу привернули ті факти, які дали йому можливість наголошувати, що мовна спорідненість хеттів та слов'ян дуже велика. В III тисячолітті до н.е. хетти уже були великим народом в Малій Азії і з цього часу починається їх реальне переселення на Схід на територію України де вони асимілюють Трипільську культуру. Іншою могутньою народом, окрім хеттів, який би асимілював в Дністро-Дніпровському регіоні, трипільську культуру, просто не було[17,с.92-99; с.5-21; 31].

У III тисячолітті, наголошувала мовознавець А.В.Десницька індо-арійці з Малої Азії починають рухатися далі мовний простір хеттів, він розширюється до кордонів сучасної Південної та Східної Європи. Хетти своєю культурою та мовою охоплюють територію басейну Чорного моря і Подунав'я, Карпат, Подністров'я і Прикарпаття[11, с.12-48].

Дослідник В.Іванов вважав, що в II тисячолітті до н.е. ери хеттська мова стає офіційною мовою мешканців Подністров'я, Карпат та Прикарпаття[15, с.12-19]. Таким чином наголошував

дослідник Б.В.Горнунг: «Прикарпаття та Карпати були тією територією де формувалася праслов'янська (праукраїнська) мова»[7, с.85-88; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Реально, наголошує В.В.Іванов, для мовного визначення населення Прикарпаття та Карпат характерна землеробсько-пастуша культура, яка базувалася на анатолійсько-хеттській мовній культурі II-I тисячоліть до н.е. В подальшому тут поширюється слов'яно-іллірійська мовна спорідненість, що відповідає свідченням Геродота «про неврів-норіків», та Нестора «нарци, що суть словени»[15, с.12-19; 17, с.92 - 99; с.5-21].

З археологічної точки зору цю мовну концепцію підтримав археолог М.І.Лякушкін, який вважав, що гірські і пригірські місцевості: гора, хребет, бердо, бір (самбір), ріки, що витікали із Карпат, Бистриця, Ворона, Тиса, Біла, Черемош, Сан, лежать на слов'янському археологічному матеріалі, і хоча археологічно, достовірно, слов'янські старожитності у цьому регіоні виділені тільки в II-IV століттях н.е., все це говорить про те, що вони були тут і у більш раніший час в рамках поширеної тут «Хеттської», «Балканської» культур, які виявлені в стародавньому пласті серед археологічних культур Карпат та Прикарпаття[20, с.27-39].

В подальшому ці етнічні та мовні етнокультури виростили великі народи, які з V ст. до н.е. визначені Геродотом «Неври», Нестором-літописцем «Нарци», а з перших століть н.е. готський історик Йордан означував пра-українців, як: «Венеди», «Склавіни» та «Анти»[17, с.92 - 99; с.5-21; 18, с.72-73].

Маврикій Стратег, візантійський дієписець VI століття вважав, що територія слов'ян включала в себе території Карпат і Дунаю[27, с.253 - 256]. Про таке розселення слов'ян і в своєму історичному екскурсі розповідає і Нестор літописець, де перше проживання, це Азія «Після Вавілонського стовпотворіння...», друге проживання-норіки чи нарци на Дунаю, «де є нині земля Угорська та Болгарська» і третє «Сидять бо по Дністру і Пруту і багато їх там і проживають на тих місцях до наших днів», тобто до епохи Нестора-літописця[26, с.2-10; с.91-99]. З цього приводу дослідник А.Д.Мачинський вважав, що уже в Передній Азії пройшло виділення слов'янського етносу з індо-європейського конгломерату і уже як самостійний етнос з своєю мовою та

культурою слов'яни прийшли в басейн Чорного моря, Дуная, Карпат та Українського Прикарпаття, росиливши свою енокультуру за разунк місцевих «Дунайських, народів», слов'яни у III-II тисячолітті до н.е. просунулись у Карпати в Подністров'я, Побужжя та Подніпров'я[23, с.12-121].

Таким чином в Дунайсько-Карпатський регіон просунулися хетти, які відомі згідно свідчень джерел, під назвою венеди. Скоріше всього, що першою великою стоянкою венедів був Дністровський лиман, як наголошують стародавні автори «Венедський залив». Стародавнє проживання тут венедів науковці припускають уже в I тисячолітті до нашої ери. Власне з цього часу венеди заселяли Дунайсько-Карпатську територію і ця територія, як вважав, візантійський історик та імператор К.Багрянородний, який наголошував:«Настала пора і слов'янські поселення, що раніше знаходились в Передній Азії, появились на Анатолійському півострові»[1, с.117-119; 17, с.92 - 99; с.5-21].

Слід наголосити, що всі ці свідчення ще у XIX столітті проаналізував чеський історик П.І.Шафарик, який прийшов до висновку, що слов'янський енос, його мовний та культурний ареал, являються одним із великих стародавніх народів у Центральній Європі. Пам'ять про стародавні покоління, яке ще проживало на Дунаї та по відрогам Карпат збереглися як в Руському літописі так і інших стародавніх слов'янських літописах. Перший раз слов'яни згадуються в зв'язку з «Вавілонським стовпотворінням» учасником якого слов'яни були, оскільки проживали в Передній Азії. Пізніше літописець вже згадує слов'ян після їх переселення на Дунаї з своєю мовною культурою[32, с.124-185].

Як бачимо, сам літописець Нестор був переконаний у вірності свого історичного екскурсу. Він чітко писав:«По багатьох же літах сіли слов'яни по Дунаю. І від тих слов'ян розійшлися по землях, що прозвалися іменами своїми: Морава, Чехи, Руси і т. д. Літописець наголошує, що слов'яни мали єдину мову»[26, с.2-10; с.91-99].

Отже у даному нарисі ми намагалися проаналізувати всі ці свідчення мовного та культурного зародження, становлення та розвитку за допомогою фахівців, які вже апробували дану мовну та культурну тематику в своїх наукових працях, однак, як бачимо

із вище поданого, всі ці концепції до кінця не проливають світло на процеси етнотворення, хоча ми намагалися максимально точно відтворити історичний генезис українського мовного ареалу від слов'янського до українського народу через конгломерати хеттів, які із-за мало чисельних джерельних свідчень та недостатньої бази археологічних джерел це зроблено не в повній мірі, що є предметом подальшого дослідження, оскільки взаємовідносини та історичний розвиток стародавніх українців проходив у прямих взаємовідносинах, у поступальному напрямку, з Хетською цивілізацією та її мовним та культурно-релігійним ареалом [17, с.92 - 99; с.5-21, с. 22-40].

У висновок наголосимо, що останнім часом значно зріс інтерес до науковій проблемі походження та розвитку хеттської писемності на теренах України. Існує досить велика кількість непрочитаних клинописних знаків та написів різних часових відтинків та різних археологічних культур, до яких традиційно ставились з осторогою і осмислення яких стало можливим тільки після кардинальних змін в парадигмі історичної науки. Питання про писемність у хеттській культурі зачіпали вчені та аматори, але, хоча напрацьовано досить багато, схоже, що вирішене воно буде вже наступними поколіннями. У фольклорному вигляді хетська культурна традиція має сильний підтекст, оскільки у мовній традиції хеттів активно розвинута мовна клинописна стародавня шумерська традицією Клинописні таблички-листи пізніше теж запечатували у глиняні конверти, що свідчить про безперервність близькосхідної традиції, що дало право вченим вірно зробити висновок, що шумери та хетти були індоєвропейцями. Священне письмо хеттві-індоєвропейців «висічене на камені» в Подністров'ї, біля села Перківці Кельменецького р-ну Чернівецької обл., який в кінці ХХ століття віднайшов археолог В.Артюх, фото якого з хеттськими письменами, подані на обкладинці та в контексті з'ясування мовознавчої концепції цієї праці. Ці клинописні написи висічене на камені в Подністров'ї, біля села Перківці Кельменецького р-ну Чернівецької області, цілому відповідають клинописній системі хеттського письма, яке було у III-II тисячолітті до н.е. основним засобом спілкування індоєвропейських народів, таких як: кіпро-мінойського, грецького,

латинського, українського, російського, оскільки у мовній традиції хеттського правовису є такі письмові знаки, які рівноправно означали як приголосні, так і голосні звуки хеттської мови та особливо відкриті склади, через що, наприклад, українська та італійська мови вважаються, дуже хеттськими, мелодійними мовами[26, с.2-10; с.91-99].

В глибоку давнину, очевидно, усі хеттські мови були так чи інакше коренеізолюючими, тобто короткі слова-поняття граматично ще не змінювались, а зв'язок між ними здійснювався за допомогою інтонації(мелодійно), порядку слів у реченні та деяких службових слів-детермінативів. Згодом з'являється нова аглюнативна за типом мова, шумерська, яка переходить у хеттську, у якій слова легко розкладаються на незмінний смисловий корінь та афікси (суфікси і префікси), які показують зв'язок між словами. Із хеттської мови на думку чеського мовознавця Б.Грозного виходять: українська, італійська, російська, чеська, польська, словацька, німецька, у яких коріння слів та афікси настільки тісно переплітаються, що їх часом нелегко виділити. Ця хеттська мова склалась не пізніше III тис. до н.е., тобто до часу переселення хетів в Причорномор'я, Подунав'я та Подністрів'я[17, с.92 - 99; с.5-21].

Вже тоді принцип логографічного письма, який був винайдений шумерськими, а в подальшому розвинений хеттськими жрецькими, продовжив своє функціонування в хеттській, індоєвропейській та проукраїнській мові та писемній культурі, яка з кінця III - поч. II тис. до н. е. перетворює клиноподібні палички, тобто клинопис на свою суто хеттську клинописну мову, яка активно розвивається до кінця I тис. до н.е., планомірно розвиває іноєвропейську, романські, слов'янські та германські мови, а отже і праукраїнську мову...[17, с.92 - 99; с.5-21; 26, с.2-10; с.91-99].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Багрянородний К. Об управлении империи. - М.,1987.
- 2.Баран В.Д. Від венедів до українців. Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2001.- Т.І.
- 3.Брюсов А.Я. Очерки по истории племён европейской части СССР в неолитическую эпоху. - М.,1952.
- 4.Влесова книга. - К.,«Дніпро», 1990.
- 5.Гамкрелидзе Т.В., Иванов В.В. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры. - Тбилиси, 1984. - Т.П.
- 6.Голубовский П.В. Лекции по древнейшей русской истории. - К.,1904.
- 7.Горнунг Б.В. Из предистории образования общеславянского языка. - М.,1963.
- 8.Городцов В.А. Дако-сарматские религиозные элементы в русаком народном творчестве в кн.:Труды государственного исторического музея. - М.,1926. - Вып. I.
- 9.Грозний Б. Мова і культура хеттів. - Прага, 1932.
- 10.Даниленко В.Н. Неолит Украины. - К.,1969.
- 11.Десницкая А.В. О хеттском языке. В кн.: Краткая грамматика хеттского языка. - М.,1952.
- 12.Дмитриев А.Д. Падение Дакии. - Вестник Древней Истории. - М.,1949. - №1.
- 13.Иванов В. О значении хеттского языка для сравнительно - исторического исследования. В кн.: Вопросы славянского языкознания. - М.,1957. - Вып.2.
- 14.Иванов В. Общая индоевропейская, праславянская и анатолийская языковые системы. - М.,1965.
- 15.Иванов В.В. О значении хеттского языка для сравнительно-исторического исследования славянских языков. В кн.: Вопросы славянского языкознания. - М.,1957. - Вып.2.
- 16.Ідзьо В.С. Олег Ярославович Галицький (Настасич) - автор Слова о полку Ігоревім. Перевал. - Івано-Франківськ, 2004. - №2.
- 17.Ідзьо В. Український мовний ареал від Геродота до Нестора. Українознавець. - Львів, 2006. - Ч.П.

- Ідзьо Віктор. Українська мова. Давня українська література - призабута та малодосліджена спадщина українського народу. - Івано-Франківськ «Сімік». - Вид. II., 2011р.
18. Йордан. О происхождении и деянии гетов. - М., 1960.
19. Кругликова И.Т. Дакия в эпоху римской оккупации. - М., 1985.
20. Лякушкин Н.И. К вопросу о культурном единстве славянства. В кн.: Исследования по археологии СССР. - Ленинград, 1961.
21. Мавродин В.В. Русские на Дунае//Учёные записки ЛГУ. - №87. - Саратов, 1943. - Вып.1
22. Мачинский А.Д. Кельты на землях к востоку от Карпат. Кельты и кельтские языки. - М., 1974.
23. Мачинский А.Д. Возникновение древней Руси в контексте истории средиземноморья (VIII в. до н. э. - XI в.н. э.). Основные контуры реконструкции. В кн: Балканы в контексте средиземноморья. Проблемы реконструкции языка и культуры. - М., 1986.
24. Пизани В. Хеттский и славянский язык. Общее индоевропейское языкознание. - М., 1956.
25. Рыбаков Б.А. Древние элементы в русском народном творчестве. - М., 1953.
26. Руський Літопис. - К., 1989.
- Шалагінова О. До питання про писемну ідентифікацію трипільської таблички з с. Лишнівки на Волині. Українознавець. - Львів «Сполом», 2007. - Вип. V.
27. Стратегикон. Вестник Древней Истории. - М., 1941.
28. Трубачев О.М. Ремесленная терминология в славянских языках. - М., 1966.
29. Филин Ф.П. Образование языка восточных славян. - М.-Л., 1962.
30. Хенсель В. Предполагаемое влияние хеттов на лужицкие племена. В кн.: Древние славяне и их соседи. - М., 1970.
31. Хенсель В. Предполагаемое влияние хеттов на лужицкие племена. В кн.: Древние славяне и их соседи. - М., 1970.
32. Шафарик П. Славянские древности. - М., 1848. - Т. I.

Висновок

Монографія «Хеттська цивілізація в істричному, мовному, культурному процесі етнотворення українського народу» дослідила вплив Хеттської держави, культури та мови, що виникла в (XVIII-XVI ст. до н.е.) на процеси етнотворення українського етносу на території Карпат, Прикарпаття та Подністров'я.

У науковому дослідженні «Хеттська цивілізація в істричному, мовному, культурному процесі етнотворення українського народу» розглянуто конгломерат народів, під назвою, хетти, що проживав в Малій Азії, який за коротку історію свого становлення та розвитку, набрав велику політичну, економічну, та культурно-релігійну могутність в інфраструктурі індоєвропейської народів.

У дослідженні доведено, що хетти, що консолідувалися в індо-європейському конгломераті народів, предків: кельтів, латинів, германців, даків та слов'ян, українців, які пермогли державу Вавилон, розгромили державу Мітанії і навіть загрожували розгрому стародавньому Єгипту по усьому простору поширення Хеттської державної інфраструктури від Анатолії до Подунав'я, Карпат, Прикарпаття та Подністров'я, створили етнічні, культурні та релігійні на основі хеттської мови та письма, політичні та економічні інфраструктури. На обширних територіях від столичного центру Хаттуси, хетти заклали близько 1600 міст, фортець, замків та військових таборів які зокрема мали вплив на кристалізацію аналогічних структур на територіях: Подунав'я, Карпат, Прикарпаття та Подністров'я.

У праці на багаточисельних фактах доведено, що Хеттська цивілізація є єдиною з найбільш стародавніших, яка безпосередньо була найближчою і в безпосередньому сусідстві з територіями розселення цивілізації, українців-слов'ян, а отже, самим важливим доробком в історії Хеттської держави, хеттського народу є те, що нею були закладені основи хеттської писемності та мови, яка мала великий вплив на виникнення та розвиток писемності та мови всієї індоєвропейської спільноти народів, в тому числі й в українців-слов'ян.

У монографії «Хеттська цивілізація в істричному, мовному, культурному процесі етнотворення українського народу» наголошено, що всі народи від Дворіччя та Єгипту створили свої цивілізації, очолений хеттами індоєвропейський конгломерат, теж створив індоєвропейську цивілізацію навколо свого політичного, торгово-економічного та культурно-релігійного центру міста Хаттуси.

У монографії «Хеттська цивілізація в істричному, мовному, культурному процесі етнотворення українського народу» також ретельно досліджений конгломерат хеттів в контексті генерації та створення цивілізації, в слов'ян-українців зокрема, відтворено розвиток населення Карпат, Прикарпаття та Подністров'я в контексті впливу та взаємовідносин Хеттської держави, культури та мови на слов'яно-українську цивілізацією, за свідченнями Біблії, шумерських, хеттських, єгипетських, вавілонських, античних, римських, візантійських та вітчизняних джерел.

Досліджена також проблема державних, мовних, політичних, торгово-економічних взаємовідносин стародавніх хеттів з племінними об'єднаннями Центрально-Східної Європи на прикладі території України, процесів українського культурного, мовного та релігійного етнотворення.

На основі досягнень сучасної української науки в монографії «Хеттська цивілізація в істричному, мовному, культурному процесі етнотворення українського народу» зроблено глибокий, фактологічний аналіз письмових, археологічних, лінгвістичних, топографічних та картографічних джерел, більшість яких під таким кутом зору проаналізовані та апробовані вперше і потребують подальшого дослідження.

Наукове видання

Віктор Ідзьо

**Хеттська цивілізація в істричному, мовному,
культурному процесі становлення та етнотворення
українського народу**

Видання II, 2015р.

На обкладинці:

Передня титулка.

Камінь з хеттськими написами знайдений в Туреччині англійцем Д.Девісом в XIX столітті.

Камінь з хеттськими написами знайдений археологом В.Артюхом в селі Перківці Кельменецького району Чернівецької обл., в Подністров'ї в кінці XX століття.

Хеттські печатки з написами: 1.Царя Таркумувуса, 2.Царя Табарна, 3.Золота печатка царя Суппілупіума I (близько 1400/1200 роки до н.е.).

Голова хеттської богині. 1050-850 роки до н.е.

Задня титулка.

1.Базальтова стелла VIII ст. до н.е. Туреччини з зображенням малолітнього писця з писцями інструментами по каменю у матері на колінах.

Подано до друку 2.02.15 р. Підписано до друку 22.02.15 р.

Формат видання 60/ 84 1/16. Папір офсетний. Умовн.друк.арк.10,25

Зам.56. Тираж 300 екз.

Видавництво “СІМІК”

76000, м.Івано-Франківськ, вул. Т. Цьоклера, 9а

тел. (0342) 78-91-26, 78-91-29

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи серія ІФ №11 від 27.03.2001 року.

Віддруковано в друкарні видавництва ПП «СІМІК»

76000, м.Івано-Франківськ, вул. Т. Цьоклера, 9а, тел. (0342) 78-91-29

Віктор Ідзьо

Хеттська цивілізація в істричному,
мовному, культурному процесі |
етнотворення українського народу

